

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Disertační práce

**Starověká teologie Samaritánů:
specifická funkce interpolací, duplikací a dalších textových změn v
Samaritánském pentateuchu**

Ancient Theology of the Samaritans:
Specific Interpolation, Duplication, and Other Text Changes in the Samaritan
Pentateuch

Doktorský studijní program: Teologie

Studijní obor: Judaistika

Školitel:

doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Autor:

Mgr. Klára Verzichová

Praha 2018

Poděkování:

Děkuji svému školiteli doc. Mgr. Jiřímu Benešovi, Th.D. za trpělivost a vstřícnost při vedení předkládané disertační práce. Zároveň bych ráda poděkovala také prof. Dr. Reinhardu G. Kratzovi z Göttingenské univerzity za jeho cenné rady.

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci s názvem *Starověká teologie Samaritánů: specifická funkce interpolací, duplikací a dalších textových změn v Samaritánském pentateuchu* napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 14. dubna 2018

Klára Verzichová

Obsah

ÚVOD.....	7
1 KDO JSOU SAMARITÁNI	9
2 DĚJINY BĀDÁNÍ	12
2.1 Samaritánský pentateuch	12
2.2 Encyklopedické práce.....	12
2.3 Liturgie	15
2.4 Jazyk	15
2.5 Literatura, rukopisy, písemnictví	17
3 SAMARITÁNSKÉ PÍSEMNICTVÍ	19
3.1 Samaritánské nápisy	19
3.1.1 Delos.....	20
3.1.2 Hora Gerizim	20
3.1.3 Nápisy z přelomu století.....	21
3.1.4 Další drobné nálezy.....	23
3.2 Rukopisy Samaritánského pentateuchu.....	24
3.2.1 Svitek Abisha	26
3.2.2 Samareitikon	26
3.2.3 Aramejský targum.....	27
3.2.4 Arabský překlad	28
3.3 Kroniky a historické knihy	29
3.3.1 Tolida / Neubauerova kronika	29
3.3.2 Kitāb al-Ta'rikh	30
3.3.3 Kniha Jozue	31
3.3.4 Adlerova kronika/Nová kronika	33
3.3.5 Sefer ha-Yamim/Chronicle II.	34
3.3.6 Asatir	34
3.4 Samaritánské biblické komentáře	34
3.4.1 Ibrahim Ibn Ya'kub.....	34
3.5 Sbírký samaritánské halachy	35
3.5.1 Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ	35
3.5.2 Kitāb al-Kāfī	36
4 KUMRÁNSKÉ TEXTY.....	38
4.1 Proto-samaritánský text	41

4.2	Reworked Pentateuch.....	42
5	SPECIFIKA SAMARITÁNSKÉHO PENTATEUCHU.....	44
6	ANALÝZA TEXTŮ	47
6.1	Metodika práce s texty	47
6.2	Rozbor textů – Exodus	49
6.2.1	1QExod (1Q2).....	50
6.2.2	4QpaleoExod ^m (4Q22)	50
6.2.3	4Qmez ^a (4Q149)	59
6.2.4	4QRP ^a (4Q158)	61
6.3	Závěr rozboru textů Exodu.....	68
6.4	Rozbor textů – Deuteronomium.....	69
6.4.1	4Qphyl ^a (4Q128)	70
6.4.2	4Qphyl ^b (4Q129)	78
6.4.3	4Qphyl ^g (4Q134).....	84
6.4.4	4Qphyl ^j (4Q137)	90
6.4.5	4Qphyl ^l (4Q139)	96
6.4.6	4Qphyl ^o (4Q142).....	96
6.4.7	4QDeut ^j (4Q37).....	97
6.4.8	4QDeut ⁿ (4Q41)	101
6.4.9	8QPhyl (8Q3).....	106
6.4.10	XQPhyl 3	112
6.5	Závěr rozboru textů Deuteronomia	118
7	SAMARITÁNSKÉ DESATERO – KOMPARACE	124
8	ZÁVĚR.....	141
	REJSTRÍK JMEN	145
	BIBLIOGRAFIE	147
	SUMMARY	155

Seznam zkratek

cit.	- citace
DSS	- Kumránské texty
ed.	- editors
et al.	- a kolektiv
LXX	- Septuaginta
MT	- masoretský text
o. l.	- občanský letopočet/ občanského letopočtu
p.	- page
pol.	- polovina/ polovině
př.	- před
roč.	- ročník
s.	- strana
SP	- Samaritánský pentateuch
stol.	- století
vol.	- volume
vyd.	- vydání

Označení biblických knih odpovídá zkratkám užitým v Českém ekumenickém překladu Bible.

ÚVOD

Samaritánský pentateuch patří v českém prostředí k poměrně opomíjeným textovým pramenům, ovšem ne nezajímavým. Přestože z větší části souhlasí jeho text s masoretským textem, obsahuje navíc řadu specifických pasáží, které byly zkopírovány či přímo vytrženy ze své původní pozice a byly naroubovány na jiný textový oddíl, aby tento text doplnily o chybějící detaily nebo jej pozměnily ideologicky. Stejně tendence jsou patrné i v Kumránských textech, které patří k nejvíce fascinujícím objevům 20. století. v oblasti archeologie a biblistiky.

Rozdíly mezi biblickým textem a některými svitky není často příliš velký, ale i tak nám nabízejí nový pohled na vývoj biblického textu. Můžeme díky nim nahlédnout do doby, kdy byl biblický text ještě velmi flexibilní, kdy se stále ještě formoval a vyvíjel. Bez ohledu na místa svého vzniku svitky představují specifickou formu židovského písemnictví z pozdní doby Druhého chrámu.¹ Z masoretského textu, který si po tak dlouhou dobu držel výsadní místo hlavního biblického pramene, se stává jen jeden z mnoha textových svědků, které po určitý čas kolovaly současně v různých variantách.²

Účelem této práce je představit komunitu Samaritánů českému čtenáři a nabídnout mimo jiné utříděný pohled na jejich písemnictví, které je mnohem bohatší, než se na první pohled zdá, a nesoustřeďuje se pouze na Samaritánský pentateuch. I tak je samozřejmě Samaritánský pentateuch textem, na jehož základech se vyvíjela samaritánská teologie. Ústředním textem celé Tóry je pak Desatero, které zaujímá v samaritánské komunitě výsadní postavení. A právě na Desatero jsem se rozhodla zaměřit. Jeho specifickým rysem je z pohledu Samaritánů především přidání 10. přikázání, které je kompilací několika veršů z Deuteronomia. Kdy a kdo 10. přikázání přidal, je stále předmětem spekulací. Mým cílem bylo soustředit všechny relevantní textové svědky z Kumránských textů, analyzovat je, poskytnout pravděpodobný překlad (vzhledem k fragmentární podobě řady z nich) a následně je všechny navzájem porovnat se samaritánským a masoretským textem. Cílem je tedy jakási biografie Desatera – rekonstrukce pravděpodobného textového vývoje samaritánského Desatera.

¹ ULRICH, Eugene (ed.). The Qumran Scrolls and the Biblical Text. In: SCHIFFMAN, Lawrence H. *The dead sea scrolls: fifty years after their discovery: proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25, 1997*. Jerusalem: Israel Exploration Soc. [u.a.], 2000, s. 51-59. ISBN 965-221-038-2, s. 51-52.

² ULRICH, Eugene. The Evolutionary Production and Transmission of the Scriptural Books. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period*. Berlin: De Gruyter, 2011, s. 47-64. ISBN 978-3-11-024048-1, s. 48 – 49.

Text práce je rozdělen do šesti kapitol, ve kterých se postupně seznámíme s komunitou Samaritánů a nahlédneme do jejich písemnictví. Dále také představím základní dějiny badání v oblasti samaritánských studií.

Poté se přesuneme ke kapitole věnující se Kumránským textům, ve kterých představím jejich specifika a objasním, se kterými konkrétními fragmenty budu dále pracovat. Současně krátce zmíním vývojový předstupeň Samaritánského textu – proto-samaritánský text a také Reworked pentateuch. K oběma kategoriím patří některé texty, které budu používat k analýze. Ta následuje hned za kapitolou Specifika Samaritánského pentateuchu, v níž se seznámíme s odlišnostmi mezi Samaritánským a masoretským textem, a která nám pak poskytne odrazový můstek pro další komparaci tentokrát mezi Kumránskými texty, v nichž si budeme všimnout jejich větší či menší příbuznosti. V 6. kapitole je představena metodika práce s texty. Je zde provedena podrobná analýza včetně překladu vybraných Kumránských textů obsahujících Desatero. V 7. závěrečné kapitole pak bude provedena komparace všech použitých fragmentů a porovnání jednotlivých veršů Desatera s jejich textovými protějšky z masoretského a Samaritánského textu. V Závěru bude představeno finální shrnutí a zároveň načrtnutí vývoje samaritánského Desatera, který z analýzy vyplynul.

Samaritánský pentateuch si proto zaslouží pozornost a odkrytí bohatství, které je v něm po tisíciletí úzkostlivě stráženo, a které by jistě bylo přínosem a obohacením jak judaistických, tak biblických studií, i rozšíření obzoru pro laického čtenáře.

1 KDO JSOU SAMARITÁNI

Samaritáni jsou dnes považováni za jednu z nejstarobylejších náboženských komunit žijících na Středním východě. Jejich náboženské zvyky zůstaly prakticky nezměněné po tisíce let a podle tradice počítají své předky 125 generací zpět.³

Kvůli četným perzekucím v průběhu bouřlivých dějin se jejich počet velice zmenšil a dnešní komunita čítá asi 730 osob.⁴ Samotní Samaritáni se považují za potomky severních kmenů, a tedy za pozůstatek tzv. deseti ztracených kmenů Izraele. Většina Samaritánů má předky ve dvou Josefových kmenech – Efrajim a Menaše. Z nich dnes přežily pouze dva rody, Daní a Marchiv. Současně se k nim počítá i malý rod Ithamara syna Aarona, velekněze z rodu Lévi.⁵

Samaritáni nežili vždy jen v severním Izraeli, ale v určité době se rozšířili i do dalších oblastí dnešního Blízkého východu. Uvádí se, že v době 4. a 5. stol. o. l. čítala samaritánská komunita přes milion obyvatel od jižní hranice dnešní Sýrie až po severní Egypt.⁶ O jejich rozptýlení svědčí i fakt, že nejvýznamnější písařská centra, v nichž vznikl největší počet rukopisů Samaritánského pentateuchu, se nacházela v tehdejší Seraptě, Šekemu a Damašku. Právě Damašek byl domovem vůbec nejsilnější komunity, a vznikl zde největší počet rukopisů. Poměrně málo jich pochází překvapivě ze Šekemu.⁷ Kvůli pronásledování a několika pokusům o vyhlazení se počet Samaritánů rychle zmenšoval.⁸ K pravidelnému nárůstu populace dochází teprve od roku 1917.⁹

Dnes žijí Samaritáni pouze na dvou místech na světě. Hlavním centrem je Kiryat Luza poblíž hory Gerizim a starověkého Šekemu, což je dnešní Nabus na Západním břehu. Druhá skupina se usadila v Holonu ve čtvrti Neveh Marqeh. Holon je dnes téměř absorbován do Tel Avivského předměstí.¹⁰

Samaritáni stejně jako jejich Tóra byli známí už některým církevním otcům, jako byl Origenes (185-254), Eusebios z Kaisareje (263-339), Epifanus (315-403), Cyril Jeruzalémský (315-386) a také Jeroným (347-419).¹¹ Samaritány také zmiňuje Josefus Flavis ve svých

³ DUFOUR, Sharon Sullivan, Variants in the Samaritan Pentateuch of the Hebrew Bible as Compared to the Masoretic Text (2009). *Senior Honors Theses*. Paper 247, s. 5.

⁴ DUFOUR. Variants in the Samaritan Pentateuch of the Hebrew Bible as Compared to the Masoretic Text (2009). *Senior Honors Theses*, s. 5.

⁵ SHOMRON & OSHER SASSONI. *The Samaritan- Israelites and Their Religion*. Holon, Israel, 2004, pp. 34. Dostupné z: www.The-Samaritans.com, s. 1.

⁶ SHOMRON & OSHER SASSONI. *The Samaritan- Israelites and Their Religion*, s. 2.

⁷ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 114.

⁸ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 2.

⁹ SHOMRON & OSHER SASSONI. *The Samaritan- Israelites and Their Religion*, s. 2.

¹⁰ SHOMRON & OSHER SASSONI. *The Samaritan- Israelites and Their Religion*, s. 1-2.

¹¹ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 105.

Židovských starožitnostech.¹² Samozřejmě se jim dostalo také určité pozornosti od židovských autorů. Většina talmudického materiálu týkající se Samaritánů je založena na Masseket Kuthim. Další materiál nabízí také Midraš Raba ke knize Genesis – Berešit Raba¹³ a vůbec největší diskuze o původu Samaritánů se vede v traktátu Kiddushim 75a – 76a.¹⁴

Samaritáni jsou často i v dnešní době nesprávně ztotožňováni s Kútskými (podle 2Kr 17), lidmi deportovanými z Asýrie po dobytí severního Izraele.¹⁵ Rabínská literatura tedy často používá označení *Kuthim*, které se stalo ekvivalentem ke slovu *gojim*.¹⁶ Je potřeba zkoumat kontext, zda se v Talmudu mluví o Samaritánech, nebo o jiných „cizích národech“.¹⁷ Pohled rabínské literatury na postavení Samaritánů byl v průběhu staletí někdy velmi protichůdný a nedá se proto jednoznačně říci, že by Samaritáni byli vnímáni jen negativně nebo pozitivně.¹⁸ Zmínky o Samaritánech v rabínské literatuře jsou poměrně podrobně zpracovány v práci Jamese Montgomeryho: *The Samaritans: the earliest Jewish sect : their history, theology, and literature*.

Přestože Samaritáni v minulosti obývali převážně území starověké oblasti Samaří, přičkl se jim název Samaritáni, nikoliv Samařané, neboť zde byla snaha odlišit pojmenování pro obyvatele oblasti Samaří od pojmenování specifické náboženské skupiny.¹⁹ V hebrejštině se nazývají Samaritáni Šomronim, kde můžeme spatřit kořen ש-מ-ר, který může odkazovat jednak k názvu oblasti Samaří, tak ke slovesu שמר, tedy strážet. Samaritáni se dodnes považují za „strážce“ Tóry. Nutno ale říci, že Samaritáni toto pojmenování odmítají, i když je dnes tolerují. Oni sami sebe nazývají Izrael.²⁰

Podle samaritánské víry sahá původ jejich náboženství až do doby soudce a kněze Eliho, kdy bylo původní kultické centrum v Šekemu přesunuto do Šíla, tedy do doby 11. stol. př. o. l. Až v době krále Davida pak bylo náboženské centrum přemístěno do Jeruzaléma.²¹

¹² Tématu se věnuje například Magnar Kartveit v Josephus on the Samaritans - his Tendenz and purpose. In: ZSENGELLÉR, József. *Samaria, Samarians, Samaritans: studies on Bible, history and linguistics*. Boston: De Gruyter, c2011, s. 109-120. Studia Judaica (Walter de Gruyter, Bd. 66. ISBN 978-3-11-026804-1. Nebo EGGER, Rita. Josephus flavius and the samaritans. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv : Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

¹³ MONTGOMERY *The Samaritans*, s. 165.

¹⁴ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 176.

¹⁵ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 15.

¹⁶ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 165.

¹⁷ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 166.

¹⁸ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 168.

¹⁹ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 9.

²⁰ MIKOLÁŠEK, Adrian. *Kdo jsou Samaritáni?: aneb Jisrael Zákona a co z něho zůstalo*. Praha, 1986. 159 s. Disertační práce. Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, s. 11.

²¹ TOV, Emanuel. *Textual criticism of the Hebrew Bible*. 2nd rev. ed. Minneapolis: Fortress, c2001, xl, 456 s. ISBN 0-8006-2687-7, s. 398.

Samaritáni se tedy považují za původní strážce šekemské ortodoxie.²² Jeruzalém nikdy nebyl jejich svatým místem, nýbrž jím byla hora Gerizim²³ a svatyně, která na této hoře patrně stála. Důvodem je skutečnost, že Jeruzalém není nikde zmíněn v Tóře jakožto kultické centrum, protože nebyl v té době ještě dobyt.²⁴ Podle „formule vyvolení místa“ v Dt 12,14 Samaritánského pentateuchu si Hospodin místo k obětem již vybral (בחר), nikoliv, že si jej teprve vybere (יבחר), jak se uvedeno v masoretském textu. Samaritáni se tedy odmítli vázat na místo, které není určeno v Tóře, jakožto v jediném textu, který je pro ně závazný. Kultickým centrem pro ně byla vždy hora Gerizim.²⁵

Samaritáni uznávají pouze Tóru a dále mají svou verzi knihy Jozue.²⁶ Proroci a Spisy pro ně nejsou relevantní.

Lze říci, že Samaritánský pentateuch byl až do roku 1616 uchováván a znám v podstatě jen v rámci komunity. Zlom nastal právě v tomto roce, kdy Pietro della Valle pořídil jeden rukopis od kupce v Damašku a dopravil jej do Evropy. Tento rukopis byl pak několikrát publikován a spustil vlnu zájmu o text, ale také vlnu sporů ohledně hodnoty masoretského textu. Neboť zveřejněním textu, jenž byl psaný starším typem hebrejského písma a měl podle tehdejších názorů blíže k Septuagintě, bylo narušeno výsadní postavení masoretského textu.²⁷

Další zlom pak nastal s objevením Svitků od Mrtvého moře, neboť se ukázalo, že předchůdce dnešního Samaritánského pentateuchu byl součástí stejné textové tradice jako Septuaginta, masoretský text a například 4QExod.²⁸ Po odtržení větve, ze které později vzešla Septuaginta, následovala separace větve proto-masoretské a proto-samaritánský text nějakou dobu pokračoval s tradicí Kumránských textů, dokud nedošlo k osamostatnění i těchto textových tradic.²⁹ Samaritánský text má tedy svou hodnotu v tom, že dokáže určitým způsobem doplnit poznatky ohledně vývoje a pořádku některých biblických textů.³⁰

²² ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s.13.

²³ Dt 12,5; 27,4-5; hora Ebal v MT je druhotná redakce. Dt 11,29; 27,12-13 Gerizim je horou požehnání, Ebal horou zlořečení. Hospodinův oltář stál na hoře Gerizim. SCHORCH, Stefan. *The Samaritan Version of Deuteronomy and the Origin of Deuteronomy* in: ZSENGELLER, Jozsef. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistic*. Berlin: De Gruyter, 2008, s. 23-37. ISSN 0585-5306, s. 28.

²⁴ DUFOUR. *Variants in the Samaritan Pentateuch of the Hebrew Bible as Compared to the Masoretic Text* (2009). *Senior Honors Theses*, s. 10.

²⁵ TOV, Emanuel. A new understanding of the Samaritan pentateuch in the wake of the discovery of the Qumran scrolls. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 293-303, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv : Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 300.

²⁶ TOV, Emanuel. *The Samaritans*. 1st. Edited by Alan D. Crown. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1989, 865 s. ISBN 3-16-145237-2, s. 398.

²⁷ ANDERSON, *Tradition kept: the literature of the Samaritans*. Peabody: Hendrickson, c2005, xiv, 432 s. ISBN 1-56563-747-x, a. 7-8.

²⁸ Jde o fragment Dekalogu (Ex 20), který je mnohem více podobný textu z SP než z MT. Dekalog je jen jeden z mnoha případů kdy DSS souhlasí s SP. ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 42-43.

²⁹ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 4.

³⁰ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 6.

2 DĚJINY BĀDÁNÍ

2.1 Samaritánský pentateuch

K vůbec prvnímu vydání Samaritánského pentateuchu došlo roku 1624 zásluhou Jeana Morina.³¹ Více o tom bude pojednáno v kapitole 3.2 Rukopisy Samaritánského pentateuchu. Další publikací prvních dvou dekád našeho století je *Der hebräische Pentateuch der Samaritaner* (1914-18, reprint 1966)³² od **Augusta von Galla**. Příprava jeho díla byla oznámena ve stejnou dobu jako práce Montgomeryho a Cowleye, ale trvala přes deset let. Metoda, kterou použil je sice diskutabilní, nicméně i tak patří jeho vydání k důležitým pramenům a slouží k doplnění obrazu o Samaritánském pentateuchu.³³

Abraham Tal roku 1994³⁴ vydal text Samaritánského pentateuchu, jehož předlohou byl rukopis ze 13. stol. Nahradil tak již rozebrané vydání z let 1962-1965, jež publikoval **Abraham a Ratson Sadaqa**.³⁵

V roce 2013 pak vyšlo nové vydání Samaritánského pentateuchu s anglickým překladem a porovnáním s masoretským textem od **Benyamima Tsedaky**.³⁶

2.2 Encyklopedické práce

Prvním badatelem, který se zabýval Samaritánským pentateuchem a představil ty nejběžnější problémy v hermeneutice samaritánského textu byl **Wilhelm Gesenius**. Svě poznatky uvedl v jedné z kapitol své magisterské práce *De Pentateuchi Samaritani origine, indole atque auctoritate* (1815)³⁷. Jeho pozorování bylo založeno na rozdílu mezi hebrejským a samaritánským textem.³⁸ Gesenius zde vytvořil kategorie, podle kterých posuzoval všechny rozdíly mezi masoretským a samaritánským textem.³⁹ Kategorie se stále používají při komparativním zkoumání. Gesenius byl toho názoru, že Samaritánský pentateuch je celkem

³¹ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 94.

³² VON GALL, August Frh. *Der hebräische Pentateuch der Samaritaner*. Giessen: Töpelmann, 1914-1918. Repr., 1966.

³³ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 20.

³⁴ TAL, Abraham. *The Samaritan Pentateuch edited according to MS 6 (C) of the Shekhem Synagogue*, Tel-Aviv University Press, 1994.

³⁵ SADAQA, Avraham a Ratson SADAQA. *Ewish and Samaritan Version of the Pentateuch: With Particular Stress on the Differences between both Texts*. Tel Aviv, 1966.

³⁶ TSEDAKA, Benyamim. *The Israelite Samaritan version of the Torah: first English translation compared with the Masoretic version*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, c2013. ISBN 08-028-6519-4.

³⁷ GESENIUS, Wilhelm. *De Pentateuchi Samaritani origine, indole atque auctoritate*, 1815.

³⁸ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 15.

³⁹ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 8.

pozdní „zkomolení“ standardního hebrejského textu, a pokud vůbec má nějakou hodnotu pro textovou kritiku, tak jen velmi malou.⁴⁰ Domníval se, že oba texty – Samaritánský pentateuch a LXX - jsou odvozené ze společné alexandrijsko-samaritánské verze, která je odlišná od masoretského textu – což je pohled, který ještě dnes někteří badatelé zastávají.⁴¹ Gesenius také jako první vydal některé samaritánské žalmy v roce 1824.

Badatelé byli Samaritánským pentateuchem zaujatí, ale další bádání na tomto poli se rozšiřovalo jen postupně, kvůli nedostatku kritických edicí základních samaritánských prací, zvláště pak targumů, dále Marqeho práci, arabských překladů a exegetické a halachické literatury.⁴²

Paul Ernst Kahle začal kariéru svou disertací *Textkritische und lexicalische Bemerkungen zum Samaritanischen Pentateuchtargum* (1898). Podpořil samaritánská studia a poukázal na řadu problémů. Jeho studenti ve svých disertacích také přispívali myšlenkami, jak by budoucí edice samaritánského textu mohly být lepší. Kahle nestačil spatřit nové kritické vydání samaritánského targumu, pro které sbíral materiály, a se kterými seznámil svého studenta Ramóna Diaze.

Paul Kahle rozpoznal, že Samaritánský pentateuch představuje známý text existující bok po boku s tradicí, ze které se později vyvinul masoretský text. Kahle vyvozuje, že v porovnání s masoretským textem uchovává Samaritánský pentateuch mnohem více než čtyři originální čtení podle Gesenia. Podobnost s LXX vysvětluje na základě odhadu, že dřívější řecké překlady byly založeny na známé, běžné verzi hebrejského textu, takového, jaký představuje Samaritánský pentateuch. Kahle měl také pravdu v tom, že samaritánský text představuje pre-masoretskou textovou tradici, která kolovala úspěšně i mimo Samaritánskou komunitu.⁴³ Paul Kahle také přišel s tvrzením, že Samaritánský pentateuch má daleko starší kořeny, než se Gesenius domníval.⁴⁴

První polovina 20. století byla jen přípravou na následující vzestup samaritánských studií ve druhé polovině.⁴⁵

⁴⁰ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 9.

⁴¹ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 106.

⁴² MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 16.

⁴³ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 10.

⁴⁴ ANDERSON. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*, s. 106.

⁴⁵MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 19.

Významný badatel je **James A. Montgomery** (1866-1949) – *The Samaritans – The Earliest Jewish sect – The History, Theology and Literature* (1907, reprint 1968)⁴⁶. Obsahuje detailní a úplnou politickou a kulturní historii Samaritánů.⁴⁷ J. A. Montgomery doplnil na začátku 20.stol. mnoho z toho, co nebylo dosud známé.⁴⁸ Jeho práce je dosud vzorem a lze říci, že nebyla překonána. Mnoho článků je také od **Johna MacDonalda**, *The Theology of the Samaritans* (1964).⁴⁹ MacDonald se také zabýval samaritánským písemnictvím⁵⁰ a jako první v roce 1963 vydal kompletní anglický překlad Memar Marqe.⁵¹ Dále vydal také mnoho prací z politické a kulturní historie, nicméně Montgomeryho pojetí je bezkonkurenční. Jeho práce má encyklopedický charakter.⁵² I pod MacDonaldovým vedením vzniklo několik prací zabývajících se liturgií. Macdonald sám napsal několik studií na toto téma.

Významným badatelem na půdě Izraele byl také **Yitzhak Ben-Zvi**, první prezident Státu Izrael, který se mimo jiné více než 40 let zabýval samaritánskou historií, archeologií, písemnictvím, rukopisy a rituály. Většina příspěvků byla publikována v jeho *Collected Works* a zvláště v jeho „*Sefer ha-shomronim*“, která se objevila poprvé v 1935 a pak v revidovaných vydáních v roce 1970 a 1977. Je to neuvěřitelný repertoár informací z první ruky o Samaritánech. Ben-Zvi měl tu výhodu, že mohl sbírat materiál v domovině Samaritánů, což třeba Montgomery nemohl.⁵³

Z moderních autorů je třeba zmínit i **Roberta T. Andersona a Terryho Gilese** a jejich společnou práci *The Keepers: An Introduction to the History and Culture of the Samaritans*⁵⁴, ve které se zaměřují na obecná témata týkající se Samaritánů a jejich historie. V roce 2005 pak vydali rozsáhlejší publikaci zaměřenou stejným způsobem jako předchozí *Tradition Kept: The Literature of the Samaritans*. Z nejnovějších publikací je třeba zmínit *The Samaritan*

⁴⁶ MONTGOMERY, By James Alan. *The Samaritans: the earliest Jewish sect: their history, theology, and literature*. Eugene, Or: Wipf, 2006, 358 s. ISBN 15-975-2965-6.

⁴⁷ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuh. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 19.

⁴⁸ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuh. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 16.

⁴⁹ MACDONALD, John. *The Theology of the Samaritans*. London: SCM, 1964.

⁵⁰ MACDONALD, John. *The Samaritan Chronicle No II (or Sepher Ha-Yamim) from Joshua to Nebuchadnezzar*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 107. Berlin: de Gruyter, 1969.

⁵¹ MACDONALD, John. *Memar Marqah*. 2 vols. Berlin: Topelmann, 1963.

⁵² MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuh. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 19.

⁵³ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuh. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 23.

⁵⁴ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1.

pentateuch: an introduction to its origin, history, and significance for biblical studies od stejných autorů, která vyšla v roce 2012.

2.3 Liturgie

Několik samaritánských hymnů bylo publikováno už **Geseniem** v roce 1824. V následujících letech pak úplný výběr Dr. **Heidenheima**. Samaritánskou liturgii známe vlastně jen z rukopisů, v nichž ale není jejich charakter úplně přesně popsán.⁵⁵ Heidenheimova sbírka je nejrozsáhlejší, ale není přesná v textu i překladu.⁵⁶

Druhou prací je *The Samaritan Liturgy I-II* (1909)⁵⁷ od **Arthura E. Cowleye**, která zatím překonala všechny předchozí jednotlivé edice samaritánských hymnů a modliteb. Předchází ji historický úvod, gramatický náčrt a slovník aramejských částí. Tato publikace významně posunula vpřed výzkum ohledně samaritánské liturgie.

I pod **MacDonaldovým** vedením vzniklo několik prací zabývajících se liturgií a porovnáním s liturgií židovskou, jak již bylo zmíněno.

Až roku 1967 **Zeev Ben-Hayyim** znovu publikoval všechny aramejské hymny s fonetickým přepisem, hebrejským překladem a komentářem v LOT III. Pt.II. Nicméně kompletní vydání samaritánské liturgie, ze které mnoho rukopisů bylo Cowleymu neznámé, s překladem a historicko-liturgickým zhodnocením, je stále *pium desiderium*, které si žádá pozornost.⁵⁸

2.4 Jazyk

Julius Heinrich Petermann, profesor semitských jazyků v Berlíně, popsal ve své *Reisen im Orient*⁵⁹ z roku 1865 dvě z nejstarších komunit na blízkém východě, Samaritány a Mandejce. Byl prvním Evropanem, který slyšel tradiční výslovnost těchto starověkých jazyků, publikoval první hebrejskou morfologii podle samaritánského čtení s přepisem celé knihy

⁵⁵ COWLEY, A. *The Samaritan Liturgy, and Reading of the Law*. *The Jewish Quarterly Review*, [online]. University of Pennsylvania Press, 7 (No. 1), 1894: pp. 121-140 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1450335>, s. 121.

⁵⁶ COWLEY, A. *The Samaritan Liturgy, and Reading of the Law*, s. vii.

⁵⁷ COWLEY, A. *The Samaritan Liturgy*. Oxford: Oxford University 1909.

⁵⁸ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 20.

⁵⁹ PETERMANN, Julius Heinrich. *Reisen im Orient*. Leipzig. 1865.

Genesis podle recitace Velekněze.⁶⁰ Petermanna také přivezl s sebou do Berlína dílo Memar Marqe v roce 1868.

Dalším významným badatelem byl **Zeev Ben-Hayyim**, president Akademie hebrejštiny a prezident S.E.S. Ve 30. letech jako student ve Vratislavi překvapoval učitele myšlenkou projektu o samaritánské aramejštině. Věděl, že všechny texty o Samaritánech jsou nedostačující a nesolidní, a tak musel začít od začátku. Krátce po publikaci jeho disertace *Die palmyrenische Personennamen – Beitrag zur semitischen Namenkunde* ve Vratislavi v roce 1936 se jeho *Samaritan Poems for Joyous Occasions*, objevily v Tarbiz 10/1938, ve kterých upravil poprvé typický fenomén směsi samaritánského jazyka spočívající v podstatě v hebrejštině, ale bohatě nasycené aramejskými elementy. Není možné opomenout jeho ohromnou životní práci: *The Literary and Oral Tradition of Hebrew and Aramaic amongst the Samaritans (LOT)*, která je zlatým dolem všech základních problémů samaritánské hebrejštiny a aramejštiny. Dílo má pět částí.

V prvních dvou dílech (1957) redigoval, přeložil a okomentoval všechny důležité prameny samaritánské hebrejské filologie psané v arabštině a popsal také samaritánský lexikografický materiál. V poslední části druhého dílu Ben-Hayyim okomentoval a publikoval velmi oceňovaný dokument o samaritánské lexikografii. Šlo o hebrejsko-aramejský lexikon zkompilovaný neznámým autorem zjevně stále v době žijící samaritánské aramejštiny (v 10. nebo 11. stol. nejpozději), ke kterému dřívější opisovači přidali prostřední arabskou kolonku. Je to důležitý dokument pro studium samaritánské lexikografie díky „žijící“ verzi samaritánské aramejštiny.

Třetí část jeho LOT byla vyhrazena ústní tradici Samaritánů. Díl III je rozdělen do dvou částí: V I. díle je Deklarace Zákona (1961) a v části II. Deklarace modliteb a hymnů (1967), v níž znovu publikoval všechny aramejské hymny s fonetickým přepisem, hebrejským překladem a komentářem. Tato publikace není důležitá jen pro starověkou aramejskou liturgii, ale také pro studium výslovnosti samaritánské aramejštiny.

V části čtvrté je fonetický přepis celého Pentateuchu doprovázen konkordancí všech slov a forem v Samaritánském pentateuchu a jejich výslovností v každém místě, což byl základ detailní gramatiky samaritánské hebrejštiny v páté části.⁶¹

⁶⁰ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 17.

⁶¹ MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 25.

Ve čtvrté a páté části (1977) se zabývá konkordancí a kompletní gramatikou samaritánské hebrejštiny. Celá práce si vyžádala mnoho let kvůli problémům s počítačovým programem, který mu pomáhal konkordanci zpracovávat. Vytvořil také program pro novou edici Köhler-Baumgartnerova hebrejského lexikonu. Navíc unáhlené publikace nebyly jeho předností.⁶² Ben-Hayyim fixoval ústní masoru Samaritánů a zachránil ji před případnými změnami v budoucnosti.

Ben-Hayyim také znovu vydal *Asatir* (1943-44), legendární prozaické dílo z aramejského období a také aramejskou liturgii s fonetickým přepisem. V dodatcích jeho publikace objasnil množství gramatických a lexikálních problémů tohoto jazyka.

Dále připravoval nové kritické vydání *Memar Marqe*⁶³, jediného prozaického díla ze zlatého věku samaritánské aramejské literatury ze 4. stol. o. l. Strávil celý svůj badatelský život s tímto monumentálním dílem, které je jen v rukopisech.

Gramatikou samaritánské hebrejštiny se zabýval také **Moshe Florentin**, který vydal roku 2005 práci o analýze pozdní samaritánské hebrejštiny.⁶⁴

2.5 Literatura, rukopisy, písemnictví

Alan D. Crown byl dalším významným autorem, jenž v roce 1989 publikoval obecně zaměřenou práci *The Samaritans*.⁶⁵ Ve svých dalších publikacích a člancích se pak zabýval zvláště samaritánskými rukopisy kronik⁶⁶, svítkem *Abisha*⁶⁷, původem samaritánů⁶⁸, v několika svých člancích se také zabýval byzantskou dobou 4. stol. a náboženským životem Samaritánů v tomto období.⁶⁹

⁶² MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuch. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 26.

⁶³ BEN HAYYIM, Ze'ev. *Tibat Marqe. A Collection of Samaritan Midrashim*. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities, 1988 (Hebrew).

⁶⁴ FLORENTIN, Moshe. *Late Samaritan Hebrew: a linguistic analysis of its different types*. Boston: Brill, xxix, 393 p. ISBN 9004138412.

⁶⁵ CROWN, Alan D. *The Samaritans*. [1. vyd.]. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1989, 865 s. ISBN 3-16-145237-2.

⁶⁶ CROWN, Alan D. New Light on the Interrelationships of Samaritan Chronicles from Some Manuscripts in the John Rylands University Library of Manchester. *Bulletin of the John Rylands University Library of Manchester* 55 (1972): 1-58.

⁶⁷ CROWN, Alan D. The Abisha Scroll of the Samaritans. *Bulletin of the Rylands University Library of Manchester* 58 (1975): 36-65.

⁶⁸ CROWN, Alan D. Redating the Schism between the Judeans and the Samaritans. *Jewish Quarterly Review* 82 (1991): 17-50.

⁶⁹ CROWN, Alan D. The Samaritan Diaspora to the End of the Byzantine Era. *Australian Journal of Biblical Archaeology* 2.3 (1974-1975): 107-23.

CROWN, Alan D. Samaritan Religion in the Fourth Century A.D. *Nederlands theologisch tijdschrift* 41 (1986): 29-47.

CROWN, Alan D. The Samaritans in the Byzantine Orbit. *Bulletin of the Rylands University Library of Manchester* 69 (1986): 96-138.

Crownův žák **Iain Bóid** napsal pod jeho vedením doktorskou práci *Principles of Samaritan Halachah*⁷⁰, která obsahuje kritické vydání vybraných základních halachických textů samaritánské arabské literatury.

Na samaritánskou literaturu se zaměřuje také **Abraham Tal**, který roku 1994⁷¹ vydal text Samaritánského pentateuchu, jehož předlohou byl rukopis ze 13.stol. Tal také vydal kritické vydání samaritánského Targumu.⁷² Zabýval se i jazykem targumu⁷³ a samaritánskou aramejštinou, o které pak vydal publikaci v hebrejštině.⁷⁴ Dále v roce 2000 vydal i slovník samaritánské aramejštiny v roce 2000.⁷⁵ V roce 2010 pak spolu s Moshe Florentinem vydali text Samaritánského pentateuchu spolu s masoretským textem.⁷⁶ Mimo jiné vydal i publikaci o samaritánských manželských smlouvách.⁷⁷

Z hlediska českého badatelského prostředí je třeba zmínit ojedinělou českou monografii zabývající se Samaritány a Samaritánským pentateuchem. Jde o disertační práci ThDr. Adriana Mikoláška s názvem: *Kdo jsou Samaritáni? Aneb Jisrael Zákona a co z něho zůstalo*, z roku 1986. ThDr. Mikolášek (1921-1992) se prakticky po celý život soustřeďoval na samaritánská studia a v závěru své disertační práce je patrné, že měl rozpracovanou řadu témat, mimo jiné vytvoření Samaritánské čítanky, český překlad a výklad samaritánského znění Ex 20 a v neposlední řadě vytvoření přehledu světového bádání o Samaritánech. Plánoval se také podílet na australském projektu vznikající encyklopedie Samaritánů.⁷⁸ Ani jeden z úkolů, které si předsevzal, už ale nestačil naplnit.

⁷⁰ BÓID, Iain R. *Principles of Samaritan Halachah*. Leiden: Brill, 1989.

⁷¹ TAL, Abraham. *The Samaritan Pentateuch edited according to MS 6 (C) of the Shekhem Synagogue*, Tel-Aviv University Press, 1994.

⁷² TAL, Abraham. *The Samaritan Targum of the Pentateuch*, vols. I-III, Tel-Aviv University Press, 1980—1983.

⁷³ TAL, Abraham. *Samaritan Aramaic*, Ugarit Verlag, Münster 2013.

⁷⁴ TAL, Abraham. *The Language of the Targum of the Former Prophets and its Position within the Aramaic Dialects*, Tel-Aviv University Press, 1975 (in Hebrew).

⁷⁵ TAL, Abraham. *A Dictionary of Samaritan Aramaic*, vols. I-II, E. J. Brill, Leiden 2000.

⁷⁶ TAL, Abraham. *The Pentateuch, The Samaritan Version and the Masoretic Version, Edited and Annotated* (with Moshe Florentin), Tel-Aviv 2010.

⁷⁷ TAL, Abraham. *Samaritan Marriage Contracts* (with R. Pummer), Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1998, pp. 181-255.

⁷⁸ Mikolášek, Adrian. *Kdo jsou Samaritáni?: aneb Jisrael Zákona a co z něho zůstalo*, s. 154.

3 SAMARITÁNSKÉ PÍSEMŇICTVÍ

Obecně je laickou a často i odbornou veřejností vnímán Samaritánský pentateuch jako jediný literární pramen Samaritánů. Není to ovšem pravda. Naštěstí máme řadu dalších literárních památek, které dotvářejí obraz o neobyčejné samaritánské komunitě. V této kapitole tedy bude představen základní přehled samaritánského písemnictví od těch nejstarších starověkých památek po středověké rukopisy.

3.1 Samaritánské nápisy

U řady archeologických památek lze jen těžko určit, zda patřily samaritánské nebo židovské komunitě, ať už jde o synagogy, mince, keramiku nebo třeba hrobky. Často je těžké určit původ také u napsů. Právě nápisy jsou pro nás ale nejcennější. Vydávají totiž svědectví o komunitě, která je vytvořila a dobu jejich vzniku. Nápisy můžeme nalézt na mnohých materiálech - kovu, látce, kameni nebo v podobě mozaik.⁷⁹

Většina archeologického materiálu patří do helenistické, římské a byzantské doby. Většina samaritánských napsů pak do doby muslimské a několik nálezů do doby pozdější.⁸⁰

Dlouhou dobu jsme neměli žádné samaritánské texty z perské a helenistické doby, což se změnilo po objevení napsů ve dvou lokalitách – na ostrově Delos a hoře Gerizim.⁸¹ Kromě těchto dvou významných nálezů máme důkazy o existenci samaritánských synagog jak v Izraeli, tak v jiných lokalitách Středoziemního moře. Víme o existenci samaritánské synagogy v Sha'alvim pocházející možná ze 4. stol. o. l. Další synagoga byla postavena na konci 4. nebo na začátku 5. stol. o. l. v Bet She'anu. Také v Ramat Aviv byla samaritánská synagoga ze 6. nebo 7. stol. o. l. a samozřejmě nelze vynechat slavnou synagogu v Nabulus pocházející zřejmě z 19. stol., která stála možná na místě dnešní mešity al-Hadra. Z diasporních synagog víme o synagoze na ostrově Delos a synagoze v Tesalonice.⁸²

⁷⁹ PUMMER, Reinhard. Inscriptions. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 190-194, 865 s. ISBN 3161452372, s. 190.

⁸⁰ PUMMER, Reinhard. Samaritan Material Remains and Archaeology. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 135-177, 865 s. ISBN 3161452372, s. 138.

⁸¹ KARTVEIT, Magnar. *The origin of the Samaritans*. Leiden: Brill, 2009, xii, 405 s. ISBN 978-90-04-17819-9, s. 203.

⁸² PUMMER. Samaritan Material Remains and Archaeology. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 141 – 151.

3.1.1 Delos

Z ostrova Delos v Egejském moři se nám dochovaly dva nápisy.

Historie kultury na ostrově Delos začíná v 6. stol. př. o. l. V helenistické době to bylo důležité obchodní a také kultické centrum pro oblast Egejského moře s chrámem boha Apollona. Ostrov byl díky obchodu osídlen nejrůznějšími kulturami včetně Židů.

V roce 1979 objevil architekt P. Fraisse dva řecké nápisy, rozdělené na dvou mramorových stélách. Nápisy byly vytvořeny lidmi, kteří posílali chrámovou daň na Argarizein. Tento popis odpovídá pouze Samaritánům. Spolu s odborníkem na archeologii Philippe Bruneauem byly stély vykopány a umístěny do místního muzea.⁸³ Můžeme tedy říci, že zde máme důkaz o existenci samaritánské komunity na ostrově Delos.⁸⁴ Nápisy byly nejspíše součástí synagogy.⁸⁵ Ta je považována za nejstarší dosud známou samaritánskou synagogu.⁸⁶ Nápisy jsou unikátní svou zmínkou o posílání chrámové daně na Argarizein, která se na žádných jiných nápisích neobjevuje. Bruneau na základě paleografie určil dataci prvního nápisu do doby 150 – 50 př. o. l. Druhý nápis zasadil do doby 250 – 175 př. o. l.⁸⁷ Z toho lze usuzovat, že v první polovině 2. stol. př. o. l. byl na hoře Gerizim nejspíš chrám.⁸⁸

3.1.2 Hora Gerizim

Během vykopávek v roce 1892 týmem Yitzhak Magena⁸⁹ bylo nalezeno na 395 nápisů⁹⁰ v hebrejštině a aramejštině v aramejském, paleo-hebrejském a samaritánském písmu.⁹¹ Nejvíce nápisů je vytesáno aramejsky – 146, v proto-židovském písmu 183, 7 nápisů v paleo-hebrejském písmu, 1 nápis je mix proto-židovského a paleo-hebrejského písma. Dále máme také 4 nápisy v samaritánském písmu. Našly se i nápisy řecké z helenistické doby ze 4. stol. o. l. a z byzantské doby, ale nebyly ještě publikovány. Mnoho osobních jmen z nápisů má teoforní prvky Božího jména. Jeden nápis obsahuje Boží jméno, dále se vyskytuje ידני a לא . Žádná další božstva nejsou zmíněna, nejsou tu tedy žádné náznaky polyteismu nebo synkretismu. Místní jména obsahují názvy z oblasti Samaří, Šekemu a okolních vesnic.⁹²

⁸³ BRUNEAU, Philippe. "Les Israelites de Delos et la juiverie delienne." *Bulletin de correspondance hellénique* 106 (1982), s. 465-504.

⁸⁴ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 216.

⁸⁵ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 217.

⁸⁶ PUMMER. Samaritan Material Remains and Archaeology. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 141.

⁸⁷ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 218.

⁸⁸ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 225.

⁸⁹ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 206.

⁹⁰ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 207.

⁹¹ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 209.

⁹² KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 209.

Všechny tyto nápisy jsou ze 2. stol. o. l. a často jde jen o fragmenty. Nápisy v neo-hebrejštině a nápisy smíšené jsou z kněžských kruhů. Aramejské, hebrejské a samaritánské nápisy byly přeloženy a s komentářem publikovány H. Misgavem.⁹³

3.1.3 Nápisy z přelomu století

Jde o 4 skupiny nápisů: nápisy citující Šema Jisra'el ve zkrácené podobě bez přídavků; nápisy citující Dekalog v krátké podobě s přidaným desátým samaritánským přikázáním; nápisy obsahující „deset slov stvoření“; nápisy s dalšími citacemi z Tanachu.⁹⁴

1. Nápisy citující Šema Jisra'el ve zkrácené podobě

Jde o 26 nápisů z doby od 1. nebo 2. stol. až do 19. stol. o. l.⁹⁵ Nejstarší nápis byl nalezen v Emauzích. Je to tzv. první emauzský nápis objevený Clermontem Ganneau v roce 1881.⁹⁶ Obsahuje pouze dvě slova „jeden Bůh“ v řečtině a „požehnané buď jméno na věky“ v samaritánském písmu. Předpokládaná datace je 1. nebo 2. stol. o. l.⁹⁷ Někteří badatelé jej však datují již do 1. stol. př. o. l. Nápis je vytesán do íonské mramorové hlavice, která zřejmě zdobila veřejnou budovu, patrně synagogu.⁹⁸

2. Nápisy z dekalogem

Jeden z nápisů pochází ze samaritánské synagogy v Nabulusu, ale nyní je zabudován do zdi minaretu mešity Chizn Yakub.⁹⁹ Obsahuje Dekalog v krátké verzi sjednocující Ex a Dt se samaritánským desátým přikázáním a přídavkem z Nu 10, 35.¹⁰⁰

Dále máme Leedský fragment dekalogu, který je nyní uložen na Univerzitě v Leedsu (Anglie) a byl nalezen v roce 1863 v Nabulusu.¹⁰¹ U Leedského dekalogu „visí“ písmena na horních linkách stejně jako u komentáře ke knize Abakuk ze Svitků od Mrtvého moře. U Leedského nápisu panuje neshoda v jeho dataci. Nejspíše ale pochází ze stavby druhého samaritánského chrámu postaveného po Bar Kochbově povstání ve 2. stol. o. l. (první chrám byl zničen Janem Hyrkánem v roce 128 př. o. l., druhý císařem

⁹³ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 210.

⁹⁴ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 225.

⁹⁵ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 225.

⁹⁶ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 275.

⁹⁷ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 226.

⁹⁸ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 53.

⁹⁹ BOWMAN, John. *Samaritan documents: relating to their history, religion, and life*. Pittsburgh: Pickwick Press, 1977, vii, 370 s. ISBN 09-151-3827-1, s. 9.

¹⁰⁰ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 226.

¹⁰¹ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 9.

Zenem v 5. stol. o. l.)¹⁰² Dále se nám dochoval nápis z Bir Yakub (Jakobova studna) poblíž Sycharu (Tell Balata). Jde o nejmenší a nejprostší nápis.¹⁰³ Pravděpodobná datace je určena na 3. nebo 4. stol. o. l.¹⁰⁴

Dalším nápisem je Beit al-Ma, uloženým v Palestinském archeologickém muzeu.¹⁰⁵ Byl objeven roku 1935 poblíž Nabulusu. Kámen, který je nyní rozpuřen, byl nejspíše součástí nějaké budovy a sloužil jako překlad, neboť obsahuje dekorativní vzory. Pochází nejspíše ze 3. nebo 4. stol. o. l.¹⁰⁶

Posledním nápisem z této skupiny je nápis č. 395 z hory Gerizim, který byl nalezen na šesti fragmentech. Text je složen z citací Dt 5, 6 /Ex 20, 1; Dt 4, 35.39; 6, 4; 10, 17; 14, 12. Zřejmě pochází z doby, kdy byl samaritánský kult obnoven v době křižácké.

3. Nápis s „deseti slovy stvoření“

Dochoval se nám jeden exemplář z Nabulusu. Nápis byl nalezen v 19. stol. v ruinách jedné z mešit.¹⁰⁷ Nápis obsahuje zkrácení Gn 1 do deseti slov veršů začínajících „a řekl Bůh“, a dále Boží sebe prezentaci - „Bůh tvého otce, Bůh Abrahámův a Bůh Izákův a Bůh Jákobův“.¹⁰⁸ Nápis obsahuje devět pasáží z Gn 1 a pro desáté slovo je vybrán text z Ex 3, 6 - Boží slovo Mojžíšovi z hořícího keře.¹⁰⁹ V případě deseti slov stvoření jde vlastně o *ketaf*, tedy o vytržení několika veršů nebo pasáží a shrnutí hlavního sdělení do jednoho verše. Jde nejspíš o snahu za každou cenu udržet povědomí o čtení Zákona. Nicméně při bohoslužbě čtou Samaritáni text Gn 1 celý, bez zkrácení.¹¹⁰

4. Další citace z Tóry

V této skupině máme Druhý emauzský nápis, který byl nalezen Marie-Joseph Lagrangem v roce 1890, ve kterém se nachází sdělení, že „Ha-Šem je hrdina ve válce, Ha-šem je jeho jméno....“. Text je vytvořen z citací z Ex 15, 13.3; Gn 24, 31; Dt 33, 26.

¹⁰² BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 10.

¹⁰³ BOWMAN. *Samaritan documents*, 9–10.

¹⁰⁴ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 11.

¹⁰⁵ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 226.

¹⁰⁶ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 10–11.

¹⁰⁷ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 274.

¹⁰⁸ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 227.

¹⁰⁹ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 1.

¹¹⁰ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 2.

Třetí Emauzský nápis byl nalezen Lagrangem v roce 1896. Text se skládá z citací Ex 12, 23¹¹¹ – Hospodin překročí práh a nedovolí zničení. Nápis sloužil nejspíše jako překlad.¹¹²

Nápis vykazuje textové změny oproti masoretskému textu. Jde o typický samaritánský text dokládající, že zřejmě existovala jakási jednota v textové tradici. Nápis je podle tvaru písmen řazen do 6. stol. o. l. do doby Justiniána a jeho tvrdých politických opáření. V nápisu je vyjádřena víra v Boží ochranu.¹¹³

Další nápisy byly nalezeny v Gaze. První nápis z Gazy byl poprvé spatřen v soukromé sbírce v roce 1874 a obsahuje 19 krátkých řádků obsahujících liturgický text. Nápis je vytesán do dlouhého mramorového bloku.

Druhý nápis z Gazy je fragment dekalogu. Odkazuje k Ex 20, 2 – 4a (Dt 5, 6 – 8a). Je uveden „ve jménu Hospodina“. Doba původu sahá zřejmě do doby islámu.¹¹⁴

Dalších deset nápisů bylo nalezeno v jednom z damašských domů, a který patřil bohaté samaritánské rodině. Poprvé byly publikovány Sobernheimem. Všechny nápisy obsahují biblické citace ve zkrácené podobě většinou jen v prvních písmenech. Sloužily soukromým účelům v domech, bytech nebo pokojích - podle Dt 6, 8.¹¹⁵

Společným rysem všech těchto nápisů je, že zde není žádný náznak polyteismu nebo synkretismu. Naopak se zdůrazňuje uctívání jediného boha Hospodina. V případě Samaritánů tedy můžeme hovořit o monolatrii spíše než o monoteismu, a to především v době před přelomem letopočtu.¹¹⁶ Je zde tedy rozpor mezi archeologickými nálezy a mezi literárními záznamy.

3.1.4 Další drobné nálezy

Kromě samaritánských tesaných nápisů existují i drobnější archeologické nálezy v podobě olejových lamp, mincí a prstenů, které byly nalezeny v Gaze, Javné, Kfar Bila, Ramat Aviv, Arsuf, Um-Khaled u Netanji, Caesaree a Doru. Všechna tato místa svědčí o rozšíření Samaritánů v římské a byzantské době. Další písemné záznamy pak hovoří i o dalších místech

¹¹¹ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 228.

¹¹² ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 54.

¹¹³ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 56.

¹¹⁴ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 276 – 277.

¹¹⁵ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 277.

¹¹⁶ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 228.

Středozemního moře – Týr, Sidon, Golanské výšiny, pohoří Libanon, Jaffa, Akko a Alexandrie.¹¹⁷ Kromě již zmíněných drobných předmětů se dochoval značný počet amuletů se samaritánskými nápisy s často se opakujícími frázemi ze Samaritánského pentateuchu. Tyto amulety byly často k prodeji i nesamaritánům.¹¹⁸ Nejčastěji se zde objevují pasáže z Ex 15, 3 (Hospodin je silný – Ha-Šem gibor), Dt 6, 4 a 33, 26. Jeden z amuletů má vyobrazeného jezdce na koni, u jiných byl lev. U dvou amuletů byl identifikován nápis „vůdce jeho armády“ – v’et sar cva’o). Badatel Jakov Kaplan usuzuje, že amulet pochází z doby Baba Raba, je tedy datovaný do 3. stol. o. l. a byl populární u jeho příznivců. Tyto amulety jsou tedy svědkem politického a náboženského vlivu Baba Raba v rámci samaritánské komunity.¹¹⁹

3.2 Rukopisy Samaritánského pentateuchu

Do dnešní doby se nám dochovalo pouze něco přes sto rukopisů Samaritánského pentateuchu, které můžeme datovat do doby před 18. stol.¹²⁰ Nejranější rukopisy jsou datovány přibližně do 11. stol. (svitek Abisha), větší počet pak do 14. a 15. stol., kdy celkově byla produkce rukopisů na samém vrcholu.¹²¹ Jeden z nejstarších a vůbec nejvýznamnějších rukopisů je svitek Abisha.¹²²

Většina rukopisů, které vznikly dříve než ve 20. stol. pochází ze čtyř hlavních center: Damašku, Egypta (především Káhira), Šekemu a Serapyty.¹²³ Tyto čtyři lokality byly domovem nejpočetnějších samaritánských komunit. Vůbec nejsilnější komunita žila v Damašku, ze kterého se nám dochovalo dvojnásobné množství rukopisů Samaritánského pentateuchu. Kromě toho, že byl Damašek bohaté město, byl zároveň poměrně bezpečný a obyvatelé byli k Samaritánům shovívaví. Serapta byla také poměrně příznivě nakloněná samaritánské komunitě. Zvláštností rukopisů pocházejících ze Serapyty je, že se díky nim dozvídáme o 65leté historii jedné rodiny písařů, která zde žila.¹²⁴ Naopak ze Šekemu se nám dochovalo poměrně málo rukopisů, protože komunita zde měla asi nejtěžší podmínky k životu především kvůli častým

¹¹⁷ TSEDAKA, Benyamin. Special samaritan traditions in non-samaritan sources. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 196.

¹¹⁸ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 56.

¹¹⁹ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 57.

¹²⁰ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 11.

¹²¹ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 12.

¹²² ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 11.

¹²³ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 12.

¹²⁴ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 13.

politickým změnám a kolísající bezpečnost šekemské oblasti. Samaritáni častěji emigrovali právě do Damašku nebo Egypta.¹²⁵

Z rukopisů se často dozvídáme informace o stavu konkrétních komunit a také řadu informací o výrobě rukopisů, protože mnoho z nich obsahuje tiráž s údaji o objednateli svitku, o prodeji, ceně a informace o kupujícím, což nám pomáhá určit dataci i identifikovat pisáře.¹²⁶ Většina rukopisů má také akrostich, a to často v knize Deuteronomium. V akrostichu se nachází informace o písaři, jeho jméno, datum ukončení díla a místo výroby.¹²⁷ Některé dochované rukopisy jsou psány celé v arabštině, často se objevuje rozdělení na dva sloupce, jeden arabský, případně aramejský, druhý hebrejský. Někdy jsou rukopisy psány arabsky, ale v samaritánském písmu.¹²⁸

Nejstarší odkazy o Samaritánském pentateuchu se objevují u Origena, Eusebia z Caesaree, Epifana, Cyrila Jeruzalémského a Jeronýma, který jej použil při svém překladu Vulgáty.¹²⁹

Až roku 1616 se italskému cestovateli Pietro della Valle podařilo opatřit v Damašku první rukopis Samaritánského pentateuchu a dovézt jej do Evropy.¹³⁰ Šlo o rukopis datovaný do roku 1345 případně 1346.¹³¹ Kopie tohoto rukopisu pocházela z čím dál více zbídačené komunity v Damašku, která vymřela během 15 let po zakoupení rukopisu. Rukopis dorazil roku 1623 do Paříže, kde studoval Jean Morin, teolog, matematik a hebraista a podařilo se mu text publikovat.¹³² Tento rukopis byl pak později označen Von Gallem za Codex B a stal se základem pro vydání Samaritánského pentateuchu v letech 1916–1918.¹³³

Rukopisy se dnes nacházejí roztroušené po celém světě. Vůbec největší sbírku vlastní přirozeně samaritánská komunita v Nabalusu. Další velkou sbírku vlastní Univerzita v Manchesteru a Britská národní knihovna v Londýně¹³⁴, ale také Turecko, Sýrie, Izrael i

¹²⁵ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 114.

¹²⁶ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 12.

¹²⁷ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 111.

¹²⁸ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 12.

¹²⁹ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 105.

¹³⁰ della VALLE, Pietro. *Viaggi*. Rome: Appresso Vitale Macarde, 1650-1663.

¹³¹ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 12.

¹³² ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 94.

¹³³ VON GALL, August Frh. *Der hebräische Pentateuch der Samaritaner*. Giessen: Töpelmann, 1914-1918. Repr., 1966.

¹³⁴ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 12.

Austrálie mají ve svých knihovnách exempláře samaritánských rukopisů.¹³⁵ Rukopisy, které se nám dochovaly, byly uspořádány von Gallem a Ben-Zvi.¹³⁶

3.2.1 Svitek Abisha

Jde o svitek, který byl podle samaritánské tradice objeven na svátek Simchat Tora roku 1355, kdy samaritánský velekněz Pinkas pověřil samaritánského historika Abu'l Fatha z Danafitské rodiny, aby sepsal historii Samaritánů (Kitab al-Ta'rikh). Během jeho bádání byl v Nabusu objeven tento dosud neznámý svitek, který se pak stal zásadním náboženským artefaktem komunity.¹³⁷

Svatost svitku je tedy daná jednak samaritánskou tradicí a také akrostichem uvnitř knihy Dt 5, 6, kde je mezi sloupci sdělení, že autorem je Abisha, prapravnuk Aarona, který tento svitek napsal 13 let poté, co Izrael vstoupil do Kenaanu.¹³⁸

„Já Abisha, syn Pinkase, syn Eleazera, syn Aarona, Kněze, který byl v milosti Boží a jeho slávy, jsem napsal tento Svatý svitek v bráně Stanu setkávání na Hoře Gerizim, Beth Elu, ve 13. roce usazení dětí Izraele v zemi Kanaan. Děkuji Bohu.“¹³⁹

I přes velmi starobylý vzhled a písařské poznámky, které datují svitek do roku 1065 o. l., byla badateli určena datace přibližně do poloviny 12. stol. o. l.¹⁴⁰ I tak je ale svitku věnována mimořádná pozornost. A svitek byl dokonce začleněn do liturgie na Jom kipur, kdy se na konci bohoslužby ukazuje komunitě jinak pečlivě stráženy a ukrytý svitek Abisha.¹⁴¹

3.2.2 Samareitikon

Mezi badateli se po určitou dobu spekovalo, zda vůbec existoval řecký překlad Samaritánského pentateuchu. V roce 1911 byly v Egyptě zakoupeny papyry, mezi nimiž se objevilo několik fragmentů obsahujících řecký text Samaritánského pentateuchu psaného nikoliv na papyru, ale na pergamenu. Téhož roku publikovali o objevu badatelé Paul Glaue a

¹³⁵ ZSENGELLÉR, József. An Elusive Samaritan Manuscript in Utrecht. In: ZSENGELLÉR, József. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistics*. Boston: De Gruyter, c2011, s. 237-242. Studia Judaica (Walter de Gruyter, Bd. 66. ISBN 978-3-11-026804-1, s. 237.

¹³⁶ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 71.

¹³⁷ SHOMRON & OSHER SASSONI. *The Samaritan- Israelites and Their Religion*, s. 11.

¹³⁸ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 11.

¹³⁹ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 75.

¹⁴⁰ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 11.

¹⁴¹ COWLEY. *The Samaritan Liturgy, and Reading of the Law*, s. 128.

Alfred Rahlfs. Fragmenty jsou psány ve dvou sloupcích a jsou zaznamenány v písmu, které je blízké koptskému.¹⁴² Poté Rahlfs publikoval další fragment z Egypta, původně patřícího do Ženevské univerzitní knihovny. Tento fragment publikoval už dříve v roce 1904 Jules Nicole, ale nerozpoznal, že jde o samaritánský text. Fragment pergamenu je velice malý o velikosti pouze 4 cm x 4, 5 cm, a obsahuje část pasáže z Gn 37, 3 – 4. Je pravděpodobné, že řecká verze Samaritánského pentateuchu skutečně existovala, přestože nemáme dosud k dispozici kompletní rukopis nebo alespoň jeho větší část.¹⁴³

3.2.3 Aramejský targum

Tak jako Židé, i Samaritáni časem přestali ovládat hebrejštinu a potřebovali překlad své Tóry do aramejštiny. Tak vznikaly samaritánské aramejské targumy uchováající samaritánskou aramejštinu.¹⁴⁴

Doba vzniku samaritánských targumů tedy odpovídá době vzniku židovských targumů (4. stol. př. o. l.).¹⁴⁵ Pietro della Valle nepřivezl do Evropy jen první rukopis Samaritánského pentateuchu, ale také první rukopis targumu. Tento rukopis byl datován do roku 1514 a dnes je uložen ve Vatikánské knihovně. Mladším rukopisem byl Barberini Triglot pojmenovaný podle kardinála Barberini de Peiresc, který jej zakoupil v Damašku roku 1631 a dodnes je stále v Barberiniho knihovně. Většina rukopisu je datována do roku 1227, ale poslední část od Dt 11, 29 je až z roku 1476. Máme samozřejmě i další targumy, mezi nimiž je značná diverzita a v podstatě můžeme říci, že neexistovalo jednotné základní znění samaritánského targumu vzhledem k vývoji aramejštiny.¹⁴⁶

Poprvé byl samaritánský targum publikován Jeanem Morinem v roce 1632 v Paris Polyglot a poté i Edmundem Castellem v London Polyglot.¹⁴⁷ Moderní vydání Samaritánského pentateuchu zajistil v letech 1980 – 1983 až Abraham Tal.¹⁴⁸

Vzhledem k velkému počtu písařských chyb v dochovaných targumech vznikalo v průběhu doby mnoho divokých teorií ohledně vzniku a vývoje samaritánské aramejštiny. Veškerá podivná slova objevující se v rukopisech byla dříve považována za tzv. „kútské kořeny“, které tak měly vysvětlovat původ Samaritánů v Kútských (2Kr 17, 24 – 41).¹⁴⁹

¹⁴² NOJA, Sergio. The Samareitikon. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 408-412, 865 s. ISBN 3161452372, s. 409.

¹⁴³ NOJA. The Samareitikon. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 410.

¹⁴⁴ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 290.

¹⁴⁵ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 292.

¹⁴⁶ TAL, Abraham. Samaritan Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 414-467, 865 s. ISBN 3161452372, s. 447-448.

¹⁴⁷ TAL. Samaritan Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 444.

¹⁴⁸ TAL, Abraham. *The Samaritan Targum of the Pentateuch*, vols. I-III, Tel-Aviv University Press, 1980-1983.

¹⁴⁹ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 291.

Až později, když se všechny nejasnosti podařilo zredukovat na minimum, vyšla najevo překvapující podobnost s LXX a targumem Onkelos, i dílem Abu Sa'ida, případně jeho předchůdců z 11. stol., které korespondovaly s řeckými, rabínskými a arabskými verzemi.¹⁵⁰

3.2.4 Arabský překlad

Až do 20. stol. jsme neměli žádné ucelené vydání arabského překladu Samaritánského pentateuchu. Do té doby byly publikovány jen určité části textu jako například první ukázka textu u Edmunda Castella z roku 1657.¹⁵¹ Kromě dalších menších ukázek následovalo až v moderní době první ucelené vydání od Haseeba Shehadeha. Jeho práce byla rozdělena na dvě části. Nejprve vyšel překlad knih Genesis až Exodus¹⁵² v roce 1989 a poté až v roce 2002 následoval překlad ostatních knih Tóry¹⁵³.

Nicméně máme něco přes 50 rukopisů arabského překladu, z nichž jedna část byla vytvořena před 2. pol. 13. stol. a užívá samaritánské písmo. Další obsahují Abu Sa'idův revidovaný text a jsou psané v arabském písmu. On sám ovšem překlad nevytvořil, ale revidoval arabský text, který byl ovlivněn Tafsīrem a koloval v Egyptě mezi Samaritány. Abu Sa'id k němu přidal komentář a také odstranil jevy specifické pro Tafsīr Sa'adji Ga'ona.¹⁵⁴ Údajně z důvodu přílišné obtížnosti tohoto překladu, na který špatná arabština Samaritánů nestačila. V jeho revizi byly opraveny chyby a nahrazen Sa'adjův slovník. Dále se Abu Sa'id vyhnul všem antropomorfismům a antropopatismům například tím, že přidělil konkrétní činnosti a charakteristiky andělům, ale nikoliv Bohu, a také využíval metafory.¹⁵⁵

Lze říci, že Samaritáni začali používat arabštinu postupně po arabském dobytí Palestiny a Sýrie roku 634 o. l. a Egypta roku 643 o. l. Zpočátku byla arabština používána jako běžný hovorový jazyk, ale pro liturgické potřeby a mezi intelektuály převládala stále samaritánská aramejšтина samaritánského targumu.¹⁵⁶ Od 1. pol. 11. stol. až do 14. stol. se arabština stávala součástí samaritánské literatury, až samaritánskou aramejštinu plně nahradila.¹⁵⁷ Nicméně arabština nikdy nebyla přijata jako liturgický jazyk a nikdy tedy arabský překlad

¹⁵⁰ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 292.

¹⁵¹ SHEHADEH, Haseeb. The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 481-516, 865 s. ISBN 3161452372, s. 515.

¹⁵² SHEHADEH, Haseeb. *The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch: Edited from the Manuscripts with an Introductory Volume 1. Genesis-Exodus*. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities, 1989.

¹⁵³ SHEHADEH, Haseeb. *The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch: Edited from the Manuscripts with an Introductory Volume 2. Leviticus, Numbers, Deuteronomy*. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities, 2002.

¹⁵⁴ SHEHADEH. The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 503.

¹⁵⁵ SHEHADEH. The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 512.

¹⁵⁶ SHEHADEH. The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 484.

¹⁵⁷ SHEHADEH. The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 485–486.

Samaritánského pentateuchu nezaujímal takové postavení jako hebrejské nebo aramejské znění.¹⁵⁸

Arabský překlad Samaritánského pentateuchu vznikl tedy patrně v 11. stol. nebo 12. stol. v oblasti Palestiny a v egyptské komunitě byl používán asi do 2. pol. 13. stol. Podle samaritánské tradice vytvořil první překlad Abū l-Ḥasan aṣ-Ṣūrī, ale Abu Sa'īd tvrdí, že mu překlad nemůže být připsán celý.¹⁵⁹

3.3 Kroniky a historické knihy

V případě všech samaritánských kronik můžeme vysledovat jeden pramen, kterým byla kniha Tolida se svým genealogickým výčtem kněžích. Právě tento materiál soužil jako podklad pro vznik dalších historických materiálů a objevuje se ve všech mladších kronikách. Adlerovu kroniku můžeme považovat za nejmladší už z toho důvodu, že cituje starší pramen Abu'l Fatha.¹⁶⁰

3.3.1 Tolida / Neubauerova kronika

Kniha Tolida je považována za vůbec nejstarší známou samaritánskou kroniku, jejíž nejstarší dochovaný rukopis je datován do roku 1149 o. l. Poprvé text publikoval A. Neubauer v roce 1869 a dále M. Heidenheim o rok později.¹⁶¹ Obě vydání byla založena na stejném rukopisu nyní uloženém v Bodleian Library v Oxfordu.¹⁶² Autorem nejstarší části tohoto rukopisu je údajně Eleazar, syn velekněze Amrama, kdežto většina rukopisu byla napsána nebo můžeme říci aktualizována až v roce 1346 Jacobem b. Ishmaelem.¹⁶³

Kniha Tolida, nazývaná někdy také jako Neubauerova kronika, byla napsána zvláštní směsí hebrejštiny, aramejštiny a arabštiny, kterou Moshe Florentin nazval „hybridní samaritánskou hebrejštinou“.¹⁶⁴

¹⁵⁸ WEDEL, Gerhard. Halachic Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 468-480, 865 s. ISBN 3161452372, s. 471.

¹⁵⁹ SHEHADEH. *The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch: Edited from the Manuscripts with an Introductory Volume I. Genesis-Exodus*, s. 502.

¹⁶⁰ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 87.

¹⁶¹ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 24.

¹⁶² STENHOUSE, Paul. Samaritan Chronicles. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 218-265, 865 s. ISBN 3161452372, s. 218.

¹⁶³ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 77.

¹⁶⁴ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 25.

Text obsahuje samaritánskou metodu výpočtu kalendáře,¹⁶⁵ po němž následuje text samotné kroniky, který je ale spíše genealogickým výčtem začínajícím Adamem a pokračujícím k Mojžíšovi a dále od Aarona po Abishu, prapravnuka Aarona. Poté následuje výčet dalších kněží a významných samaritánských rodin¹⁶⁶ a pokračuje až do doby pisatele Jacoba b. Ishmaela, který zapsal výpočet jubileí, jež nastala od doby obsazení Kenaanu až do roku 1346.¹⁶⁷ Kniha Tolida tedy měla původně sloužit ne jako kronika se zápisem historických událostí nebo příběhů, ale jako polemická práce proti apokryfní Knize Jubileí, v níž je určeno vypočítávání let a měsíců podle systému, jenž byl zjeven Noemovi. Ovšem v knize Tolida je zaznamenán jiný systém zjevený Bohem už Adamovi, šířen patriarchy a zaznamenán v Tolidě. Samaritánský rok má tedy podle tohoto systému lunárně-solární rok s 354 dny, 12 měsíci a 29 nebo 30 dny a s vloženým měsícem. Nicméně s Knihou Jubileí souhlasí Tolida ve věku narození patriarchů až na Šéta a souhlasí také s 1. knihou Paralipomenon (5,27 – 41) v případě genealogické linie velekněží ze Sádokova rodu.¹⁶⁸

Kniha Tolida je tedy spíše jakousi samaritánskou sebeobranou vedenou prostřednictvím správného výpočtu kalendáře a svátků, dodržováním linie kněží, a tedy naplňováním samaritánské Tóry.

3.3.2 Kitab al-Ta'rikh

Kroniku Kitab al-Ta'rikh můžeme považovat za nejzdařilejší pokus o vytvoření kroniky v moderním slova smyslu s použitím i jiných než samaritánských zdrojů a se záměrem vytvořit záznam o historii pro budoucí generace Samaritánů.

Na rozdíl od starších kronik máme dobré informace o autorovi kroniky a okolnostech jejího vzniku. Podle legendy velekněz Pinkas požádal roku 1355 Abu'l Fatha z Danafitského rodu, aby zaznamenal historii Samaritánů v době, kdy se zdála jejich tradice ohrožena.¹⁶⁹ Rok vzniku 1355 je akceptován i mezi badateli, a tak můžeme Fathovu kroniku časově řadit za Tolidu. Poprvé byl text kroniky publikován roku 1865 E. Vilmarem. Novější vydání s překladem opatřil P. Stenhouse¹⁷⁰, jenž použil k sestavení celého textu znění 31 rukopisů. Nejstarší z nich je datován do roku 1502.¹⁷¹

¹⁶⁵ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 37.

¹⁶⁶ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1, s. 77.

¹⁶⁷ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 301.

¹⁶⁸ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 26.

¹⁶⁹ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 305.

¹⁷⁰ STENHOUSE, Paul. *The Kitab al Tarikh of Abu'l Fath*. Sydney: Mandelbaum Trust, 1985.

¹⁷¹ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 27.

Svou historii začíná Fath od Adama a pokračuje až do muslimské doby do roku 756, kterým práci uzavírá. Tak jako Tolida má ale pozdější dodatky od jiných autorů, které pokračují v historii přes dobu prvních Abbásovců a dále až do roku 1853.¹⁷²

Autor psal v lidové arabštině a snažil se využít veškerý dostupný spolehlivý materiál. Nutno ovšem říci, že nebyl příliš kritický, nepsal ovšem badatelskou práci, ale didaktické a také apologetické dílo pro potřeby své komunity.¹⁷³

Jak už bylo řečeno v úvodu, Fath stejně jako další novější samaritánské kroniky využíval Tolidu s jejím genealogickým seznamem jako svůj hlavní zdroj, na kterém posléze stavěl. Dalším zdrojem mu byla i samaritánská kniha Jozue v arabštině.¹⁷⁴ Mimo tyto samaritánské zdroje ovšem sáhl i do nesamaritánských zdrojů, jako bylo dílo Josepha Flavia a jeho Židovské starožitnosti – a to zvláště při zpracovávání makabejského období.¹⁷⁵ Inspirace Josephem je u Fatha patrná i v jeho technice zápisu, při které stejně jako Josephus přepisuje biblické záznamy.¹⁷⁶ V případě dalších použitých zdrojů mohlo jít i o Nový zákon nebo další řecké materiály¹⁷⁷ a samozřejmě i masoretský text, především o 1. knihu Samuelovu.¹⁷⁸

Ve svém díle Fath mimo záznam historie také vysvětluje, jak došlo k rozdělení kněžství, a tedy i rozdělení mezi Židy a Samaritány, čímž jeho práce dostává i onen apologetický rozměr.¹⁷⁹

3.3.3 Kniha Jozue

Poprvé se samaritánská kniha Jozue dostala do Evropy s orientalistou Josefem J. Scaligerem, který koupil rukopis od samaritánské komunity v Káhiře roku 1584. Rukopis byl a dodnes je uložen v knihovně v Leidenu.¹⁸⁰

Jazykem tohoto leidenského rukopisu je arabština, ale písmo bylo použito samaritánské. Písaři ale nebyli pozorní a rukopis je tak plný chyb a nepřesností, které často velmi znesnadňují čtení a překlad.¹⁸¹

¹⁷² MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 307.

¹⁷³ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 114–115.

¹⁷⁴ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 115.

¹⁷⁵ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 116.

¹⁷⁶ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 33.

¹⁷⁷ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 28.

¹⁷⁸ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 34.

¹⁷⁹ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 29.

¹⁸⁰ CRANE, Oliver Turnbull. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun* [online]. New York: John B. Alden, 1890, 178 s. ISBN 0790506939, s. 7.

¹⁸¹ CRANE. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun*, s. 8.

Arabský text s kompletním latinským překladem vydal až T. G. J. Juynboll v roce 1848.¹⁸² Kromě překladu zde byly zařazeny i kritické poznámky a další pojednání.¹⁸³ Do angličtiny byla kniha Jozue přeložena O. Cranem v roce 1890.¹⁸⁴

Samaritáni věří, že kniha Jozue zaznamenává skutečnou historii, nicméně není považována za Bohem inspirovanou, jako je Tóra. I tak se ale těší velké pozornosti.

Nevíme bohužel nic o autorovi nebo o době, kdy byla kniha sestavena. Podle nápisu, který se v leidenském rukopisu nachází, se nicméně dozvídáme, že první část textu byla napsána v letech 1362–3 a pozdější v roce 1513.¹⁸⁵ Kniha měla možná čtyři zdroje, z toho tři arabské a jeden hebrejský.¹⁸⁶

Kniha Jozue je plná legend a tradic, které jsou často obecně známy z podobných legend Blízkého východu, a tak můžeme říci, že ukazují společný proud tradic, který jde s Židy i s muslimy.¹⁸⁷ I přes velké množství midrašického materiálu můžeme považovat knihu Jozue za skutečnou kronikou mezi samaritánskými kronikami. Fathova kronika, Adlerova kronika i Tolida obsahují sice historický materiál, nicméně jde spíše o sérii poznámek, které jsou připojené ke kněžské genealogii.¹⁸⁸

V první kapitole knihy Jozue je zmínka, že text je původně překladem z hebrejské verze, nicméně dosud se nepodařilo nalézt hebrejský rukopis, který by byl starší než arabský leidenský rukopis a badatelé pochybují, že by se takový text zachoval.¹⁸⁹ Nicméně v roce 1907 se takové naděje opět vynořily, když M. Gaster v Nabusu získal hebrejský rukopis samaritánské knihy Jozue a o rok později jej vydal. Gaster tvrdil, že hebrejská verze je starší než arabská, ale poté, co Moshe Florentin podrobil rukopis jazykové analýze, vyšlo najevo, že rukopis byl ve skutečnosti sepsán v roce 1902. Hebrejská varianta byla vytvořena na základě masoretského textu knihy Jozue, z Kitab al-Ta'rikh a dalších samaritánských zdrojů. Není pro nás tedy tak cenná jako arabský rukopis, jehož vznik je zasazen skutečně do doby středověku.¹⁹⁰

Samaritánská kniha Jozue začíná líčením doby Mojžíšovy smrti a pokračuje příběhem o Jozuovi, dále pokračuje přes Eliho schizma k Alexandru Velikému a končí uprostřed příběhu o

¹⁸² JUYNBOLL, Theodor G. J. *Chronicon Samaritanum cui titulus est Liber Josuae*. Leiden: Luchtmans, 1848.

¹⁸³ CRANE. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun*, s. 7–8.

¹⁸⁴ CRANE, Oliver Turnbull. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun* [online]. New York: John B. Alden, 1890, 178 s. ISBN 0790506939.

¹⁸⁵ CRANE, Oliver Turnbull. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun* [online]. New York: John B. Alden, 1890, 178 s. ISBN 0790506939, s. 9.

¹⁸⁶ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 35.

¹⁸⁷ CRANE, Oliver Turnbull. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun* [online]. New York: John B. Alden, 1890, 178 s. ISBN 0790506939, s. 10.

¹⁸⁸ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 61.

¹⁸⁹ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 62.

¹⁹⁰ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 35.

Baba Raba přibližně v polovině kapitoly 50.¹⁹¹ Další část byla přidána později v roce 1513.¹⁹² Crane uvádí v poznámce svého vydání knihy Jozue, že v původním rukopisu chybí druhá část 50. kapitoly, a tudíž nevíme, jak příběh končí. Nicméně Crane dále uvádí, že v dopisech, které Samaritáni posílali do Anglie v 17. stol. svým údajným bratřím, odkazují na záznamy z knihy Jozue. Tyto zapsané události se ale v textu, který máme k dispozici, nenacházejí a musely být tedy zapsány ve ztracené části.¹⁹³

Zajímavostí je, že rukopis obsahuje poznámku na okraji ohledně nalezení svitku Abisha. Tato informace se jinde v textu neobjevuje.¹⁹⁴

3.3.4 Adlerova kronika/Nová kronika

Další samaritánskou kroniku, kterou máme dnes k dispozici, vydal poprvé s francouzským překladem E. N. Adler a M. Seligson v letech 1902 – 1903.¹⁹⁵ Kronika tak byla pojmenovaná podle svého vydavatele, nicméně často se také lze setkat s názvem „Nová kronika“, protože jde o nejmladší ze všech dosud známých samaritánských kronik. Text byl zřejmě sestaven v letech 1899 – 1900 patrně v Nabulusu.¹⁹⁶ Text rukopisu se k Adlerovi dostal přes německého Žida žijícího v Jeruzalémě, který měl možnost vidět originál textu v Nabulusu, kde jej přepsal ze samaritánského písma do hebrejského.¹⁹⁷ Jazykem Adlerovy kroniky je hebrejšтина, ovšem plná arabismů, a tak jediné co můžeme o jinak neznámém autorovi říci je, že byl zvyklý používat spíše arabštinu.¹⁹⁸ Kronika popisuje historii od Adama údajně až do roku 1889, ale dle tiráže uvedené v rukopisu až do roku 1900 (6179 od stvoření dle samaritánského výpočtu), nicméně rok v tiráži ani odhad badatelů nemusí nutně znamenat, že bylo celé dílo sestaveno v 19. stol. Tak jako byla kniha Tolida po nějaké době aktualizována, mohla být aktualizována a o něco rozšířena každým následujícím veleknězem i Adlerova kronika. Přesto všechno ale zůstává Adlerova kronika kronikou nejnovější a nejmladší už vzhledem k tomu, že cituje Fathův Kitab al-Ta'rikh a používá podobný systém, který započala Tolida a rozšířil Fath.¹⁹⁹

¹⁹¹ MONTGOMERY. *The Samaritans*, s. 300.

¹⁹² STENHOUSE. Samaritan Chronicles. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 219.

¹⁹³ CRANE, Oliver Turnbull. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun* [online]. New York: John B. Alden, 1890, 178 s. ISBN 0790506939, s. 178.

¹⁹⁴ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 37.

¹⁹⁵ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 87.

¹⁹⁶ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 37.

¹⁹⁷ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 87.

¹⁹⁸ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 89.

¹⁹⁹ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 87.

Kromě těchto 4 základních historických prací máme i další texty mladší datace, které můžeme řadit ke kronikám.

3.3.5 Sefer ha-Yamim/Chronicle II.

Někdy je také nazývána Chronicle II. Jde o text obsahující paralelní materiál z biblické knihy Jozue, Soudců, knihy Samuelovy, knihy Královské, 2. Paralipomenon, Žalmů a také čerpá z práce Abu'l Fatha nebo přinejmenším z jeho zdrojů. Na základě jazykové analýzy Ben-Hayyima byla určena datace textu do roku 1908. Navíc se zdá, že text má stejného autora jako Gasterova domnělá hebrejská Kniha Jozue, kterou Moshe Florentin datoval do roku 1902, jak bylo řečeno výše.²⁰⁰

3.3.6 Asatir

V případě knihy Asatir nejde ani tak o kroniku nebo historické záznamy, ale spíše o midraš v aramejštině. Obsahuje příběhy a legendy o biblických postavách od Adama až po smrt Mojžíše. Kniha je podle tradice Mojžíšovi připisována. Asatir tedy můžeme řadit spíše k pseudoepigrafní a apokryfní samaritánské literatuře.²⁰¹ V poslední kapitole se pak text zabývá i příchodem *Taheba* – Mesiáše.²⁰² Rukopis textu byl objeven M. Gasterem v roce 1907 a poprvé jej publikoval až v roce 1927. Gaster datoval původ práce do období mezi rokem 250 a 200 př. o. l.²⁰³ Ale podle analýzy Ben-Hayyima byla kniha Asatir vytvořena během 2. pol. 10. stol. o. l. vzhledem k velkému vlivu arabštiny projevujícího se nejen v gramatice, ale i slovní zásobě a syntaxi. Navíc je zde i patrný islámský vliv.²⁰⁴

3.4 Samaritánské biblické komentáře

3.4.1 Ibrahim Ibn Ya'kub

Patří mezi významné samaritánské komentátory biblických textů. Mezi badateli se dlouho diskutovalo o století, kam jej zařadit. Na základě analýzy jeho textu bylo vyhodnoceno, že autor žil patrně v polovině 18. stol. Přestože tedy jeho komentář nepatří mezi nejstarší, je považován

²⁰⁰ STENHOUSE. Samaritan Chronicles. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 222 – 223.

²⁰¹ STENHOUSE. Samaritan Chronicles. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 223.

²⁰² TAL. Samaritan Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 467.

²⁰³ STENHOUSE. Samaritan Chronicles. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 223 – 224.

²⁰⁴ TAL. Samaritan Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 466.

za poměrně cenný.²⁰⁵ Autor v něm komentuje první 4 knihy Tóry tím způsobem, že nejprve překládá každý jednotlivý verš, k němuž uvádí komentář v arabštině a také gramatické a exegetické poznámky. Přestože jde o komentář knih Tóry, převládá spíše halachický materiál, i když se z něj nedozvídáme nic například o slavení svátků. I tak ale poskytuje náhled na způsob výkladu některých příběhů z Tóry.²⁰⁶

3.5 Sbírký samaritánské halachy

Ze všech rukopisů, které se věnují tématu samaritánské halachy, můžeme zmínit dva nejstarší a nejzásadnější, které sice byly ovlivněny předchozími anonymními díly, ale zároveň se staly vzorem pro další texty, které vznikly po nich. Problematice samaritánské halachy se podrobně věnuje Lain Bóid ve své knize *Principles of Samaritan halachah*.²⁰⁷

3.5.1 Kitāb at-Ṭabbāḥ

Jde o velmi zásadní samaritánské dílo zabývající se ústním zákonem a zároveň první samaritánský spis v arabštině, který formuluje náboženské praktiky samaritánů, teologické a filozofické základy samaritánské víry.²⁰⁸ Z předmluvy díla známe dokonce autora, jímž byl Abū l-Ḥasan aṣ-Šūrī, známý také pod přezdívkou Iṣḥaq, který žil patrně v 11. stol. Kompozice jeho díla Kitāb at-Ṭabbāḥ je proto zasazována mezi léta 1030 a 1040.²⁰⁹

Z předmluvy díla sice známe jméno autora, ale nevíme nic o jeho životě ani místě, kde žil. Kromě Kitāb at-Ṭabbāḥ je Abū l-Ḥasan autorem také eschatologické práce Kitāb al-Ma‘ad (Kniha návratu), dvou traktátů o Mojžíšově písni (Dt 32) a dekalogu.²¹⁰

Název díla znamená v doslovném překladu „kniha vaření“, což je jistě netradiční název pro knihu náboženských pravidel. Ovšem nutno říci, že za prvé v předmluvě díla není zjeven záměr knihy a dílo je tak kompilací, jakousi polévkou různých traktátů a za druhé vzhledem k hebrejskému kořeni ט-ב-ח může být název přeložen i jako „kniha porážky“. Obě interpretace mohou mít svůj význam pro pochopení díla. Vzhledem k nesourodé sestavě traktátů lze

²⁰⁵ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 214.

²⁰⁶ BOWMAN. *Samaritan documents*, s. 215.

²⁰⁷ BÓID, Iain Ruairidh Mac Mhanáin. *Principles of Samaritan halachah*. New York: Brill, 1989, xiv, 362 p. ISBN 9004074791.

²⁰⁸ WEDEL, Gerhard. Abu l-Hasan as Suri Kitab al-Tabbah. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991, s. 307.

²⁰⁹ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri Kitab al-Tabbah. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 306.

²¹⁰ WEDEL. Halachic Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 469.

uvažovat o kompilaci díla až po smrti autora.²¹¹ „Kniha porážky“ by pak souvisela s obsahem díla, neboť část je věnována rituální porážce, čistým a nečistým zvířatům, rituální čistotě. Dále se věnuje svátkům, pravidlům ohledně manželství a směru modlitby.²¹² Ve svých dalších traktátech se zabývá například autenticitou samaritánské tradice Pentateuchu a Mojžíše jakožto jediného proroka. Staví se také proti Karaitům a obhájí principy učení Samaritánů ohledně kněžství.²¹³ Další jeho traktáty obsahují exegetické komentáře týkající se Pesachu a také některých dalších textů Tóry.²¹⁴

Ze stylu jeho práce lze usuzovat, že traktáty byly určeny spíše vzdělanému publiku učenců či kněží. Verše z Tóry totiž cituje pouze ve zkrácené podobě. Ve svém díle se také vyhýbá antropomorfismům, které nahrazuje alegorickou interpretací.²¹⁵ S podobnou tendencí jsme se už setkali v případě arabského revidovaného znění Samaritánského pentateuchu Abu Sa'ida.

Dalším typickým rysem jeho díla je silný vliv islámské vědy. Z ní přebírá mnoho termínů a koncepcí, ale i principy islámské teologie.²¹⁶

Texty *Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ* máme v různých rukopisech, především v knihovnách v Manchesteru, Oxfordu, Paříži, Nabulusu a Londýně.²¹⁷ Poprvé ale *Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ* vydal v kompletní podobě až Gerhard Wedel²¹⁸ v roce 1987 jako svou disertační práci.

3.5.2 *Kitāb al-Kāfi*

Spolu s *Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ* se řadí ke druhému stěžejnímu dílu samaritánské halachické literatury. Jejím autorem je Yūsuf ibn Salāmah. Byla napsána v roce 1042 a vychází ze stejného zdroje jako *Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ*. Byla napsána téměř ve stejnou dobu jako Abū l-Ḥasanova práce.²¹⁹ Zdá se, že text *Kitāb al-Kāfi* využívá výběr z textů starších neznámých autorů a spolu

²¹¹ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri *Kitāb al-Ṭabbāḥ*. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 307.

²¹² WEDEL. Halachic Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 475.

²¹³ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri *Kitāb al-Ṭabbāḥ*. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 311.

²¹⁴ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri *Kitāb al-Ṭabbāḥ*. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 309.

²¹⁵ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri *Kitāb al-Ṭabbāḥ*. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 308.

²¹⁶ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri *Kitāb al-Ṭabbāḥ*. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 312.

²¹⁷ WEDEL. Abu l-Hasan as Suri *Kitāb al-Ṭabbāḥ*. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 306.

²¹⁸ WEDEL, Gerhard. *Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ des Samaritaners Abū l-Ḥasan aṣ-Ṣūrī: Kritische Edition und kommentierte Übersetzung des ersten Teils*. Freie Universität Berlin, 1987. Diss.

²¹⁹ BÓID, I. R. M. The Samaritan Halachah. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 624-649, 865 s. ISBN 3161452372, s. 627.

s Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ představuje vrchol nezbytných vědomostí o samaritánském náboženství. Zatímco Abū l-Ḥasanova práce je na halachu zaměřená jen z části a věnuje se také principu náboženství, v případě Kitāb al-Kāfi už můžeme hovořit o čistě halachickém díle.²²⁰

²²⁰ BÓID, I. R. M. The Samaritan Halachah. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*, s. 628.

4 KUMRÁNSKÉ TEXTY

Objev Kumránských textů znamenal obrovský posun ve zkoumání biblických textů i v celkovém pohledu na jeho vývoj. V období mezi léty 1947 a 1956 bylo postupně objeveno na 11 jeskyň v oblasti Chirbet Kumrán, které obsahovaly mnoho různorodého materiálu. Nejčastěji šlo o keramiku, ovšem největší událostí byl nález rukopisů psaných hebrejsky, aramejsky i řecky.²²¹ V dalších letech byly objeveny jeskyně, v lokalitách kolem Mrtvého moře, především ve Wadi Murabb'at (120 rukopisů), Nachal Chever (70 rukopisů) a Masadě (15 rukopisů). Celkový počet textů nakonec dosáhl počtu 900 rukopisů o 25 tisících fragmentech. Některé texty se zachovaly v lepší kvalitě, jiné v horší. Nejlépe se dochoval Velký Izajášův svitek (1QIsa^a) a Velký Žalмовý svitek (11QPs^a).²²² Datace textů spadá do období Druhého chrámu, neboť některé ze sviteků zmiňují známou historickou postavu či událost z doby Druhého chrámu, tudíž tyto texty nemohly být napsány před tím, než tato osoba žila nebo v době, kdy mohlo k události dojít. Zároveň nemohly být napsány po roce 68. o. l., kdy Římané kumránskou lokalitu zničili.²²³

Systém datace vytvořil Frank Moore Cross, který se věnoval porovnávání textů z Kumránu s texty z dalších lokalit a vyznačil tak čtyři paleografická období: archaické neboli proto-židovské (okolo 250-150 př. o. l.); hasmoneovské období (150-30 př. o. l.); herodovské období (30 př. o. l. – 68/70 o. l.),²²⁴ ve kterém byla napsána většina rukopisů a post-herodovské období (70-135 o. l.).²²⁵ Cross označil za vůbec nejstarší svitky rukopisy 4QExod-Lev^f a 4QSam^b, které datoval do pol. 3. stol. př. o. l.²²⁶

Badatelé postupně rozdělili nalezené svitky do dvou základních kategorií, na *biblické* (215 z Kumránu a 12 z dalších míst), které obsahují materiál z kanonických textů, a *nebiblické* (670 sviteků), které mohou být dále rozděleny na pět dalších kategorií: pravidla a ustanovení, poetické a mudroslovné texty, komentáře a ostatní texty. I nebiblické rukopisy mají pro badatele svou hodnotu, protože citují nebo referují o biblických knihách či pasážích. Jejich prostřednictvím můžeme lépe chápat, jakým způsobem byly texty interpretovány.²²⁷ Dochované texty nám také dodávají autentický materiál pro studium ranného judaismu a

²²¹ ABEGG, Martin G., Peter W. FLINT a Eugene Charles ULRICH. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*. San Francisco, Calif.: HarperSan Francisco, c1999. ISBN 00-606-0064-0, s. 11-12.

²²² FLINT, Peter W. *The Dead Sea Scrolls*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2013. ISBN 06-874-9449-4, s. xx.

²²³ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 29.

²²⁴ SEGERT, Stanislav. *Synové světla a synové tmy: svědectví nejstarších biblických rukopisů*. Praha: Orbis, 1970, s. 78.

²²⁵ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 31.

²²⁶ CRAWFORD, Sidnie White. *Rewriting Scripture in Second Temple times*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Pub. Co., 2008. ISBN 08-028-4740-4, s. 19.

²²⁷ ABEGG. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*, s. 11-12.

potvrzují, že zde fungovaly tři hlavní židovské skupiny – farizeové, saduceové a esejci.²²⁸ Přestože Samaritáni sdíleli podobné mesianistické naděje jako esejci, kontakt mezi těmito dvěma skupinami patrně nikdy neexistoval.²²⁹

Z biblických textů se dochovaly všechny knihy SZ až na knihu Ester a Nehemijáš.²³⁰ Máme také čtyři spisy z apokryfů: knihu Tobijáš (4QTobit^{a-e}), Žalmy 151-154 (v HQPsalms^a), knihu Sírachovcovu (2QSira, HQPsalms^a) a List Jeremijášův (7QLetter of Jeremiah). A také pseudoepigrafy: Kniha jubileí (1QJubilees^{a-b}, 2QJubilees, 4QJubilees^{a-h}, HQJubilees); texty, které jsou blízké 1. knize Henochově (4QEnoch^{a-f}) a Závěti 12 patriarchů (1QAramaic Levi; 4QAramaic Levi^{a-f}).²³¹ Z celé kolekce svitků nemáme žádné textové dvojče, a tak je každý text originál. I přes to ale můžeme identifikovat jakýsi textový typ (specifickou charakteristiku, kterou některé texty sdílejí). Většina knih má dva až tři textové typy. Nejstabilnější je pak kniha Leviticus, která nemá mezi Kumránskými texty mnoho variant. Naopak knihy Exodus a Numeri kolovaly ve dvou literárních verzích, přičemž obě kopie se dochovaly právě v Kumránu. Druhá verze pak byla záměrným rozšířením první, a to technikou harmonizace, kterou spatřujeme i v textu Samaritánského pentateuchu.²³² V případě Deuteronomia nemáme žádný důkaz, že by existovala více než jedna literární verze.²³³

Z dochovaných rukopisů a jejich fragmentů můžeme také vidět, které texty byly nejoblíbenější, a tak se jich dochovalo nejvíce. V první řadě jde o Žalmy (37 rukopisů) a dále knihu Deuteronomium (30 rukopisů) a Izajáš (21 rukopisů).²³⁴

Badatelé se většinou shodují, že většina rukopisů byla přinesena zvenčí, a tudíž nemají původ přímo v Kumránu. Nicméně několik rukopisů bylo minimálně kopírováno v Kumránu, jako například 4QSam^c, který nese znaky stejné písarské ruky jako Pravidla komunity (1QS), což nám poskytuje vhled do písarských zvyklostí zdejší kumránské komunity.²³⁵

Většina textů byla psána hebrejským kvadrátním písmem, ale máme i dvanáct biblických textů, které byly psány paleo-hebrejským písmem. Jedenáct těchto textů pochází z Pentateuchu (4QpaleoGen^m, 6QpaleoGen, 4QpaleoGen-Exod^l, 4QpaleoExod^m, 1QpaleoLev, 2QpaleoLev, 6QpaleoLev, 11QpaleoLev^a, 1QpaleoNum, 4QpaleoDeut^f, 4QpaleoDeut^s) a dvanáctý je text knihy Job (4QpaleoJob^c). Zdá se, že paleo-hebrejské písmo bylo použito pro texty zvláště významné, připisované Mojžíšovi. Podle rabínské tradice sem patřila právě i kniha Job (Baba

²²⁸ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. xxi-xxii.

²²⁹ BOWMAN, John. *Contact between Samaritan Sects and Qumran?* *Vetus Testamentum* [online]. Brill, 1957, 7(2), pp. 184-189 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1515842>, s. 198.

²³⁰ ABEGG. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*, s. 13.

²³¹ CAMPBELL, Jonathan G. *The exegetical texts*. London: T&T Clark International, 2004. ISBN 978-056-7045-287, s. 22.

²³² CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 20.

²³³ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 27.

²³⁴ ABEGG. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*, s. 14.

²³⁵ ABEGG. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*, s. 13.

Batra 14b-15a).²³⁶ Máme ovšem i texty, které byly psány hebrejským kvadrátním písmem, ale Boží jméno je zde psáno paleo-hebrejským písmem.

Většina textů z Kumránu byla od roku 1951 postupně publikována ve čtyřicetidílné sbírce *Discoveries in the Judaean Desert (DJD)*, vydané Oxford University Press.

Mnoho Kumránských textů má specifickou ortografii, která je odlišuje od jiných dokumentů té doby, a kterou Emanule Tov nazval „kumránskou praxí“. Ta se vyznačuje řadou specifických morfologických a ortografických rysů. Používá velké množství *mater lectionis*, které má usnadnit čtení. Obecně jsou samohlásky *kibuc*, *chatef kamec* a *kamec chatuf* reprezentovány ך. Písmeno ך nepředstavuje jen *chirek*, ale také *cere*. V koncových písmenech také nacházíme *mater lectionis* – ן a ם. Písaři jednotlivých textů ovšem nebyli příliš konzistentní, a tak můžeme nalézt mnoho jiných variant.²³⁷

Již jsme zmínili, že základní dělení Kumránských textů je na texty *biblické* a *nebiblické*, nicméně můžeme použít ještě specifitější dělení do pěti kategorií: texty psané „kumránským stylem“, které sdílejí stejnou ortografii a morfologii a byly patrně psány jednou písařskou školou. Některé tyto texty mohly být kopírovány z proto-masoretského textu, zatímco většina byla nezávislá.

Dále je to skupina proto-masoretských textů, které obsahují text velmi blízký dnešnímu masoretskému textu. Další skupinu představují proto-samaritánské texty, jež sdílejí charakteristické rysy se Samaritánským pentateuchem, ovšem bez patrně pozdějších ideologických změn. Nejspíše právě jeden z těchto textů posloužil jako základ pro pozdější Samaritánský pentateuch. Dále máme texty, které jsou blízké řecké Septuagintě, a nakonec texty ostatní, které nespádají do žádné předchozí kategorie.²³⁸ Při porovnávání masoretského textu se samaritánským textem, Septuagintou a Svitky od Mrtvého moře, se ukazuje, že text přijatý Samaritány byl součástí skupiny textů, které existovaly a kolovaly bok po boku v různých podobách, ale zároveň byly příbuzné jeden druhému. I přes neshody mezi badateli ohledně vývoje samaritánského textu lze říci, že po nějaký čas existovala jakási společná textová tradice, ze které se nejprve oddělila větev pozdější Septuaginty a posléze následovala separace proto-masoretské větve, přičemž proto-samaritánský text nějakou dobu pokračoval bok po boku s kumránskou větví, dokud nedošlo k osamostatnění i těchto textových tradic.²³⁹

²³⁶ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 76.

²³⁷ TOV. *Textual criticism of the Hebrew Bible*, s. 108-109.

²³⁸ TOV. *Textual criticism of the Hebrew Bible*, s. 114-115.

²³⁹ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 4.

Proto-samaritánská verze byla vlastě jednou z dostupných verzí pentateuchu, která kolovala v judaismu v době Druhého chrámu.²⁴⁰

4.1 Proto-samaritánský text

Jak už bylo řečeno, proto-samaritánský text představuje jeden z důležitých pramenů zachycených ve sbírce Kumránských textů. Představuje jakýsi základ pro pozdější Samaritánský pentateuch, který obsahuje řadu pasáží pozměněných tak, aby korespondovaly s ideologií Samaritánů. Tyto specifické pasáže se nenacházejí v Kumránských textech. Zde můžeme najít jisté expanze a interpolace, které sice souhlasí s dnešní podobou Samaritánského pentateuchu, ale samy o sobě nenesou typické znaky pro samaritánskou ideologii. Textu Samaritánského pentateuchu jsou pouze velmi blízké, nikoliv s ním totožné.

Pokud bychom tedy odstranili samaritánské ideologické rysy, získali bychom právě proto-samaritánský text.²⁴¹

Nicméně je třeba mít na paměti, že ze sbírky Kumránských textů, které můžeme označit za proto-samaritánské, se dochovaly pouze fragmenty, a tudíž nemůžeme přesně vědět, zda přece jen některé ze starověkých textů neobsahovaly něco ze samaritánské ideologie.

Proto-samaritánské texty obsahují řadu ortografických korekcí a harmonizací s paralelními pasážemi z jiných míst Pentateuchu. Proto jsou někdy tyto texty označovány také jako harmonizační texty.²⁴² Harmonizace se do textu dostaly patrně někdy v době 1. a 2. stol. o. l.²⁴³ V těchto textech se nachází stejné rozšíření jako v dnešním Samaritánském Pentateuchu, kromě 10. přikázání z Desatera. Kromě těchto rozšíření se zde našla i řada menších variací, které text sdílí se Septuagintou. Základním rozlišovacím znakem je tedy přítomnost typických harmonizací a změn v textu, který je dnes textem samaritánským.

Za určující nelze rozhodně považovat typ písma, protože paleo-hebrejské písmo se užívalo pro různé druhy textů a nelze jej považovat v době starověku za typicky samaritánské.²⁴⁴ To je možné až v dnešní době, kdy jej Samaritáni stále používají. Podle

²⁴⁰ ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The Samaritan pentateuch: an introduction to its origin, history, and significance for biblical studies* [online]. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2012, ix, 225 p, s. 26.

²⁴¹ TOV, Emanuel. *Proto-Samaritan Texts and the Samaritan Pentateuch*. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 397-407, 865 s. ISBN 3161452372, s. 398.

²⁴² ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 35.

²⁴³ ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 43.

²⁴⁴ ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 46.

samaritánské tradice totiž zapsal Mojžíš Tóru a knihu Jozue právě paleo-hebrejským písmem, a proto je Samaritáni přijali za písmo své komunity.²⁴⁵

Za proto-samaritánské texty bývají většinou označovány následující texty: 4QExod-Lev^f (4Q17), 4QpaleoExod^m (4Q22), 4QNum^b (4Q27), 4QRP^a (4Q158), 4QRP^b (4Q364), 4QRP^c (4Q365), 4QRP^d (4Q366), 4QRP^e (4Q367) a patrně také 4QLev^d. Vzhledem k velkému výskytu harmonizací je možné k této skupině řadit také texty: 4QDeut^j (4Q37), 4QDeut^{k1} (4Q38), a 4QDeutⁿ (4Q41).²⁴⁶ Celkově zahrnuje proto-samaritánská skupina pouze asi 5 procent z celkového množství Kumránských textů, naproti tomu proto-masoretská skupina představuje asi 15 procent Kumránských biblických textů.²⁴⁷

V následujících kapitolách se budeme zabývat právě těmito proto-samaritánskými texty, které obsahují text Dekalogu, a budeme v nich sledovat změny v porovnání k textu masoretskému.

4.2 Reworked Pentateuch

V roce 1961 jako první identifikoval Géza Vermès skupinu prací z doby pozdního Druhého chrámu jako specifickou formu interpretace a nazval tento žánr „Rewritten Bible“.²⁴⁸ Do této skupiny je obvykle řazeno těchto pět rukopisů: 4Q364, 4Q365, 4Q366, 4Q367 a 4Q158. Obsahují části celého Pentateuchu od Genesis po Deuteronomium, ovšem v 4Q364 chybí Leviticus.²⁴⁹ Molly Zahn ovšem označuje jako Reworked Pentateuch také text Knihy jubileí, Chrámový svitek i Židovské starožitnosti Josefa Flavia, které také v určitém ohledu sledují biblický text, ale skrze expanze, vynechání a přestavbu a další zásahy původní text mění.²⁵⁰

Stejně jako proto-samaritánské rukopisy i tato specifická skupina obsahuje interpolace s úmyslem harmonizovat výsledný text. Rozdílnost tu ovšem tvoří zdroj těchto interpolací, který nám není znám. Materiál tedy pochází odjinud a není k nalezení v jiných částech Pentateuchu. Tyto texty jsou tedy přímým produktem písařské interpretace.²⁵¹ Kromě interpolací jsou zde patrné krátké editorské komentáře obsahující narativní pasáže, a také

²⁴⁵ KARTVEIT. *The origin of the Samaritans*, s. 288-89.

²⁴⁶ ANDERSON. *The Samaritan Pentateuch*, s. 46.

²⁴⁷ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 78.

²⁴⁸ VERMÈS, Géza. *Scripture and tradition in Judaism*. Leiden, E.J. Brill, 1961, s. 95.

²⁴⁹ ANDERSON. *The Samaritan Pentateuch*, s. 53.

²⁵⁰ ZAHN, Molly M. Talking about Rewritten Texts: Some Reflections on Terminology. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period*. Berlin: De Gruyter, 2011, s. 93-119. ISBN 978-3-11-024048-1, s. 109.

²⁵¹ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 36.

přestavba materiálu. Protože texty nejsou nijak označeny nebo identifikovány, zdá se, že písař je chtěl považovat za stejně autoritativní jako ostatní texty Pentateuchu.²⁵² Bernstein tyto texty identifikuje spíše jako pseudoepigrafy, právě kvůli přidaným pasážím.²⁵³

Nejlépe zachovalé jsou texty 4Q364 a 4Q365, které byly napsány někdy v letech 75-50 př. o. l. v hasmoneovské době a oba patří zároveň mezi proto-samaritánské texty.²⁵⁴ Ve skupině Reworked Pentateuch máme i jeden text, který obsahuje část Desatera. Jde o 4Q158, který byl původně publikován jako „biblická parafráze“.²⁵⁵ Obsahuje sice extrabiblické přídavky, ty jsou ale spíše praktického rázu – mají tedy snahu objasnit biblický text skrze přestavbu nebo doplnění a nemají autoritativní ráz. Neměl by tedy být viděn v pseudoepigrafním světle, ale spíše jako příklad „přepsané Bible“.²⁵⁶

²⁵² ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 54.

²⁵³ BERNSTEIN, Moshe J. *Reading and re-reading scripture at Qumran*. Boston: Brill, 2013, 744 s. ISBN 978-900-4244-153, s. 433.

²⁵⁴ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 36.

²⁵⁵ ALLEGRO, John M. (ed). *Qumrân Cave 4: 1 (4Q158-4Q186)*. Oxford: Clarendon Press, 1968, 111, 31 S: Ill. Discoveries in the Judaean desert of Jordan V. ISBN 01-982-6314-7.

²⁵⁶ BERNSTEIN. *Reading and re-reading scripture at Qumran*, s. 433.

5 SPECIFIKA SAMARITÁNSKÉHO PENTATEUCHU

Samaritánské znění Pentateuchu se v mnoha ohledech liší od masoretského textu. Zásadní rozdíl je zřejmý už na první pohled v použitém typu písma, protože Samaritáni používají písmo vyvinuté z paleo-hebrejského písma, které není písmem kvadrátním.²⁵⁷ Celkově je rozdíl mezi masoretským textem a Samaritánským pentateuchem přibližně šest tisíc.²⁵⁸ Odlišnosti mezi samaritánským textem a masoretským, které můžeme pozorovat v celém Samaritánském pentateuchu i v Desateru, zahrnují morfologické rozdíly, které ale lze předvídat a nemění význam textu. Jsou ovšem důležité pro historii gramatiky. Větná syntax je v samaritánském textu také odlišná a v ortografii samaritánský text inklinuje k *plene* čtení spíše než k *defective*. Text byl psán konsonantně, protože čtení bylo založeno na orální tradici. Přestože Samaritáni vytvořili vlastní systém vokalizace, nebyl zdaleka tak konzistentní jako tiberiánský systém, a byl užíván pouze zřídka, a to až v pozdějších středověkých rukopisech. Značky se navíc průběžně měnily, a tak nemáme žádný samaritánský rukopis obsahující ustálený punktační systém.²⁵⁹

Jedním z dalších častých jevů je připojování יהוה ke slovu אלהים, případně nahrazování výrazu אלהים - יהוה. Častější používání יהוה v samaritánském textu je oblíbenou praxí. Samaritáni tak zdůrazňovali víru v jednoho konkrétního nezpochybnitelného Boha.²⁶⁰ Odmítali používat obecnější אלהים právě pro mnohoznačnost tohoto slova.

K velmi častým změnám patří především vložení různých předložek, dále přidávání nejrůznějších částic, a přidávání nebo naopak ubírání spojky „wāw“ a další spíše ortografické změny. Dále se vyskytují změny v pořadí slov. Často jde pouze o přehozený slovosled, kdy se editorovi zdál text takto plynulejší nebo pořadí slov logičtější.

V Samaritánském pentateuchu byly také nahrazeny staré hebrejské formy slov těmi pozdějšími a vymizely gramatické obtížnosti.²⁶¹

Je těžké určit, které z těchto změn pochází z proto-samaritánského textu, a které byly přidány až Samaritány. U většiny se předpokládá proto-samaritánský původ. Fonologie je

²⁵⁷ SHOULSON, Mark. *Ha-Torah: girsah Yehudit ye-girsah Shomronit be-hashya'ah : ha-Torah lefi shene ha-nusaḥim 'im ha-hevdelim benehem mudgashim / ne'erakh 'al yede Mikhah Sha'ulson = The Torah : Jewish and Samaritan versions compared*. 2nd ed. Leac an Anfa, Co. Mhaigh Eo, Éire: Everytype, 2008. ISBN 19-048-0818-2, s. xi.

²⁵⁸ TOV. A new understanding of the Samaritan pentateuch in the wake of the discovery of the Qumran scrolls. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 297.

²⁵⁹ BEN-ḤAYYIM, Zeev a Abraham TAL. *A grammar of Samaritan Hebrew: based on the recitation of the Law in comparison with the Tiberian and other Jewish traditions*. Rev. ed. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, c2000, xviii, 491 p. ISBN 15-750-6047-7, s. 6.

²⁶⁰ ANDERSON. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*, s. 33.

²⁶¹ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 43.

ovšem ryze samaritánská.²⁶² Podle Ben-Hayyima uchovává Samaritánský pentateuch ve své písemné formě některé vlastnosti jazyka z doby Druhého chrámu, především z konce tohoto období a rozdíly mezi samaritánským textem a masoretským jsou pak výsledkem gramatické aktualizace.²⁶³

Změny jsou ale také v obsahu. Řada pasáží nebo pouze jednotlivých slov byla převzata (zkopírována) z jiných paralelních pasáží. Dobrým příkladem je třeba vkládání hory Gerizim tam, kde je zdůrazněn Jeruzalém jako centrální místo bohoslužby. Nejpatrnější je to v 10. příkázání Samaritánského pentateuchu, v příkazu vystavět na hoře Gerizim oltář.²⁶⁴

Tou nejzajímavější odlišností je obliba samaritánského textu kopírovat celé pasáže z Tóry a následně je vložit na jiné místo. Tento jev lze pozorovat také u některých Svitků od Mrtvého moře, a také v synoptických evangeliích, tudíž nejde o ryze samaritánský fenomén.²⁶⁵

Jde o proces harmonizace, která dělá z pozměněného textu plynulejší a kompletnější čtení.²⁶⁶ K harmonizaci se využívalo buď detailů z jednoho textu, které byly doplněny do textu, který byl na tyto detaily „chudý“, a tak jej doplnil. Anebo se text měnil tak, aby se zamezilo rozporuplnostem a aby tak jeden text posiloval druhý. Měl tak vzniknout absolutně harmonizovaný text.²⁶⁷ Evidentně tedy někteří písaři neopisovali text mechanicky, ale přemýšleli nad ním a samo rozhodovali o jeho změnách, čímž mu mnohdy dávali jiný význam.²⁶⁸

Samaritánský pentateuch ovšem nikdy neharmonizuje právní materiál a vyhýbá se jakékoliv manipulaci s ním. Redaktorské zásahy jsou tedy především v narativech.²⁶⁹ Jak už bylo naznačeno, nejčastěji jsou použity detaily a celé pasáže právě z Deuteronomia, jež jsou vloženy do textů Numeri nebo Exodu, protože Deuteronomium obsahuje řeči Mojžíše před tím, než uvedl lid do Kenaanu, a tak měl text korespondovat s událostmi v příbězích Exodu a Numeri. Další důvod může souhlasit s teorií, že kniha Deuteronomium je původem severoizraelská a na jihu se prosadila díky uprchlíkům ze severu po dobytí Asyřany.²⁷⁰ Právě na severu, tedy v domovině Samaritánů, se patrně vytvářely specifické rysy pro pozdější samaritánský text.

²⁶² TOV. *Textual criticism of the Hebrew Bible*, s. 93.

²⁶³ BEN-ĤAYYIM. *A grammar of Samaritan Hebrew*, s. 4.

²⁶⁴ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 21.

²⁶⁵ ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 60.

²⁶⁶ TOV, Emanuel. Textual Harmonizations in the Ancient Texts of Deuteronomy. In: TOV, Emanuel. *Hebrew Bible, Greek Bible and Qumran: collected essays*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 271-282. ISBN 31-614-9546-2, s. 272.

²⁶⁷ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 21.

²⁶⁸ ROFÉ, Alexander (ed.). Historico-Literary Aspects of the Qumran Biblical Scrolls. In: SCHIFFMAN, Lawrence H. *The dead sea scrolls: fifty years after their discovery: proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25, 1997*. Jerusalem: Israel Exploration Soc. [u.a.], 2000, s. 30-39. ISBN 965-221-038-2, s. 35.

²⁶⁹ BERNSTEIN. *Reading and re-reading scripture at Qumran*, s. 483.

²⁷⁰ SCHORCH. The Samaritan Version of Deuteronomy and the Origin of Deuteronomy in: ZSENGELLER, Jozsef. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistic*, s. 35.
TIGAY, Jeffrey H. An Empirical Basis for the Documentary Hypothesis. *Journal of Biblical Literature*[online]. 1975, 94(3), 329-342 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3265156>, s. 335.

Harmonizace ovšem může být nejen mezi odlišnými knihami, ale může být také uvnitř stejného kontextu – stejného verše či ve verši sousedícím, případně uvnitř jedné knihy.²⁷¹

Tyto interpolace pak určitým způsobem mění teologické těžiště textu. Vložení má za následek jednak rozšíření materiálu, ale také zesílení určité pasáže, do které je daný textový celek vložen.²⁷² Tento harmonizační proces má eliminovat vnitřní konflikt a napětí, nebo nepravidelnost.²⁷³ Také rozšiřuje text a podává více doplňujících detailů. Nicméně některé texty vykazují harmonizačních tendencí více a jiné méně. Patrně jediným vysvětlením je osobní záměr editora textu.²⁷⁴ Tudíž v případě dnešního Samaritánského pentateuchu můžeme hovořit o editorských zásadách spíše jedné osoby než školy.²⁷⁵

Expanze se objevují nejčastěji ve čtyřech kontextech: v příběhu o deseti egyptských ranách od 7. do 11. kapitoly, dále v theofanii na Sinaji a předání Desatera, v popisu konstrukce stanu setkávání a dále v Mojžíšových slovech na počátku Deuteronomia (1.- 3. kapitola). Všem těmto expanzím je společné vyzdvihování role Mojžíše.

²⁷¹ TOV, Emanuel. *The Nature and Background of Harmonizations in Biblical Manuscripts*. In: *Journal for the Study of the Old Testament* [online]. 31, 1985, s. 3-29 [cit. 2016-12-27].

Dostupné z:

https://www.academia.edu/29566035/49_The_Nature_and_Background_of_Harmonizations_in_Biblical_Manuscripts_JSOT_31_1985_3_29, s. 5.

²⁷² TOV, Emanuel. *The Nature and Background of Harmonizations in Biblical Manuscripts*. In: *Journal for the Study of the Old Testament*, s. 27.

²⁷³ TOV, Emanuel. *Textual Criticism of the Hebrew Bible, Methodology* [online]. In: s. 1-9 [cit. 2016-12-05]. Dostupné z: http://www.emanuel tov.info/docs/varia/006.electr.Textual-criticism_Method.pdf?v=1.0, s. 85-86.

²⁷⁴ TOV, Emanuel. *Rewritten Bible Compositions And Biblical Manuscripts, With Special Attention Paid To The Samaritan Pentateuch* [online]. 2008, 1-15 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.emanuel tov.info/>, s. 342.

²⁷⁵ TOV. *Rewritten Bible Compositions And Biblical Manuscripts, With Special Attention Paid To The Samaritan Pentateuch*, s. 351.

6 ANALÝZA TEXTŮ

V této kapitole bude představeno porovnání a rozbor textů Exodu a Deuteronomia, které obsahují znění Desatera, a to jak ze Svitků od Mrtvého moře, masoretského textu tak z textu Samaritánského pentateuchu. Nejprve budou podrobeny rozboru texty Exodu, kterých se nám dochovalo menší množství a bohužel často v malých fragmentech. V této kapitole se budu věnovat pouze těm textům, u kterých je vůbec analýza možná.

Všechny texty jsou řazeny chronologicky od nejstarších podle doby jejich pravděpodobného vzniku a dále řazení sleduje jednotlivé svitky a chronologii fragmentů.

Do analýzy jsem zařadila také texty, které Desatero neobsahují, ale náleží do stejného svitku a obsahují text kapitol předcházející či následující Desatero. Vzhledem k nedostatečnému množství relevantního materiálu obsahujících Desatero se domnívám, že zařazení okolních textů může určitým způsobem usnadnit i analýzu textů Desatera. Je totiž více než pravděpodobné, že jednotlivé svitky měly stejného písaře či písařskou školu a budou se proto držet stejných písařských zvyklostí.

6.1 Metodika práce s texty

Při přípravě analýzy jsem využívala následujícího systému práce s textem. Všechny zde uvedené texty jsou kopii již publikovaných textů především ze série publikací *Discoveries in the Judaean desert of Jordan V., VI.*, dále *Les "petites grottes" de Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q; The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and Textual Variants a Tefillin from Qumran (X Q Phyl I-4)*. Texty byly přepsány v téže podobě, v jaké je zaznamenali předchozí badatelé na základě přepisu z dochovaných fragmentů. Obsahují tedy veškeré poznámky a značky, jejichž soupis s vysvětlivkami je zařazen za touto kapitolou.

K analýze jsem do jisté míry využila již použitou metodiku Molly Zahn v *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*²⁷⁶, která rozděluje zásahy v textu na tři kategorie: přídavky (additions), vynechání (omissions) a změny (alternations). Přídavky a změny dále dělí na další podkategorie.

Vzhledem k porovnávání tří variant textu (MT, SP, DSS) bylo by téměř nemožné provádět komparaci například textu MT vzhledem k SP a dále obou těchto variant vzhledem

²⁷⁶ ZAHN, Molly M. *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*. Boston: Brill, 2011, xiv, 280 p. Studies on the texts of the desert of Judah, v. 95.

k DSS. Proto v této analýze vycházím z textů DSS jako z textů „základních“ a nejstarších, na kterých pak zkoumám odlišnosti vzhledem k MT a SP.

V případě textů Desatera jsem zachovala pouze následující kategorie: přídavky, vynechání a přestavba.

Jako *přídavek* je označeno vše, co se vyskytuje v DSS a případně také v SP, ale ne už v MT. Tudíž například označení *SP a DSS přídavek* znamená, že tato část je v textu navíc vzhledem k MT, tedy že v MT se nevyskytuje, ale v SP a DSS ano. Podobně je to v případě *vynechání*. Do kategorie *přestavba* jsem zařadila jak změny slovosledu, tak i ortografické odlišnosti. V poznámce jsou vždy uvedeny varianty v MT a SP, pokud se liší.

Protože prakticky všechny dochované texty jsou pouze fragmenty, nelze texty překládat naprosto věrně, protože často chybí jednotlivá písmena, části slov nebo text chybí celý a je možné jej rekonstruovat pouze na základě dnešního masoretského textu, případně textu samaritánského. Jak poničený text pokračoval, je tedy pouze náš odhad, nikoliv jistota. Chybějící materiál jsem tedy doplňovala zněním z masoretského textu z příslušné biblické knihy a kapitoly, případně ze Samaritánského pentateuchu, pokud fragment naznačoval znění právě ze samaritánského textu. Vše, co je uměle doplněno v překladu, je označeno kurzívou.

Přehled vysvětlivek:

אשר	označuje nový materiál, přídavek, který není v masoretském textu ani v Samaritánském pentateuchu
<u>אשר</u>	označuje stejnou formu slova/textu, která je také v masoretském textu
אשר	označuje stejnou formu slova/textu, která je také v Samaritánském pentateuchu
אשר	označuje specifickou formu slova/textu zachovanou pouze v textech Kumránských svitků
כּלל	označuje přítomnost mater lectionis, které nejsou v masoretském ani samaritánském textu
זה לבבכם	označuje změnu slovosledu
יהוה	tetragrammaton byl nahrazen אלהים nebo obráceně
,.....,	vynechání slov
	dvojitá svislá čára na pravé straně textu označuje část Desatera
א א	označuje pravděpodobnou formu písmene
שבע	tečky vytvořené písaři označující písmena, která mají být ignorována
°	písmeno které je špatně čitelné a nemůže být s jistotou určeno

[]	chybějící písmeno; volné místo mezi fragmenty; chybějící část rukopisu
{ }	označuje vymazaná písmena či slova; nebo označuje písmena či slova, u kterých si editoři myslí, že nemají být součástí
Vacat	písař záměrně ponechal prázdné místo
////	vymazaná část textu nebo poškození rukopisu
>	chybějící slovo
\	rozdělení mezi řádky v rukopisu

6.2 Rozbor textů – Exodus

Kniha Exodus byla v Kumránu poměrně populární vzhledem k nálezům 30 svitků v této lokalitě a 1 ve Wadi Murabb'at. Tyto svitky uchovávají části všech 40 kapitol knihy. Většina textů má blízko k masoretskému textu, zatímco 4QpaleoExod^m a 4QExod-Lev^f jsou blízké Samaritánskému pentateuchu a 4QExod^b dokonce Septuagintě.²⁷⁷

Ke komparaci textu Desatera v Exodu máme k dispozici deset fragmentů²⁷⁸ uchovávaných v 20. kapitole knihy Exodus, z nichž pět fragmentů uchovává přímo Desatero. Jsou z doby, která se pohybuje od helenisticko-římské po herodovské období. Dva z těchto fragmentů jsou považovány za proto-samaritánské texty – 4QpaleoExod^m a 4QRP^a. Některé fragmenty jsou bohužel natolik fragmentární a obsahují tak málo materiálu, že jejich podrobnější rozbor je tím znemožněn. Obecně máme znění Desatera z Exodu zachováno mezi svitky od Mrtvého moře bohužel velmi sporadicky.

Nejstarším svitkem obsahujícím text Desatera je Nashův papyrus pocházející z Egypta, který v roce 1937 William F. Albright porovnal s několika dalšími dokumenty a nápisy a datoval jej do doby 150-100 př. o. l. Fragment sice obsahuje text z Exodu 20:2-17 a Dt 5:6-21, avšak je velmi poškozen.²⁷⁹

²⁷⁷ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 53.

²⁷⁸ 1QExod (frgs. 2-3, 4, 5-6), 4QpaleoGen-Exod^l (frg. 21), 4QpaleoExod^m (col. XX, XXI), 4Qmez^a, 4QRP^a (frg. 6, 7-8), 8QPhyl (Fig. 10). ULRICH, Eugene Charles (ed.). *The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and Textual Variants*. Reprint. Boston: Brill, 2010, xvi, 796 p. Supplements to Vetus Testamentum, v. 134. ISBN 978 90 04 18038 3. VAUX, R. De a J. T. MILIK (eds.). *Qumran Grotte 4: 2 Archéologie, Tefillin, Mezuzot et Targums (4Q128-4Q157)*. Oxford: Clarendon Press, 1977, VI, 93, XXVIII S. : III. Discoveries in the Judaean Desert VI. ISBN 01-982-6317-1. ALLEGRO, John M. (ed.). *Qumran Cave 4: 1 (4Q158-4Q186)*. Oxford: Clarendon Press, 1968, 111, 31 S. : III. Discoveries in the Judaean desert of Jordan V. ISBN 01-982-6314-7. PAR M. BAILLET, J.T. MILIK, ET R. DE VAUX. AVEC UNE CONTRIBUTION DE H.W. BAKER., Par M. Baillet, J.T. Milik, et R. de Vaux. Avec une contribution de H.W. Baker. *Les "petites grottes" de Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q : le rouleau de cuivre : le rouleau de cuivre*. Reprinted. Oxford: Clarendon Press, 1962. ISBN 01-982-6946-3.

²⁷⁹ FLINT. *The Dead Sea Scrolls*, s. 30.

6.2.1 1QExod (1Q2)

Z textů obsahující Desatero se dochovaly pouze dva texty ze svitku 1QExod (1Q2), fig. 2-3, 4, který je z nejstarší doby helenisticko-římské. Z rozboru je patrné, že se zde zachovalo bohužel jen velmi málo textu, který je navíc špatně čitelný, a tudíž je tento materiál nepoužitelný k podrobnější analýze.

1QExod, frgs. 2-3 (1Q2 - Ex 19:24 - 20:1), helenisticko-římská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[24] ואהרן עמד וה' [כהנים והעם אל יה] רסו לע[לת]			
[25] וירד משה ,... אל ה'ע[ם ויאמר אלהם]			chybí SP
			přídavek מן
			ההר
[26] וידבר אלה[ים את כל הדברים הא] לה לאמ[ר]			
[]ל[]			

1QExod, fig. 4 (1Q2 - Ex 20:5-6), helenisticko-římská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[5] א[להיך א]			
[6]] חסד[]			

6.2.2 4QpaleoExod^m (4Q22)

Lepší materiál se nám dochoval v podobě svitku 4QpaleoExod^m (4Q22), col. XIX-XXI, který zároveň patří mezi proto-samaritánské texty. Svitek byl datován do doby 225 – 25 př. o. l. Většina badatelů ovšem upřednostňuje datování do období mezi lety 100 – 75 př. o. l. Ve svitku se nachází jedno opravené místo psané rukou jiného písaře, u něhož je datace určena do roku 50. př. o. l.²⁸⁰ Znění Desatera je zde ovšem zachováno pouze ve fragmentu XX ve verši Ex 20:1. Svitek 4QpaleoExod^m patří spolu s 4QNum^b k nejlépe zachovaným textům z Kumránu.²⁸¹ Oba texty obsahují podobné zásahy a jsou nejspíše výtvořem jednoho člověka, nikoliv školy. Je zde patrný osobní záměr a individuální přístup k textu, který odkazuje k jednomu zdroji.²⁸²

Zajímavostí je, že tento text není psán v hebrejském kvadrátním písmu, ale paleo-hebrejském písmu typickém pro Samaritány. Se Samaritánským pentateuchem sdílí také lingvistickou charakteristiku, harmonizace a netypická čtení včetně mnoha detailů. Nicméně

²⁸⁰ ANDERSON. *The Samaritan Pentateuch*, s. 47.

²⁸¹ TOV. *Rewritten Bible Compositions And Biblical Manuscripts, With Special Attention Paid To The Samaritan Pentateuch*, s. 340.

²⁸² TOV. *Rewritten Bible Compositions And Biblical Manuscripts, With Special Attention Paid To The Samaritan Pentateuch*, s. 351.

chybí zde typické samaritánské přídavky. I přesto je vztah tohoto textu k SP velmi blízký i přes odlišnou ideologii.²⁸³

Analýza Desatera není kvůli poničení taktéž možná. Pokud jde ovšem o znění svitku obecně, z rozboru je jasně patrné jeho zařazení k proto-samaritánským textům. Ve fragmentu XIX, verši Ex 18:25, je vložen text z Dt 1:9b-18, který nacházíme taktéž v Samaritánském pentateuchu.

Příběh 18. kapitoly knihy Exodus se odehrává v době po vyvedení z Egypta. Mojžíš přichází s celým lidem ke svému tchánovi Jitrovi, aby mu pověděl o všem, co se odehrálo v Egyptě. Poté jde soudit lid, ale jeho tchánovi se nelíbí způsob, jakým to dělá a poradí mu ustanovit správce, kteří budou tlumočit jednotlivé záležitosti lidí Mojžíšovi. MT končí informací, že se Mojžíš zachoval podle Jitrov rady. V kumránském a samaritánském textu ovšem využívá stejného příběhu z Dt 1:9b-18, ale rozšířeného o přímou řeč Mojžíše. Text pochází z oddílu tzv. Řeči Mojžíšovy, které obsahují rekapitulaci všech zásadních momentů a nařízení (včetně Desatera) od doby vyvedení z Egypta. Celý text je vlastně Mojžíšova přímá řeč k lidu týkající se ustanovení správců nad kmeny. V 16. verši Deuteronomia je kumránský text přerušen chybějícím materiálem a dále pak navazuje opět na text Exodu 18:26. Až do konce 17. verše 18. kapitoly text souhlasí jak s MT tak s SP. Dále nám chybí text až do verše 23. Další část pak opět souhlasí s verzí MT i SP s tím, že v 1. verši 20. kapitoly již začíná Desatero. Zde ale bohužel končí celý fragment XX.

V dalším fragmentu col. XX nacházíme spíše drobnější změny v podobě vynechání několika slov, které se jinak nacházejí v Samaritánském pentateuchu.

Ve fragmentu col. XXI se většina textu nedochovala a čitelná zůstala pouze jednotlivá písmena, případně kratší slova. I přesto můžeme určit, že poškozený text nesedí k původnímu kontextu, a že jde o vsuvku z Dt 5:26-29 (23-26). Tato interpolace pak souhlasí s textem Samaritánského pentateuchu.

Text začíná hned za koncem Desatera v 18. verši 20. kapitoly, které nám bohužel celé chybí. Dále opět využívá textu z Deuteronomia z oddílu Řeči Mojžíšovy 5:26-29 (23-26) a rozšiřuje tak stávající narativ o zjištění, že *Bůh může mluvit s člověkem a ten zůstane naživu*. Oproti předchozímu případu, kdy šlo v interpolaci o přímou řeč Mojžíše, zde jde o přímou řeč lidu k Mojžíšovi. Vyzdvihují zde jeho úlohu jako mezičlátku mezi Bohem a Hospodinovým

²⁸³ TOV. A new understanding of the Samaritan pentateuch in the wake of the discovery of the Qumran scrolls. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*, s. 302.

lidem a zároveň jej staví na vyšší stupeň než proroci, kteří přijdou po něm. Žádný jiný nemůže Mojžíše plně zatoupit, protože žádný jiný nestál tvří v tvář Hospodinu.²⁸⁴

²⁸⁴ BLENKINSOPP, Joseph. *Wisdom and law in the Old Testament: the ordering of life in Israel and early Judaism*. Reprinted. New York: Oxford University Press, c1983, ix, 172 s. ISBN 0-19-213253-9, s. 111.

Rozbor 4QpaleoExod^m, col. XIX (4Q22 - Ex 18:21 - 19:1) proto-SP, hasmoneovská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[עליה]ם שרי [אלפ]ים ושרי מאות. [ש]רי חמשים [{Ex 18:21}		V MT שרי
[ושפטו] [העם בכל עתו]ו [הי]ה [{Ex 18:22}		
[ה[ק]טו ישפ[ט]			
[הד]בר הזה. [ת]ע[ש]ה [{Ex 18:23}		
[הע]ם. [זה] [אל מקומו] יבוא בשלום [V MT על מקומו
[ישמע משה לקול] חתנו ויעש כל א[שר] א[מר]	{Ex 18:24}		
[יאומר משה אל העם ל]א א[וכל] [ל]בדני שאת. אתכם יהיה [אלהיכם]	{Ex 18:25}	SP přídavek z Dt 1:9b-18	
הרבה [היום ככוכבי השמים] ל[ר] [ב]יהוה [אלהי]			
אב[ת]יכם עליכם ככם אל[ת] פעמי[ם]ו [יבר]ך אתכם [כאשר]			
דבר לכם [א]יכה א[שר] ל[ב]ד[ו]ן טר[חכם] מש[אכם] וריבכם [הבו לכם]			
[אנ]שים [חכמים] ונבונים [לש]בטיכם . ואש[ימם]			
[ברא]שיכם [וי]אמר[ו] א[שר] דברת [
[
[א[ת]ם [
[חמשים] [לש]בטיה[ם]			
[יצו את] [בין א]חייכם			
[איש]			
lines 18-20 missing			
[] א[ת]ם [
[] ישפו[ט] ,... , הם [{Ex 18:26}		Chybí MT a SP přídavek אה
[] וילך . אל[ארצו]	{Ex 18:27}		
[] [בחדש] השל[יש]	{Ex 19:1}		

4QpaleoExod^m, col. XX. (4Q22 Ex 19:7-17; 19:23 - 20:1) proto-SP, hasmoneovská doba

		Ex	přídavek	vynechání	přestavba
[האל]ה	[{Ex 19:7}			
[כל]	[{Ex 19:8}			
[יה]זה	[
[והענן]	[ויאמר	{Ex 19:9}			
[ויגד מש]ה	[
[לד] אל · [העם]	[{Ex 19:10}			
[]	[{Ex 19:11}			
[[ליו]ם הש[לישי				
[לעיני כל] העם · <u>על</u> · הר · ס[יני {12}	סביב, ..., <u>לאמור</u> · הש[מרו]			Chybí SP סביב פřídavek ואל העם תאמר	V SP אל, v MT לאמור, SP תאמר
[[לכם ע]לות · בהר · ונג[ע				
[מות · יומת]	[לא תגע ב]י · יד · כי · ס[ק]ול	{Ex 19:13}			
[א]ם	[יחיה · ב]				
[[הע]ם · ויכבסו · שמלתם]	{Ex 19:14}			
[[ימים · אֵל · תגשו · אל] {16}	{Ex 19:15}			
[[ה]בו[ק]ר ולי הי				
[[<u>שופר</u> · חזק · מא]ד				v MT שפָר
[[לקראת · ה]אלהים	{Ex 19:17}			
<i>Lines 18-25 missing</i>					
19:23 - 20:1					
			přídavek	vynechání	přestavba
[[לעלו]ת [אל] · ה[ר] · ס[יני]	{Ex 19:23}			
[[את] ההר · וקדשתו]				
[[אתה] <u>נאזהרו</u> · עֹמֵד · והכֹּהֲנִים · והעַמִּים	{Ex 19:24}			v MT i SP אהרן
[[פן יפר]ץ [ב]ם {25} וירד, ..., משה · אל · ה[עם ויאמר אליהם				chybí SP פřídavek מן ההר
[[ידבר אל]הים · את · כל · הדבר[ים]	{Ex 20:1}			

4QpaleoExod^m, col. XXI (4Q22 - Ex 20:18-19a) proto-SP, hasmoneovská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[] העם · []	{Ex 20:18}		
[] ה' · <u>הראנו</u>	{Ex 20:19a}	SP přídavek Dt 5:26-29 (23-26)	
<u>קו'לו</u> <u>שמעו</u>			
[]			
<u>הוא</u> <u>את</u>			
<u>אל</u> <u>הינו</u>			
[] תי · []			
<u>אשר</u>			
<u>אשר</u>			

Překlad 4QpaleoExod^m, col. XIX (4Q22 - Ex 18:21 - 19:1) proto-SP, hasmoneovská doba

4QpaleoExod^m, col. XIX

[] עליה · ם שרי [אלפ] ים <u>ושרי</u> מאות · [ש] רי חמשים []	{Ex 18:21}	<i>Ty si ze všeho lidu vyhlédni muže zdatné, bohabojné, muže spolehlivé, kteří nenávidí nekalý zisk, a ustanov je nad nimi za správce nad tisíci, nad sty, nad padesáti a nad deseti.</i>
[] ושפטו [] העם בכל עתו [הי] ה' []	{Ex 18:22}	<i>Budou soudit lid každého času, takže každou velkou záležitost přinesou k tobě a každou menší záležitost rozsoudí sami. Tak si ulehčíš a poneseš břímě s tebou.</i>
[] הד ב'ר' הזה · [ת] ע'שה []	{Ex 18:23}	<i>Jestliže to tak uděláš a Bůh ti to tak přikazuje, budeš schopen obstát a také všechen tento lid se dostane na své místo v pokoji.</i>
[] הע'ם · ה' [זה] <u>אל</u> · <u>מקו</u> <u>מו</u> יבוא בשלום []	{Ex 18:24}	<i>Mojžíš uposlechl svého tchána a udělal všechno, co řekl.</i>
[] ישמע משה לקול · [חתנו] ויעש כל א' שר · א'מר []	{Ex 18:25}	SP přídavek z Dt 1:9b-18
<u>יאומר משה אל העם ל' א' אוכל' ל' בדין שאת · אתכם יהוה אלהיכם</u>		Mojžíš řekl lidu: Nemohu vás sám unést. {10} Hospodin, váš Bůh,

הַרְבֵּה | הַיּוֹם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לַיְלָה | וְיִהְיֶה אֱלֹהֵי
אֲבֹתַי וְכִּם עָלַי כְּכִם אֶלְתַּי פְּעַמֵּי יוֹיָבָר דְּאַתְכֶם כְּאִשְׁרַי
דְּבַר לְכֶם | אִיכָה־אִשָּׂא לְבַדִּי | טָרְחַתְּ מִשְׁאֵכְם וְרִיבְכֶם | הִבּוּ לְכֶם
אֲנִי שִׁימִי חַכְמֵי וְנִבְוֹנֵי | לִשְׁבֹּטֵיכֶם | וְאֲשֵׁי יָמֵם
בְּרַא שִׁיכֶם | וְיִאמְרוּ | אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ |
 []
 [] אֲ[ת]ֹם []
 [] חֲמִשִּׁים [] לִשְׁבֹּטֵיהֶם
 [] יְצוּ אֶתְּ | בֵּינוֹ אֲחֵיכֶם
 [] אִישׁ
 lines 18-20 missing

vás rozmnožil, ano je vás dnes tolik jako hvězd na nebi.
 {11} *At' vám Hospodin, Bůh vašich otců, ještě tisíckrát přidá a požehná vám, tak jak vám řekl.* {12} *Jak ale mohu sám unést vaši zátěž, vaše břemena a vaše spory?* {13} *Vyberte si ve svých kmenech moudré, rozumné a znalé muže a ustanovím je za vaše předáky.* {14} *Odpověděli jste mi: To, co jsi (on) řekl, abychom učinili, je dobré.* {15} *Vzal jsem tedy předáky vašich kmenů, moudré a znalé muže, a ustanovil jsem je předáky nad vámi, veliteli nad tisíci, veliteli nad sty, veliteli nad padesáti, veliteli nad deseti a správci nad vašimi kmeny.* {16} *V té době jsem přikázal vašim soudcům: Vyslechněte své bratry a sud'te spravedlivě mezi člověkem a jeho bratrem i příchozím.*

[] [] אֹם []
 [] [] יִשְׁפּוּ טו, ..., הֵם [] {Ex 18:26}
 [] [] וְיִלְךְ אֶל אֶרֶצוֹ [] {Ex 18:27}
 [] [] בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי [] {Ex 19:1}

Ti soudili lid každého času: Těžkou záležitostí přinesli k Mojžíšovi a všechny malé záležitosti soudili sami.
 Chybí MT a SP přídavek נא
Mojžíš pak propustil svého tchána a on si šel do své země.
Třetího měsíce po vyjití synů Izraele z egyptské země, v tentýž den, přišli do Sínajské pouště.

4QpaleoExod^m, col. XX.

[] [] הַאֱלֹהִים [] {Ex 19:7}
 [] [] כָּל [] {Ex 19:8}
 [] [] יְהוָה []

Mojžíš přišel, povolal starší lidu a předložil jim všechna tato slova, která mu Hospodin přikázal.
Všechn lid společně odpověděl: Vše, co Hospodin promluvil, budeme plnit.
Mojžíš přinesl slova lidu zpět k Hospodinu.

[הענון ·]	[ויאמר	{Ex 19:9}	<i>Hospodin řekl Mojžíšovi: Hle, přijdu k tobě v hustém oblaku, aby lid slyšel, když budu s tebou mluvit, a aby ti navždy věřili.</i> <i>A Mojžíš oznámil Hospodinu slova lidu</i>
[ויגד מש]ה [לך · אל · העם]	[{Ex 19:10}	<i>Hospodin řekl Mojžíšovi: Jdi k lidu a posvěcuj je dnes i zítra. Ať si vyperou oděvy</i> <i>a jsou připraveni</i>
[[ליו]ם הש[לישי	{Ex 19:11}	<i>k třetímu dni, protože třetího dne Hospodin před očima všeho lidu sestoupí na horu Sínaj. {12} Vyznač hranici lidu dokola a řekni: Mějte se na pozoru, abyste</i>
[סביב, ..., לאמור · הש[מרו]	[לעיני כל [העם · על · הר · עיני {12}		<i>Chybí SP přídavek תאמר העם ואל הביב סביב</i> <i>nevystupovali na horu, nebo se dotkli jejího okraje. Každý, kdo by se dotkl hory, bude jistě usmrčen.</i>
[מות · יומת]	[לכם ע]לות · בהר · ונגע		
[א · א]ם	[לא תגע ב]י · יד · כי · סק[ול	{Ex 19:13}	<i>Ruka se jí nedotkne, proto musí být ukamenováno nebo zastřeleno šípem, ať dobytče nebo člověk, nezůstane naživu. Až táhle zatroubí beraní roh, pak budou oni vystupovat na horu.</i>
[[יחיה · ב]		
[[הע]ם · ויכבסו · שמלתם]	{Ex 19:14}	<i>Mojžíš sestoupil s hory k lidu, posvěcoval lid, a oni si vyprali oděvy.</i>
[[ימים · אל · תגשו · אל {16}	{Ex 19:15}	<i>I řekl lidu: Buďte připraveni za tři dny. Nepřistupujte k ženě.</i> <i>Třetího dne, když nastalo ráno, se na hoře objevilo hřmění, blesky a ohromný oblak a ozval se velmi silný zvuk beraního rohu. Všechen lid v táboře se třásl.</i>
[[ה[בו]קר ו]הי		
[[שופר · חזק · מא]ד		
[[לקראת · ה[אלהים	{Ex 19:17}	<i>Mojžíš vyvedl lid z tábora vstříc Bohu a oni se postavili na úpatí hory.</i>
<i>Řádky 18-25 chybí</i>			
19:23 - 20:1			
[[לעלו]ת [אל] · ה[ר] · עיני	{Ex 19:23}	<i>Mojžíš řekl Hospodinu: Lid nemůže vystoupit na horu Sínaj, protože jsi nás sám varoval slovy: Vyznač hranici kolem hory a posvěť ji.</i>
[[את]ההר · וקדשתו]		
[[אתה] [ואהרונ] · עמד · והכהנים · והע]ם	{Ex 19:24}	<i>A Hospodin mu řekl: Jdi, sestup a zase vystoupíš ty a Áron s tebou. Avšak kněží a lid ať nezkouší proniknout a vystoupit k Hospodinu,</i>

[פון יפר]ץ [ב]ם {25} וירד, ..., משה · אל · ה[עם ויאומר אליהם		<i>aby se na ně neobořil. {25} Mojžiš tedy sestoupil k lidu a řekl jim to.</i>
[ידבר אל]הים · את · כל · הדבר[ים	{Ex 20:1}	מן ההר SP <i>chybí</i> <i>přídavek</i> Bůh <i>řekl</i> všechna tato slova. <i>Řekl:</i>
4QpaleoExod ^m , col. XXI		
[העם] · []	{Ex 20:18}	<i>Všechn lid sledoval hřmění a blýskání, zvuk beraního rohu a horu zahalenou kouřem. Když to lid sledoval, roztráslí se a zůstali stát opodál.</i>
[ה] · <u>הראנו</u> []	{Ex 20:19a}	SP <i>přídavek</i> Dt 5:26-29 (23-26) Dt 5:28 (25) Hle, <i>Hospodin</i>, náš Bůh, nám ukázal svou slávu a svou velikost a slyšeli jsme jeho hlas z ohně. Dnes jsme viděli, že Bůh může mluvit s člověkem a ten zůstane naživu.
[<u>קו]ל[ו] [שמענו]</u>]	[<u>אל]הינו</u>]	Dt 5:29 (26) <i>Ted' však proč bychom měli zemřít? Vždyť nás</i>
[<u>הו]את</u>]	[]	<i>pozře tento velký oheň. Jestliže budeme ještě dále poslouchat hlas</i>
[<u>אל]הינו</u>]	[]	<i>Hospodina, našeho Boha, zemřeme.</i>
[<u>חי</u>]	[]	Dt 5:26 (23) <i>Kdo ze všeho tvorstva by mohl slyšet hlas živého Boha, mluvícího zprostředku ohně, jako slyšíme my, a zůstat naživu?</i>
[<u>אשר</u>]	[]	Dt 5:27 (24) <i>Přístup k němu ty a vyslechni všechno, co Hospodin, náš Bůh, řekne. Ty nám pak vypovíš všechno, co k tobě promluví Hospodin, náš Bůh, a my to vyposlechneme a učiníme.</i>
[<u>אשר</u>]	[]	

6.2.3 4Qmez^a (4Q149)

De facto jediným textem ze skupiny textů Exodu, který uchovává Desatero, je svitek 4Qmez^a (4Q149) také z doby hasmoneovské. Máme zde text Ex 20:7 – 12, ve kterém můžeme zaregistrovat dva specifické, i když drobné gramatické přídatky DSS. Mnohem zajímavější je však část verše Ex 20:10, který ovšem odpovídá znění z Dt 5:14 – „*Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel...*“ Ve **4. přikázání** Ex 20:10 je „*tvá otrokyně, tvůj dobytek...*“. Z důvodu chybějícího pokračování verše nevíme, zda se písař držel i nadále znění z Dt 5:14 nebo pokračoval v Ex 20:10.

Jak uvidíme později zvláště v rozborech textů z Deuteronomia, budeme se s rozparem ve znění 4. přikázání setkávat častěji.

Rozbor 4Qmez^a (4Q149 – Ex 20:7-12; /Dt 5:11-16/), hasmoneovská doba

]

vacat []

[כי] ל' [וא] ינקה יהוה את כ[ל א] שר' [י] שא' את שמו ל'ש[וא]
 [ששת ימים] תעבד[ך] ועשית[ה] את כל מ[ל]ל[א]כת[ה] {10} י[ום]
 [ובנכה ובת] ל[ך] עבד[כה] ואמת[ה] ש[ו]ר[ה] ל[ך] ותמול[ו]ר[כה]
 [עשה יהוה א]ת השמ[ים] ו[את הארץ] את [ה]ימ[ים]
 [כ]בד את [אביכ] [ה] ואת[ך] אמכה [כ]אשר
 [י]הוה [אלו] היס[ה] ג[ו]תן
] *Vacat* []

	přídavek	vynechání	přestavba
	{Ex 20:7}	DSS přídavek	
	{Ex 20:9}	DSS přídavek	
			V Ex MT i SP je místo toho בהמתך Text odpovídá znění z Dt 5:14 (SP čtení).
	{Ex 20:11}		v MT i SP הים
	{Ex 20:12}		

Překlad 4Qmez^a (4Q149 – Ex 20:7-12; /Dt 5:11-16/), hasmoneovská doba

]

vacat []

[כי] ל' [וא] ינקה יהוה את כ[ל א] שר' [י] שא' את שמו ל'ש[וא]
 [ששת ימים] תעבד[ך] ועשית[ה] את כל מ[ל]ל[א]כת[ה] {10} י[ום]
 [ובנכה ובת] ל[ך] עבד[כה] ואמת[ה] ש[ו]ר[ה] ל[ך] ותמול[ו]ר[כה]
 [עשה יהוה א]ת השמ[ים] ו[את הארץ] את [ה]ימ[ים]
 [כ]בד את [אביכ] [ה] ואת[ך] אמכה [כ]אשר
 [י]הוה [אלו] היס[ה] ג[ו]תן
] *Vacat* []

{Ex 20:7} *Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin každého toho, kdo zneužije jeho jméno.*

{Ex 20:9} *Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci*
 {10} *Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel, ...? V Ex MT i SP je místo toho בהמתך* Text odpovídá znění z Dt 5:14 (SP čtení).

{Ex 20:11} *Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře (pl.) a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho.*

{Ex 20:12} *Cti svého otce a svou matku, aby byly prodlouženy tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.*

6.2.4 4QRP^a (4Q158)

Posledním textem je svitek 4QRP^a (4Q158), který obsahuje 15 fragmentů s texty z Genesis a Exodu a dvě kratší pasáže z Deuteronomia. Text je datován do poloviny 1. stol. př. o. l.²⁸⁵ Ovšem není vyloučeno, že může být i starší.²⁸⁶ Z hlediska paleografie je zde použito formální hebrejské písmo spadající do herodovského období nebo i starší.²⁸⁷ Fragment 7-8 obsahuje pouze několik slov z veršů Desatera z Ex 20:12; 20:16-17. Text patří do skupiny proto-samaritánských svitků. Zároveň je také řazen do skupiny textů tzv. Reworked pentateuch. Poprvé jej publikoval John Allegro v roce 1968.²⁸⁸ Celkově svitek obsahuje pouze 15 fragmentů, z toho 13 obsahuje text z Exodu, 1 z Genesis a 1 fragment nebyl určen.²⁸⁹ Fragmenty 6, 7 a 8 obsahují převážně text z Exodu s několika vsuvkami z Dt 5 a 18 do Ex 20. Z rozboru je patrné, že zde máme několik DSS přídavek v podobě několika slov nebo částí vět.

Zajímavé je, že v 17. verši 20. kapitoly v 10. přikázání Desatera se znění Exodu proměňuje v Deuteronomium 5:21. V MT i SP textu Exodu (a zároveň i SP Dt) je: „*Nebudeš dychtit po domě...*“, kdežto pouze v MT Dt je na prvním místě zmíněna „žena“ – „*Nebudeš dychtit po ženě...*“. Dále nám text pokračuje drobnější DSS vsuvkou v podobě uvození přímé řeči Hospodina Mojžíšovi a příkazem, aby se lid vrátil ke svým stanům, ale Mojžíš aby zůstal a vyslechl všechna nařízení. Tento text je z Dt 5:30 – 5:31 (oddíl Řeči Mojžíšovy). Interpolace je pak uzavřena novým materiálem obsahujícím informaci, že se lid vrátil do stanů a Mojžíš stál před Hospodinem. Poté se text opět vrací k Exodu a navazuje až 22. veršem.

Lze jen těžko říci, proč písař považoval za potřebné vsunout tuto část materiálu do Exodu a vynechat tak narativ od 18. verše do 22. verše. Vynechal tak celou pasáž o tom, aby Mojžíš jednal s Hospodinem zástupně za všechny lid, který se bál zvukových i vizuálních projevů Hospodinovy přítomnosti. Jako by měl písař 4QRP^a potřebu jakési mírnější podoby ustanovení Mojžíše jako zástupce. Pravděpodobnějším motivem je spíše fakt, že zatímco v textu Exodu určí Mojžíše jako zástupce lid, v textu Deuteronomia je právě DSS přídavek „*řekl Hospodin Mojžíšovi...vrátili se všichni do svých stanů a Mojžíš stál před Hospodinem*“ dáno, že Mojžíše vyvolil sám Hospodin.

²⁸⁵ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 46.

²⁸⁶ ZAHN. *Rethinking rewritten scripture*, s. 2.

²⁸⁷ PERRIN, Andrew B. a (eds.). *Toward a New Edition of 4QReworked Pentateuch (4Q158): Text, Translation, Notes, and Variants*. In: FLINT, Peter W., Jean. DUHAIME a Kyung S. BAEK. *Celebrating the Dead Sea Scrolls: a Canadian collection*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2011, s. 59-76. ISBN 1-589-83603-0, s. 60.

²⁸⁸ ALLEGRO, John M. (ed). *Qumrân Cave 4: 1 (4Q158-4Q186)*, s. 1-6

²⁸⁹ ZAHN. *Rethinking rewritten scriptures*, 25.

Velmi komplexně se celému textu 4QRP^a věnuje Molly Zahn ve své práci: *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*.²⁹⁰

²⁹⁰ ZAHN, Molly M. *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*. Boston: Brill, 2011, xiv, 280 p. Studies on the texts of the desert of Judah, v. 95.

Rozbor 4QRP^a, frg. 5 (4Q158- Ex 19:17-23) proto-SP, R-W P, herodovské období

	přídavek	vynechání	přestavba
בתח[תית	{Ex 19:17}		
השופר [{Ex 19:19}		V MT השֹׁפָר
°[ויאמר יהוה אל	{Ex 19:21}		
פ[ן יפר[ִיז בהמה	{Ex 19:22}		v MT בהם, v SP במ
°[ההר וק[דשתו	{Ex 19:23}		

4QRP^a, frg. 6 (4Q158– Ex 20:19-22; Dt 5:29; 18:18-20,22) proto-SP, R-W P

	přídavek	vynechání	přestavba
אתה[
ול[ִיא ידבֹר ע[מנו	{Ex 20:19}		
בא הא[לוהים ובע[בו[ר] תהיה י[ר]את[ו]	{Ex 20:20}		
האלהים {22} ו[יאמר] יהוה אל מ[שֶׁה]ל[אמור	{Ex 20:21}		v MT je פה תאמר
והיה הללכם הנה להמ[ה] ליראה[ה]	{Dt 5:29}		v MT i SP זה לבכם זה
את קול דברי אמו[ר] {18:18} לַהֲמָה גְבִיאַ	DSS přídavek		Patrně přehozený slovosled. V MT i SP גְבִיאַ אֲקִים לָהֶם
אשר ל[ִיא ישמע[א]ל דבֹר[י]	{Dt 18:19}		
לד[בר או אשר יד[בר	{Dt 18:20}	DSS přídavek	54
א[שר ידבֹר [הנביא	{Dt 18:22}		
ל[°			

4QRP^a, frg. 7-8 (4Q158– Ex 20:12, 16, 17; Dt 5:30,31; Ex 20:22-26; 21:1, 3, 4, 6, 8, 10) proto-SP, R-W P

	přídavek	vynechání	přestavba
את אבי[כָה ואת אמִּכָה]	{Ex 20:12}		
ברע[כָה עד שקר {17} לַוֹא תחמִּד אשת ר[עכה	{Ex 20:16}		v MT לֹא, SP ולא V Ex MT, SP, Dt SP je בית
ויאמר יהוה אל מושה לך אמִּן[ר להמ[ה שובו ל[כמה	{Dt 5:30}	DSS přídavek	

וישובו העם איש לאהליו ויעמוד מושה לפני]

ראיתמה כי מן השמים דברתי עמכם {23} לוא תעש] ון
 עליו את עלולותיכה ואת שלמיכה **את אואניכה**]
 תעשה לי ללא תבנה אתהנה גזית כי חרבכה]
עליו {21:1} **אלה** המשפטים [אשר] תש]ים
 אם] **בגפיו בא בגפיו** יצא א]ם

[לא] **הונו** וה]א]

וה] גישו
 אזנו במרצע]
 והפ] דה לע]ם
 ועונתה] ל]וא

DSS přídavek
Materiál z SP Ex
 20:21 (Dt 5:30-31)

{Ex 20:22}	v MT i SP לא
{Ex 20:24}	v MT צאנך, SP
{Ex 20:25}	
{Ex 20:26}	V SP אליו, v MT ואלה
{Ex 21:2}	V MT בגפו, v MT בגפו , v SP יבוא , v MT יבא
{Ex 21:4}	V MT לאדניה, v SP לאדני
{Ex 21:6}	
{Ex 21:6}	
{Ex 21:8}	
{Ex 21:10}	

4QRP^b, frg. 14 (4Q364– Ex 19:17 (?); 24:12-14) proto-SP, R-W P

ש] [] [] ויתיצבו ?]
 בתחית ההר []
 ויאמר יהוה אל מ]שה על]ה אלי] ה]הר וה]יה שם ואתנה לכה את לוחות האבנ]ים]
התורה והמצוה אשר כתבתי להור]תם] {13} ויקום מושה ויהושוע]
 משרת]ו] **לעלות**, ..., אל] הר] האל]הים] {14} ואל]ה זקנים אמר שבו לכמה בזה עד]
 אשר נש]וב אליכמה (ו]הנה] **אהרונ** וחור] עמכם מי בעל דברים יגש אליהמה]

přídavek vynechání přestavba

{Ex 19:17?}		
{Ex 24:12}		
		V MT והתורה, v MT i SP והמצוה
	chybí משה	v MT i SP ויעל
		v MT i SP אהרן

Překlad 4QRP^a, frg. 5 (4Q158- Ex 19:17-23) proto-SP, R-W P, herodovské období
4QRP^a, frg. 5

בתח[תית	{Ex 19:17}	Mojžíš vyvedl lid z tábora vstříc Bohu a oni se postavili na úpatí hory. {18} Celá hora Sínaj byla zahalená kouřem, protože na ni sestoupil Hospodin v ohni. Vystupoval z ní kouř jako kouř z hrncířské pece a celá hora se velice trásla.
<u>השופר</u> [{Ex 19:19}	Zvuk beraního rohu byl stále silnější a silnější, Mojžíš mluvil a Bůh mu hlasitě odpovídal. {20} Hospodin sestoupil na horu Sínaj, na vrchol hory; pak Hospodin zavolal Mojžíše na vrchol hory a Mojžíš vyšel vzhůru.
°[ויאמר יהוה אל	{Ex 19:21}	Hospodin řekl Mojžíšovi: Sestup a varuj lid, aby nezkoušeli proniknout k Hospodinu, aby ho viděli, aby jich mnoho nepadlo.
פ[ן יפר[ז <u>בהמה</u>	{Ex 19:22}	Také kněží, kteří přistupují k Hospodinu, se musí posvětit, aby se na ně Hospodin nebořil.
°[ההר וק[דשתו	{Ex 19:23}	Mojžíš řekl Hospodinu: Lid nemůže vystoupit na horu Sínaj, protože jsi nás sám varoval slovy: Vyznač hranici kolem hory a posvěť ji.

4QRP^a, frg. 6

אתה[] ול[א ידבר ע[מנו	{Ex 20:19}	Řekli Mojžíšovi: Mluv s námi ty a budeme naslouchat. Ať s námi nemluví Bůh, abychom nezemřeli.
בא הא[לוהים ובע[בון[ר] תהיה י[ר]את[ו]	{Ex 20:20}	Mojžíš lidu odpověděl: Nebojte se, protože Bůh přišel, aby vás vyzkoušel a aby na vás byla bázeň před ním, abyste nehřešili.
האלהים {22} ו[יאמר] יהוה אל מ[שה] ל[אמור]	{Ex 20:21}	Lid zůstal stát opodál a Mojžíš přistoupil k husté temnotě, kde byl Bůh. {22} Hospodin řekl Mojžíšovi: Toto řekneš synům Izraele: Sami jste viděli, že jsem s vámi mluvil z nebe.
והיה הלבב הזה להמה[] ליראה[]	{Dt 5:29}	Kéž by se stalo, že by měli takové srdce, báli se mě a po všechny dny zachovávali všechny mé příkazy, aby se navěky vedlo dobře jim i jejich synům.
את קול דברי אמו[ר] {18:18} להמה גביא[]		Všechna slova, řekl {18} Ustanovím jim proroka z jejich bratří jako jsi ty. Dám svá slova do jeho úst a poví jim všechno, co mu přikáží.

אשר ל[א] ישמע [א] ל דבר[י]	{Dt 18:19}	<i>I stane se, že toho, kdo neuposlechne má slova, která promluví v mém jménu, toho sám povolám k odpovědnosti.</i>
לד[בר] או אשר יד[בר]	{Dt 18:20}	<i>Ovšem prorok, který by jednal povýšeně a mluvil v mém jménu slovo, které jsem mu promluvit nepřikázal, anebo by mluvil ve jménu jiných bohů, takový prorok zemře. {21} Možná si v srdci řekneš: Jak poznáme slovo, které Hospodin nepromluvil?</i>
א[שר] ידבר [הנביא	{Dt 18:22}	<i>To, co promluví prorok v Hospodinově jménu a nestane se to, jestliže se to slovo nenaplní, nepromluvil to Hospodin. Ten prorok to řekl v domýšlivosti; neměj z něj strach.</i>

ל[]°°

4QRP^a, frg. 7-8

את אבי[כה] ואת אמ[כה]	{Ex 20:12}	<i>Cti svého otce a svou matku, aby byly prodlouženy tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.</i>
ברע[כה] עד שקר {17} ל[וא] תחמ[ך] <u>אשת</u> ר[עכה]	{Ex 20:16}	<i>Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví zrádné. A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě. {Dt 5:21} svého druha, nebudeš toužit po domě svého druha, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi.</i>
ויאמר יהוה אל מושה לך אמ[ך] להמ[ך] שובו ל[כמה]	{Dt 5:30}	Řekl Hospodin Mojžíšovi: Jdi a řekni jim: Vraťte se ke svým stanům.
ואת המשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר[ך]	{Dt 5:31}	<i>Ale ty tady zůstaň se mnou. Povím ti všechny příkazy, ustanovení a nařízení, která je budeš učit, aby je plnili v zemi, kterou jim dávám, aby ji obsadili.</i>
וישובו העם איש לאהליו ויעמוד מושה לפני[ך]		DSS přídavek materiál z SP Ex 20:21 (Dt 5:30-31)
ראיתמ[ך] כי מן השמים דברתי עמכמ[ך] {23} ל[וא] תעש[ו]ן	{Ex 20:22}	Vrátili se všichni do svých stanů a stál Mojžíš před... <i>Hospodin řekl Mojžíšovi: Toto řekneš synům Izraele: Viděli jste, že jsem s vámi mluvil z nebe. {23} Neuděláte si vedle mne bohy stříbrné, neuděláte si ani bohy zlaté.</i>
עליו את ע[ל]ותיכ[ם] ואת שלמיכ[ם] <u>את צואניכ[ם]</u>	{Ex 20:24}	<i>Uděláš mi oltář z hlíny a budeš na něm obětovat své zápaly a své pokojné oběti, svůj brav a svůj skot. Na každém místě, kde nechám připomínat své jméno, přijdu k tobě a požehnám ti.</i>
	{Ex 20:25}	<i>Jestliže mi uděláš oltář z kamenů, nesmíš používat kameny tesané, protože když se nad ním rozeženeš svým dlátem, znesvětiš ho.</i>

עליו {21:1} אלה המשפטים [אשר] תש]ים	{Ex 20:26}	<i>A nebudeš vystupovat na můj oltář po stupních, aby se na něm neodhalovala tvá nahota. {1} A toto jsou nařízení, která jim předložíš. {2} Když koupíš hebrejského otroka, šest let bude sloužit, ale sedmého roku odejde na svobodu bez výkupného.</i>
אם [בגפיו בא בגפיו יצא א]ם	{Ex 21:3}	<i>Jestliže přišel sám, sám odejde, jestliže byl ženatý, odejde jeho žena s ním.</i>
[לא]א[זוננו ויה]א[{Ex 21:4}	<i>Jestliže mu jeho pán dal ženu a ta mu porodila syny či dcery, ta žena a její děti budou patřit jejímu pánu a on odejde sám. {5} Jestliže však otrok výslovně řekne: Mám rád svého pána, svou ženu a své syny, nechci odejít svobodný, přivede ho jeho pán před Boha, přivede ho ke dveřím či veřejím,</i>
וה]גישו	{Ex 21:6}	<i>jeho pán mu propíchne šídlem ucho a on mu bude sloužit navěky. {7} Když někdo prodá svou dceru za otrokyni, neodejde tak, jako odcházejí otroci.</i>
אזנו במרצע]	{Ex 21:6}	<i>Jestliže se znelíbí svému pánu, který ji určil pro sebe, dovolí ji vykoupit. Cizímu lidu nemá právo ji prodat, protože vůči ní jednal věrolomně. {9} Jestliže ji určí svému synovi, bude s ní jednat podle práva dcer.</i>
והפ]דה לע]ם	{Ex 21:8}	<i>Jestliže si přibere jinou, neukrátí ji o maso, oděv ani manželské právo.</i>
ועונתה] ל]וא	{Ex 21:10}	

4QRP^b, frg. 14

ויתיצבו ?]	ש] []	{Ex 19:17?}	<i>Mojžíš vyvedl lid z tábora vstříc Bohu a oni se postavili na úpatí hory.</i>
[בתחית ההר]	{Ex 24:12}	<i>Hospodin řekl Mojžíšovi: Vystup ke mně na horu a zůstaň tam; dám ti kamenné desky, zákon a příkaz, které jsem napsal k jejich poučení. {13} Potom vstal Mojžíš a Jozue jeho přísluhovač, Mojžíš, vystoupil na Boží horu. {14} Starším však řekl: Zůstaňte zde, dokud se k vám nevrátíme. Áron a Chúr jsou zde s vámi; kdo by měl nějakou záležitost, přistoupí k nim.</i>
ויה]אמר יהוה אל מ]שה על]ה אלי] ה]הר וה]יה שם ואתנה לכה את לוחות האבנ]ים)			
והתורה והמצו]א אשר כתבתי להור]תם] {13} ויקום מושה ויהושוע]			
משרת]ו] לעלות, ..., אל] הר] האל]הים {14} ואל]ה זקנים אמר שבו לכמה בזה עד]			
אשר נ]ש]וב אליכמה (ו]הנה] אהר]ו] וחור] עמכם מי בעל דברים יגש אליהמה]			

6.3 Závěr rozboru textů Exodu

Měli jsme zde tedy 4 svitky, z nichž pět fragmentů obsahuje text Desatera. Nejméně zachovalý 1QExod (1Q2) text pochází z nejstarší doby helenisticko-římské. Dále dva texty 4QpaleoExod^m (4Q22) a 4Qmez^a (4Q149) jsou z doby hasmoneovské a současně jde o proto-samaritánské texty. 4QpaleoExod^m obsahuje interpolaci z Dt 1:9b-18 z oddílu Deuteronomia – Řeči Mojžíšovy, která je vložena za Ex 18:25. Jde o přímou řeč Mojžíše k lidu týkající se ustanovení správců nad tisíci, sty a padesáti. Další interpolace je za nedochovaným Desaterem v 18. verši. Vsuvka opět využívá textu z oddílu Řeči Mojžíšovy. Zde jde o přímou řeč lidu k Mojžíšovi. Upozorňuje se zde na jeho funkci mezičlátku mezi Hospodinem a lidem. V 4Qmez^a je změna ve znění 4. přikázání ve verši Ex 20:10, které odpovídá deuteronomistické verzi Dt 5:14.

Posledním textem byl svitek 4QRPa (4Q158) z nejmladšího herodovského období patřící také do skupiny proto-samaritánských textů a navíc do „přepracovaného Pentateuchu“ – máme zde změnu v 10. přikázání v 17. verši 20. kapitoly – *nebudeš dychtit po ženě* – v Ex *po domě*.

Dále pak máme interpolaci opět z oddílu Řeči Mojžíšovy z Dt 5:30-31 do Ex 20:17. Interpolace obsahuje přímou řeč Hospodina k Mojžíšovi. Obsahem je zdůraznění funkce Mojžíše jakožto prostředníka.

Společnými prvky těchto textů z různého období jsou tedy rozpory ve 4. a 10. přikázání Desatera, které neodpovídá znění z Exodu, ale znění z Deuteronomia. Dále je zde několik interpolací z Dt oddílu Řeči Mojžíšovy. Tyto interpolace obsahují přímé řeči Mojžíše, lidu a Hospodina, adresátem jsou lid a Mojžíš (ve dvou případech). Ve všech případech jde o zdůrazňování role Mojžíše jakožto Hospodinem vyvoleného prostředníka mezi jím a lidem, jako toho, kdo na základě vyslechnutí Hospodina bude učit lid a „spravovat“ celé společenství (ustanovení správců nad tisíci, sty a padesáti).

Takovéto vyzdvihování role Mojžíše je velmi typické pro Samaritány, neboť Mojžíš je pro ně nejdůležitějším prorokem.

6.4 Rozbor textů – Deuteronomium

Kniha Deuteronomium byla v Kumránu nejpopulárnější knihou vůbec. Důvodem může být kladení důrazu na Boží smlouvu s Izraelem. Tento důraz koresponduje s písemnostmi kumránské komunity, která sama sebe viděla jako komunitu nové (obnovené) smlouvy s Bohem.²⁹¹

Máme tedy dochovaných 43 svitků, z toho 39 z Kumránu a dále svitky z lokality Nachal Chever, Wadi Murabb'at a Masady. Většina textů jsou fragmenty, nicméně zastoupeno je zde všech 34 kapitol. Dva svitky 4QpaleoDeut^f a 4QpaleoDeut^g byly napsány v paleo-hebrejském písmu, dále jeden (4QLXXDeut) v řečtině a také jeden na jinak neobvyklém papyru (pap6QDeut). Svitky obsahující Deuteronomium jsou často blízké masoretskému textu nebo Samaritánskému pentateuchu, ale jsou i takové, které jsou více textově nezávislé, obsahují interpolace a expanze, které nesouhlasí ani s jedním ze tří základních pramenů (MT, SP, LXX).²⁹²

V případě Deuteronomia je tedy situace mnohem zajímavější. Máme k dispozici dvacet devět fragmentů²⁹³ uchovávajících znění 5. kapitoly knihy Deuteronomium, a z nich na patnáct fragmentů obsahujících přímo znění Desatera. Z těchto patnácti jsou pouze dva považovány za proto-samaritánské texty – 4QDeutⁿ a 4QRP^a. Datace tohoto materiálu se pohybuje od doby hasmoneovské po herodovské období.

Kromě těchto textů máme ale také velký počet textů označovaných jako *tefillin* a *mezuzot*. Některé tyto texty obsahují tradiční pasáže z Ex 13:1-10; 13:11-16; Dt 6:4-9; 11:13-21, jiné obsahují neobvyklý výběr textů včetně Desatera, často v kompletním znění, které nemáme uchované nikde jinde. Nicméně ne všechny texty Desatero obsahují, a tak není možné brát praxi

²⁹¹ ABEGG. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*, s. 105.

²⁹² FLINT. *The Dead Sea Scrolls.*, s. 55-56.

²⁹³ 4QPhyl^a (Recto), 4QPhyl^b (Recto), 4QPhyl^c (Recto), 4QPhyl^d (Recto), 4QPhyl^e (Recto, Verso), 4QPhyl^f, 4QPhyl^g (Verso), 4QPhyl^h (Recto), 1QPhyl (frg. 19), 4QDeut^o (Frg. 5, 6-7), 4QDeutⁱ (Col. I, II, III, IV), 4QDeut^{k1} (Frg. 1), 4QDeutⁿ (Col. II, III, IV, V, VI), 4Qmez^c, 4QTest, 4QRP^a (Frg. 6, 7-8, 10).

VAUX, R. De a J. T. MILIK (eds.). *Qumran Grotte 4: 2 Archéologie, Tefillin, Mezuzot et Targums (4Q128-4Q157)*.

8QPhyl (Fig. 10). PAR M. BAILLET, J.T. MILIK, ET R. DE VAUX. AVEC UNE CONTRIBUTION DE H.W. BAKER.,

Par M. Baillet, J.T. Milik, et R. de Vaux. Avec une contribution de H.W. Baker. *Les "petites grottes" de Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q : le rouleau de cuivre : le rouleau de cuivre*. Reprinted. Oxford: Clarendon Press, 1962. ISBN 01-982-6946-3. XQPhyl 3 (No.3) YADIN, Yigael. *Tefillin from Qumran (X Q Phyl 1-4)*. 1969. Jerusalem: The Israel

Exploration Society and the Shrine of the Book.

BARTHÉLEMY, D. (ed.). *Qumran cave 1*. Oxford: Clarendon Press, 1955, 165 S. Discoveries in the Judaean desert of Jordan I. ISBN 01-982-6301-5., 8QPhyl (Fig.10). ULRICH, Eugene Charles (ed.). *The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and*

Textual Variants. Reprint. Boston: Brill, 2010, xvi, 796 p. Supplements to Vetus Testamentum, v. 134. ISBN 978 90 04 18038

3. VAUX, R. De a J. T. MILIK (eds.). *Qumran Grotte 4: 2 Archéologie, Tefillin, Mezuzot et Targums (4Q128-4Q157)*. Oxford:

Clarendon Press, 1977, VI, 93, XXVIII S. : III. Discoveries in the Judaean Desert VI. ISBN 01-982-6317-1. ALLEGRO, John

M. (ed.). *Qumran Cave 4: 1 (4Q158-4Q186)*. Oxford: Clarendon Press, 1968, 111, 31 S. : III. Discoveries in the Judaean desert

of Jordan V. ISBN 01-982-6314-7. PAR M. BAILLET, J.T. MILIK, ET R. DE VAUX. AVEC UNE CONTRIBUTION DE

H.W. BAKER., Par M. Baillet, J.T. Milik, et R. de Vaux. Avec une contribution de H.W. Baker. *Les "petites grottes" de*

Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q : le rouleau de cuivre : le rouleau de cuivre. Reprinted. Oxford: Clarendon

Press, 1962. ISBN 01-982-6946-3.

přidávání Desatera do tefilin jako univerzální.²⁹⁴ Nekonzistentní výběr materiálu v kumránských tefilin naznačuje, že rozsah textů nebyl ještě v době jejich zápisu plně stabilizován.²⁹⁵

Obecně je datace těchto textů stanovena na období od 2. a 1. stol. př. o. l. do 1. a 2. stol. o. l.²⁹⁶ Největší počet je ale datován do doby helenisticko-římské.²⁹⁷ Patří tedy mezi nejstarší texty ze sbírky svitků od Mrtvého moře. Jsou to také texty, kterým je mezi badateli věnována velmi malá pozornost. Představují tedy méně prozkoumaný materiál.

Mezi jednotlivými svitky z této skupiny lze najít jisté podobnosti jednoho k druhému. Zatímco svitky 4Qphyl^{a,b,j,k,m} jsou nejspíše produktem jednoho písaře nebo školy, o ostatních to říci nelze. Pokud tedy existovala nějaká písařská škola zaměřená na produkci tefilin, pak jistě neměla monopol. Zajímavostí je, že několik svitků sdílí stejné rysy s Velkým Izajášovým svitkem (1QIsa^a) a několik dalších se Žalмовým svitkem (11QPsa).²⁹⁸

V případě těchto textů si můžeme opět všimnout častých proměn, jako je větší počet *plene* čtení, které je častější v textech z doby helenisticko-římské, a které se postupně v některých slovech či gramatických jevech proměňuje na *defective* vlivem ustalování gramatiky. Texty také obsahují samozřejmě řadu ortografických změn.

6.4.1 4Qphyl^a (4Q128)

V textu svitku 4Qphyl^a (4Q128) z doby helenisticko-římské se dochovala malá část Desatera, a to pouze od 5. do 14. verše. Zbytek Desatera bohužel chybí. To co se zachovalo, sleduje společnou textovou tradici a nevykazuje žádné odlišnosti, až na DSS přídavek v Dt 11:4 – *jeho osádce* a v Dt 10:21, kde je vloženo Boží jméno. Zbytek poměrně rozsáhlého materiálu obsahuje několik DSS přídavků včetně části verše v Dt 11:6 – *Každého, kdo se přiblíží*, který obsahuje text taktéž souhlasící se Samaritánským pentateuchem. Čistě teoreticky by tedy bylo možné i tento text řadit mezi proto-samaritánské texty.

²⁹⁴ ADLER, Yonatan. The Content and Order of the Scriptural Passages in Tefillin: A Reexamination of the Early Rabbinic Sources In Light of the Evidence From the Judean Desert. In: BAUMGARTEN, Albert I. *Halakhah in Light of Epigraphy*. Oakville, CT: Vandenhoeck, c2011, s. 205-229. ISBN 9783525550175, s. 227.

²⁹⁵ CRAWFORD. *Rewriting Scripture in Second Temple times*, s. 29.

²⁹⁶ TOV. *Textual criticism of the Hebrew Bible*, s. 119.

²⁹⁷ Browsing Manuscripts. *The Leon Levy Dead Sea Scrolls Digital Library* [online]. [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: http://www.deadseascrolls.org.il/explore-the-archive/search#q=manuscript_type:Tefillin and Mezuzot

²⁹⁸ PARKER, Benjamin H. a (eds.). Fingerprinting the Scribes: Patterns of Scribal Practice in The Biblical Texts from The Judean desert, with Special Reference to the Tefillin. In: FLINT, Peter W., Jean. DUHAIME a Kyung S. BAEK. *Celebrating the Dead Sea Scrolls: a Canadian collection*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2011, s. 77-103. ISBN 1-589-83603-0, s. 94-95.

Rozbor 4Qphyl^a (4Q128 – Recto: Dt 5:1-14, 27-32; 6:2-3; 10:12-11:17), helenisticko-římská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[החוקים ואת המשפטים א]שר	{Dt 5:1}		
את]זו אנחנו אלה <u>אנחנו</u> כללנו חיינו היום	{Dt 5:3}		V MT i SP פה היום כלנו חיים
[ולא עליהם בהר לא]מור	{Dt 5:5}		
אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת	{Dt 5:8}		
רבעי]ם לשלש]י {10} ועשה חסד ל[א]לפ[ים	{Dt 5:9}		
[צו]ת]יה]וה] אלהי]ם] {13} {ששת}	{Dt 5:12}		
[ו]כל]ב]המתכה	{Dt 5:14}		
<i>[6 řádků]</i>			
את]ול אשר ידבר	{Dt 5:27}		
אשר דברו] אליהם היטיבו כול אשר דברו	{Dt 5:28}		
לכה] אמר] להמה] שובו] לכמה לאוהליכמה	{Dt 5:30}		
ל[ה]מה] לרשתה] {32} ושמר]תמה	{Dt 5:31}		
למען תירא את יהוה אל[הי]ך] כה לשמו]ך] את כל חוקתו	{Dt 6:2}		
לכה]ו] אשר ת]בנו] מ]וא]ד]ה]ך] אשר	{Dt 6:3}		V SP תרבה
[כי] [אם] ליר]א]ה] את יהוה] את אלהי]ך] ללכת בכל]ל	{Dt 10:12}		
] יהוה <u>אלוהיכם</u> את חוקי ומצוות אשר אנכי מצוה היום לטוב לך {14} הנה	{Dt 10:13}	SP a DSS přídavek: v SP je אלהיך,	v MT i SP חקתו, slovosled v MT i SP אשר אנכי מצוה
רק באבותיכה חש]ק יהוה לאהבה אותם ויבחר בזו]עמה אחריה]מ] בכמה מכל] העמים כיום הזה	{Dt 10:15}		
] כי יהוה אל]היכם] הוא] אלהי האל]והי]ים] ואדון] <u>האדונים</u> האל הגדול	{Dt 10:17}		V MT je האדנים
] עושה משפט גר ית]ום] ואלמנה <u>אוהב</u> גר > להם ושמלה] {19} ו]אהבתמה] את הגר כי גרים הי]תמה בארץ מצרים	{Dt 10:18}		V MT i SP je ואהב
] תשב]ע] {21} הוא]תהלת]והוא] יהוה] אלהי]ך] אשר עשה את]ך]	{Dt 10:20}	DSS přídavek	
] אבו]תי]ך] <u>מצרים</u> ועתה שמ]ך] יהוה אלוהי]ך] ככוכבי השמים ל]רוב	{Dt 10:22}		V MT i SP je מצרימה

<p>[יהו] ה' אל[הי] ככוכבי השמים [לרוב] {11:1} ואה[בה] את יהוה אל[הי] [ו] ידעתמ[ה] היום כי ל[א] [את בניכ] מ[ה] אשר ל[א] ידעו ואשר ל[א]</p>	<p>{Dt 11:2}</p>
<p>[ה] חזקה ואת [זרו] עו ה' נטויה {11:3} ואת או[ת] ואת מעשיו אשר עשה[ה]</p>	<p>DSS přídavek v MT i SP je אתחיות, v MT i SP מעשיו je</p>
<p>[לס] וסו ולרכבו ולפרשו[ו] א[ש] ה' ציף את [מי ים סוף על פני] המה</p>	<p>{Dt 11:4} DSS přídavek V MT i SP, לסוסיו</p>
<p>[בו] אכמ[ה] עד המקום הזה {11:6} וא[שר עשה] לדתו ולאבירם <u>כ[א]ל הא[ד]ם אשר לק[ח]ת וא[ת]</u></p>	<p>{Dt 11:5} SP a DSS přídavek,</p>
<p>[עש] ה' אתכמה {11:8} ושמרתמ[ה] את כ[א]ל</p>	<p>{Dt 11:7} DSS přídavek</p>
<p>את הירדן שמ[ה] לר[ש]תה {11:9} ולמען ת[ארכון]</p>	<p>Odlišné znění verše: v MT את הארץ אשר אתם עברים , v SP שמה לרשתה את הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה</p>
<p>[ד] ב[ש] {11:10} כי הארץ א[שר] <u>אתמה באים</u> שמ[ה]</p>	<p>v MT אתה, v SP בא ; v MT אתם</p>
<p>מ[שמ]ה ברג[ל] ל[י] כ[ה] ג[ו] הירק {11:11} והארץ אשר אתמ[ה] ובק[ע]ת למטר</p>	<p>v MT ובקעת, v SP ובקעות</p>
<p>א[ל] ה' לכה ד[ו]רש א[ת]תה תמיד עיני[ך]</p>	<p>{Dt 11:12} DSS přídavek</p>
<p>[ועד] אחר[ית] השנה אש[ר] א[נ]כי מצוה אתכמה היום ל[אהבה] ולעובדו בכל[ל]</p>	<p>{Dt 11:13}</p>
<p>בעת[ו] <u>יורה</u> ומלקוש ואספת[ה] ד[ג]גכה ותירושכה ויצהרכ[ה] {11:15} <u>ונתן</u> עשב בשד[ך] כה</p>	<p>{Dt 11:14} יורא SP V MT ונתתי</p>
<p>{Dt 11:16}</p>	<p>{Dt 11:16}</p>

והשתחויתמה {11:17} זה[רה]
 [א]ת השמים ול[א] יהיה מ[טר]
 והאדמה ל[א] תתן את יבולה
 ואב[ב]תמה מהר מעל הא[רץ]

V MT מהרה

Překlad 4Qphyl^a (4Q128 – Recto: Dt 5:1-14, 27-32; 6:2-3; 10:12-11:17), helenisticko-římská doba

[החו]קים ואת המשפטים א[שר]	{Dt 5:1}	<i>Mojžiš svolal celý Izrael a řekl jim: Slyš, Izraeli, ustanovení a nařízení, která k vám dnes mluvím. Učte se je, zachovávejte a plňte je. {2} Hospodin, náš Bůh, s námi uzavřel na Chorébu smlouvu.</i>
את[נ]ו אנחנו אלה <u>פנא</u> כ[נ]ו חיי[ם] היום	{Dt 5:3}	<i>Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, kteří jsme tu dnes naživu. {4} Tvář v tvář s vámi Hospodin mluvil na hoře z ohně.</i>
[ול[א] עליתמה בהר לא[מור]	{Dt 5:5}	<i>Stál jsem v té době mezi Hospodinem a vámi, abych vám oznámil Hospodinovo slovo, neboť jste se báli ohně a nevystoupili jste na horu. Řekl: {6} Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví. {7} Nebudeš mít jiné bohy, před svou tvář (před tebou).</i>
אש[ר] בשמים ממעל ואשר ב[ארץ מתחת]	{Dt 5:8}	<i>Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.</i>
רבעי[ם] לש[נ]אי {10} ועשה חסד ל[א]לפ[ים]	{Dt 5:9}	<i>Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí. {10} A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy. {11} Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno</i>

[צוֹכֶה יְהוָה] אֱלֹהֵיכֶם {13} [ששת]	{Dt 5:12}	<i>Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh. {13} Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci</i>
וְכָל בְּהֵמַתְכֶם	{Dt 5:14}	<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</i>
[6 řádků]		
[אֵת כָּל אֲשֶׁר יִדְבַר]	{Dt 5:27}	<i>Přistup ty a poslouchej všechno, co bude říkat Hospodin, náš Bůh. Ty nám pak řekneš všechno, co Hospodin, náš Bůh, poví tobě. Vyslechneme to a budeme dělat.</i>
[אֲשֶׁר דִּבְרוּ] אֵלֶיךָ הִיטִיבוּ כוֹל אֲשֶׁר דִּבְרוּ	{Dt 5:28}	<i>Hospodin slyšel vaše slova, když jste ke mně mluvili, a Hospodin mi řekl: Slyšel jsem slova tohoto lidu, která k tobě mluvili. Řekli všechno dobře. {29} Kéž by se stalo, že by měli taková srdce, báli se mě a po všechny dny zachovávali všechny mé příkazy, aby se navěky vedlo dobře jim i jejich synům.</i>
[לְכֹה] [אִמְרָה] לְהַמְחִיבֵם שׁוּבוּ לְכֹמֶם לְאוֹהֵלֵיכֶם	{Dt 5:30}	<i>Jdi a řekni jim: Vraťte se ke svým stanům.</i>
[לְהַמְחִיבֵם] לְרִשְׁתָּהּ {32} וּשְׁמַרְתֶּם	{Dt 5:31}	<i>Ale ty tady zůstaň se mnou. Povím ti všechny příkazy, ustanovení a nařízení, která je budeš učit, aby je plnili v zemi, kterou jim dávám do vlastnictví. {32} Zachovávejte a plňte je, jak vám přikázal Hospodin, váš Bůh. Neodvracejte se napravo ani nalevo.</i>
[לְמַעַן תִּירָא אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם] לְשִׂמּוֹךְ אֵת כָּל חֻקֵּי וְקִוְיָתוֹ	{Dt 6:2}	<i>Aby ses bál Hospodina, svého Boha, a po všechny dny svého života zachovával všechna jeho ustanovení a jeho příkazy, které ti přikazují, ty i tvůj syn i tvůj vnuk, aby se prodloužily tvé dny.</i>
[לְכֹה] וְ[אֲשֶׁר] [תִּבְנוּ] מִן[א] דְּהָ[כ] אֲשֶׁר	{Dt 6:3}	<i>Poslouchej je, Izraeli, zachovávej a plň je, aby se ti vedlo dobře a velmi jste se rozmnožili v zemi oplývající mlékem a medem, jak ti řekl Hospodin, Bůh tvých otců.</i>
[כִּי] [אם] לִירְאָה] אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכְתּוֹ בְּכָל לְ	{Dt 10:12}	<i>Nuže, Izraeli, co od tebe žádá Hospodin, tvůj Bůh? Jenom aby ses bál Hospodina, svého Boha, chodil po všech jeho cestách, miloval ho a sloužil Hospodinu, svému Bohu, celým svým srdcem a celou svou duší</i>

] יהוה אלוהיכם את ה'קונו ומצאתו אשר אנכי מ'צוכה היום לטוב [לכם] {14} ה'נה	{Dt 10:13}	<i>a zachovával Hospodinovy příkazy a jeho ustanovení, která ti dnes prikazuji, aby ti bylo dobře. {14} Hle, Hospodinu, tvému Bohu, patří nebesa i nebesa nebes, země i všechno, co je na ní.</i>
] רק באבותיכה חשק יהוה לאהבה אלתמה ויבהר בזר'עמה אחריה [מ] בכמה [מכל] [העמים כיום הזה]	{Dt 10:15}	<i>Avšak jenom k tvým otcům Hospodin přilnul, zamiloval si je a vyvolil jejich potomstvo po nich, totiž vás, ze všech národů, jak je tomu dodnes. {16} Obřezte proto předkožku svého srdce a nezatvrzujte již svou šíji.</i>
] כי יהוה ה' אלהיכם הוא אלהי האל [ו]ה [ים ואדון] האדונים האל הג'דול	{Dt 10:17}	<i>Vždyť Hospodin, váš Bůh, je Bohem bohů a Pánem pánů, Bohem velkým, mocným a hrozným, který nikomu nestrání a nepřijímá úplatek,</i>
] עושה משפט גר ית'ום ואלמנה אוהב גר < להם ושמלה {19} ו' [אהבתמה] את הגר כי גרים הי'תמה בארץ מצרים	{Dt 10:18}	<i>zjednává právo sirotkovi a vdově, miluje hosta a dává mu pokrm a oděv. {19} Proto milujte hosta, neboť jste byli hosty v egyptské zemi.</i>
] תשב'ע {21} הוא תהלתך והוא יהוה [אלוהי] כה אשר עשה אתכם	{Dt 10:20}	<i>Hospodina, svého Boha, se budeš bát, jemu budeš sloužit, k němu se přimkneš a v jeho jménu budeš přísahat. {21} On je tvá chvála. On je Hospodin tvůj Bůh, který s tebou učinil tyto veliké a hrozné věci, které jsi viděl na vlastní oči.</i>
] אבו תיכה מצרים ועתה שמך יהוה [וה] אלוהי ה' היכה ככוכבי השמים ל'רוב	{Dt 10:22}	<i>Tvoji otcové sestoupili do Egypta v počtu sedmdesáti duší, ale nyní tě Hospodin, tvůj Bůh, učinil tak početným jako nebeské hvězdy</i>
] יהוה ה' אלהיכם ככוכבי השמים [לרוב] {11:1} ואהבתך את יהוה אלהיכם		<i>{22} Hospodin, tvůj Bůh, učinil tak početným jako nebeské hvězdy. {1} Budeš milovat Hospodina, svého Boha, budeš dbát na to, co ti svěřil, na jeho nařízení, práva a přikázání po všechny dny.</i>
] ו'ידעתמה היום כי ל'א [את בניכ] מ'ה אשר ל'א ידעו ואשר ל'א	{Dt 11:2}	<i>Rozumějte tedy dnes, že to nebyli vaši synové, kteří by poznali a viděli</i>
] ה'חזקה ואת [זרו] עו ה' [נטויה] {11:3} ואת או [תות] ואת מעשו אשר עשה		<i>kázeň Hospodina, vašeho Boha, jeho velikost, jeho mocnou ruku a vztaženou paži, {3} jeho znamení a skutky, které učinil uprostřed Egypta faraonovi, egyptskému králi, i celé jeho zemi,</i>
] לס'וסו ולרכבו ולפ'שו [א] ש' ה' [ציף] את [מי] ים סוף על פני'המה	{Dt 11:4}	<i>to, co učinil egyptskému vojsku, jeho koňům a jeho vozbě a jeho osádce, jak nad nimi nechal proudit vodu Rákosového moře, když vás pronásledovali a Hospodin je zničil, jak je tomu až dodnes,</i>

[בו]אֲכַמְתָּ עַד הַמְּקוֹם הַזֶּה {11:6} וְאִשְׁרַע עֲשֵׂהָ לְדֹתָי וְלֹאֲבֵי־רַם

{Dt 11:5}

to, co učinil v pustině vám, než jste přišli až na toto místo, {6} to, co učinil Dátanovi a Abiramovi, synovi Eliaba, syna Rúbenova, když uprostřed celého Izraele země otevřela svá ústa a pohltila je i jejich rodiny, jejich stany i vše živé v jejich šlépějích

Každého, kdo se přiblíží (??)

כִּי־וְלֹא־הָאֵדֹם אֲשֶׁר לִקְוֹרַת וְאֵת
[עש]הֵאֲתַכְמָה {11:8} וּשְׁמַרְתֶּמָּה אֵת כָּן־לְ

{Dt 11:7}

Učini vás {8} Zachovávejte každý příkaz, který ti dnes přikazuji, abyste byli silní, vešli a obsadili zemi, do které procházíte Jordánem, abyste ji obsadili,

Odlíšné znění verše: v MT את הארץ אשר אתם עברים , שמה לרשתה את הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה {9} a aby se *prodloužily dny v zemi, o které Hospodin přísahal vašim otcům, že ji dá jim a jejich potomstvu, zemi oplývající mlékem a*

medem {10} Neboť země, do které přicházíte, abyste ji obsadili, není jako egyptská země, z níž jste vyšli, kde zaseješ semeno a

את הַיַּרְדֵּן שְׁמֵהָ לַרְשָׁתָהּ {11:9} וְלֹא־מֵעַן תִּתְּ אַרְכּוֹן

[ד]בְּשׁ {11:10} כִּי הָאָרֶץ אֲ[שר] אֲתַמְתָּ בְּאַיִם שְׁמֵהָ

מִשְׁמֵהָ

בְּרַגְלֵי־כַהֲנָיִם כִּי־יִרְקַע {11:11} וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתַמְתָּ

וּבְקִיעָהּ לַמַּטָּה

musíš šlapat a zavlažovat ji jako zelinářskou zahradu. {11} Země, do které procházíte, abyste ji obsadili, je zemí hor a údolí; pije vodu deště z nebe.

אֲ[ל]וֹרֵי־הַיַּכְהָל לִכְהֹן־יְשׁוּ־אֵתָהּ תִּמְיֵד עֵינַיִ

{Dt 11:12}

Zemí, o kterou se stará Hospodin, tvůj Bůh. Oči Hospodina, tvého Boha, jsou na ni stále upřeny, od počátku až do konce roku.

[וְעַד אֲחֶרֶת־יֵת הַשָּׁנָה
אֲשֶׁר־אֲנִי־כִי־מִצּוּהָ אֲתַכְמָה הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ

{Dt 11:13}

I stane se, jestliže budete opravdu poslouchat mé příkazy, které vám dnes přikazuji, budete milovat Hospodina, svého Boha,

וְלַעֲבוֹב־דּוֹ בְּכָל־לְ

בְּעֵת־[ו] יְוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּתְתָּ דְּגַנְכָהּ

{Dt 11:14}

že dám vaší zemi ve svůj čas dešť podzimní i jarní a sklidiš své obilí,

וּתִירוֹשְׁכָה וִיצֵהֲרַכְתָּ־הָ {11:15} וְנָתַן עֵשֶׁב

בְּשָׂדְךָ

לְכַמְתָּ־כֵּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּמָה וּסְרַתְּ־מָה

{Dt 11:16}

Mějte se na pozoru, aby se vaše srdce nedalo svést a neodvrátili jste se, nesloužili jiným bohům

וה[שתחוויתמה] {11:17} זה[רה]

[א]ת השמים ול[א] יהיה מ[טר]
והאדמה ל[א]תן את יבולה

ואב[ד]תמה מהר מעל הא[רץ]

*a neklaněli se jim. {17} Nebo proti vám vzplane
Hospodinův hněv,*

uzavře nebesa, nebude déšť,

*země nevydá svou úrodu a z té dobré země, kterou
vám Hospodin dává,*

rychle vyhynete.

6.4.2 4Qphyl^b (4Q129)

Část Desatera je obsažena také ve svitku 4Qphyl^b (4Q129), který stejně jako předchozí patří do skupiny textů *tefilin* a *mezuzot* a spadá do nejstarší doby helenisticko-římské. Zde máme Desatero dochováno od 6. verše do 17. V této části se pak objevují dva DSS přídatky drobnějšího charakteru. Zajímavostí je, že ve **4. přikázání** Dt 5:15 odpovídá závěr verše spíše znění z Ex 20:11, kde je taktéž zmínka o posvěcování šabatu – „*proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho*“.

Ve zbytku textu je pak větší interpolace v Dt 5:23 verši, která pochází ze stejného verše. Zdá se, že byl z nějakého důvodu opsán dvakrát. Je možné, že šlo pouze o písarskou chybu.

V Dt 6:1 se pak objevuje další změna textu. Zatímco v MT i SP zní: „...*do které přecházíte, abyste ji obsadili*“ v 4Qphyl^b je „*v zemi, kterou tam přicházíte obsadit*“. Může jít taktéž o chybu písáře, který buď neznal text z paměti nebo svitek, ze kterého opisoval, byl na tomto místě poškozený.

Obecně text souhlasí spíše s SP čtením, ale zároveň obsahuje větší množství DSS forem, a to i na druhé straně svitku.

Rozbor 4Qphyl^b (4Q129 – Recto: Dt 5:1-6:5), helenisticko-římská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
...אנכי (ומצוכה...} ולמ[ד]תמה א[ת]מה ושמר[ת]מה לעשותמה {2} יהוה אל[ה]ינו כ[ו] [ת] עמנ[ו] [ו]	{Dt 5:1}		MT לעשותם, SP לעשותם
פנים בפ[נים] דבר יהוה עמכם בהר מ[ת]ו[ך] האש {5} ואנ[ו]ל[ו] ע[מ]ד בין יהוה ובינכם	{Dt 5:4}		MT , ואנכי SP, וביניכם MT, SP ובינכם
אנכי יה[וה] אל[ה]יכם אשר הוצאתיכם מ[צ]ר[ם] מצרים מבית עבדים {7} ל[ו]א	{Dt 5:6}		
אש[ו]ר במים מתחת לארץ {9} ל[ו]א תשתחוו לה[מ] ול[ו]א תעבד[ו]ה [כ]י א[נ]כי	{Dt 5:8}		
ול[ש]ומרי מ[צ]אותי {11} לוא תשא את שם יהוה אלוהיכה לשוא כי לוא ינקה	{Dt 5:10}		
תעב[ו]ן ו[ע]שית[ם] את כ[ו]ל מ[צ]ו[ת]ה [14]... וז[ו]ל[ו]א [ה]שבעי שבת ליה[וה] אל[ה]יכם	{Dt 5:13}	DSS přídavek	MT i SP ויום, MT i SP השביעי
[אשר בשעריכם למע[ו]ן] ינוח עבדכם ואמתכם כמ[ו] וכה {15} וזכר[ו]ת[ם] כי		DSS přídavek	
אלוה[י]כם לעשות את יום השבת לקדשו {16} כבד את אביכם ואת אמכם			
לוא תרצ[ו]ה {18} ולוא תנאף {19} ולוא תגנב {20} ולוא תענה ברעיעה עד ש[ו]ן {21} ולוא תחמ[ו]ד	{Dt 5:17}		V MT ,לא SP, ו[ל]א MT, MT i SP – שוא – patrně písařská chyba
ה[א]ל דבר יהוה אל כ[ו]ל קהלכם בהר מתוך האש תושב ונענ[ו] [ו] ערפל קול	{Dt 5:22}	SP a DSS přídavek	v SP i MT האלה, v MT ענן, SP קענן
[ב]ער באש ותקרבוני אלי כ[ו]ל רא[י] (שי שבטיכם וזקניכם ותמרו)	{Dt 5:23}	DSS přídavek	
ותק[ו]רבוני אלי כ[ו]ל ראשי שבטיכם [מ]ה וזקניכם {24} ותמרו {24} הן הראנו יהוה אל		DSS interpolace z Dt 5:23	
[ו]חי {25} ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה {האית} הזאת כי מ			
[מ]דבר מתוך האש כמוני ויחי {27} קרב אתה ושמע את כ[ו]ל [א]שר יואמ[ר]	{Dt 5:26}		V MT כמוני
ויש[ו]ע יהוה את קול דבריכם בדרככם אלי ויאמר יהוה אלי	{Dt 5:28}		
	{Dt 5:29}	MT a DSS přídavek	MT i SP מצותי

אלוי[ה] את כָּל־הַמְּצוּהַ הַחֻקִּים והמשפטים אשר תלמדמ[ה]	{Dt 5:31}	MT והחקים, SP החקים
בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֵמָה בְּאִים שְׂמָה לְרִשְׁתָּהּ {6:2} וְלִמְעַן	{Dt 6:1}	DSS přídavek v MT i SP jiné znění ארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה
ולמ[ע]ן יִאֲרָכּוּן יְמֵיכֶּה {3} וּשְׂמַעְתֶּהּ יִשְׂרָאֵל וּשְׁמַרְתֶּהּ		V MT יארכון, SP יארכון
מוא[ל]כה [ל]בב[כ]ה וְכָכָה וְלִנְפֹשְׁכֶם וּבְכֹל	{Dt 6:5}	

Překlad 4Qphyl^b (4Q129 – Recto: Dt 5:1-6:5), helenisticko-římská doba

...אנכי {ומצוה...} ולמ[ע]תמה א[ת]תמה ושמרתמ[ה] לעשותמה {2} יהוה אל[ה]ינו כ[ת] [ת]	{Dt 5:1}	<i>Mojžiš svolal celý Izrael a řekl jim: Slyš, Izraeli, ustanovení a nařízení, která k vám dnes mluvím. Učte se je, zachovávejte a plňte je. {2} Hospodin, náš Bůh, s námi uzavřel na Chorébu smlouvu. {3} Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, kteří jsme tu dnes naživu.</i>
פנים בפ[נ]ים דבר יהוה עמכם בהר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ {5} וְאֲנֹכִי עָלַמְד בֵּין יְהוָה וּבִינֵיכֶם	{Dt 5:4}	<i>Tváří v tvář s vámi Hospodin mluvil na hoře z ohně. {5} Stál jsem v té době mezi Hospodinem a vámi, abych vám oznámil Hospodinovo slovo, neboť jste se báli ohně a nevystoupili jste na horu. Řekl:</i>
אנוכי יה[וה] אל[ה]יכם אשר הוצאתיכם מ[צ]ר[ע]ת מצרים מבית עבדים {7} ל[ה]	{Dt 5:6}	<i>Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví. {7} Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).</i>
אש[ר] במים מתחת לארץ {9} ל[ה] תשתהוה להמה ול[ה] תעבדמה [כי א]נכי	{Dt 5:8}	<i>Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí. {9} Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj</i>

ול[שומרי מ]צ[אותי {11} לוא תשא את שם יהוה אלוהיך לשוא כי לא ינקה	{Dt 5:10}	<i>Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
		<i>A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a sřeží moje příkazy. {11} Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno. {12} Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh.</i>
תעבו[ד ועשית[ה את כ[ל מ[לא] כְּתַכָּה {14}... וְבִי[ו]ם הַשְּׁבַעַי שבת ליה[וה] אל[הי]כ[ה]	{Dt 5:13}	<i>Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. {14} Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host,</i>
[אשר בשעריך[ה למע[ן] ינוח עבדכ[ה] ואמתכ[ה] כמ[ו] וכה {15} וזכר[ת]ה כי		<i>který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty. {15} Pamatuj, že</i>
אלוה[י]כ[ה] לעשות את יום השבת לקדשו {16} כבד את אביכ[ה] ואת אמכ[ה]		<i>jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat, abys jej světil.</i>
לוא תרצ[ה] {18} וְלֹא תנאף {19} וְלֹא תגנוב {20} וְלֹא תענה ברעיעה עד [שנ] {21} וְלֹא תחמ[ד]	{Dt 5:17}	<i>(znění je blíže k Ex 20:11)</i> <i>{16} Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.</i> <i>Nebudeš vraždit. {18} Nebudeš cizoložit. {19} A nebudeš krást. {20} A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví. {21} A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druha, nebudeš toužit po domě svého druha, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co</i>

		<i>patří tvému druhovi. {21} Tato slova promluvil Hospodin velkým hlasem k celému vašemu shromáždění na hoře z ohně, oblaku a husté temnoty a nic nepřidal. Zapsal je na dvě kamenné desky a dal mi je.</i>
	{Dt 5:23}	<i>I stalo se, když jste slyšeli ten hlas z temnoty, zatímco hora plála ohněm, že jste ke mně přistoupili, všichni předáci vašich kmenů a vaši starší, a řekli jste:</i>
וְתַקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רֹאשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם וְזַקְנֵיכֶם וְתֹמְרוּ		Přistoupili jste ke mně všichni předáci vašich kmenů a vaši starší. {24} a řekli jste: Hle, Hospodin, náš Bůh, nám ukázal svou slávu a svou velikost a slyšeli jsme jeho hlas z ohně. Dnes jsme viděli, že Bůh může mluvit s člověkem a ten zůstane.
וְתַקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רֹאשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם וְזַקְנֵיכֶם {24} וְתֹמְרוּ} הֲן הָרֵאנוּ יְהוָה אֵל		Naživu {25} Teď však proč bychom měli zemřít? Vždyť nás stráví tento velký oheň. Jestliže budeme ještě dále poslouchat hlas Hospodina, svého Boha, zemřeme. {26} Vždyť kdo z těla slyšel hlas živého Boha
וְהִי {25} וְעַתָּה לְמָה נָמוּת כִּי תֵאָכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְדֹּלְהָ {הָאֵת} הַזֹּאת כִּי מ		mluvícího z ohně jako my a zůstal naživu? {27} Přistup ty a poslouvej všechno, co bude říkat Hospodin, náš Bůh. Ty nám pak řekneš všechno, co Hospodin, náš Bůh, poví tobě.
וְתֹמְרוּ {27} קָרַב אֶתָּה וּשְׁמַע אֶת־כֹּל [א] שֶׁר יֹאמַר	{Dt 5:26}	<i>Vyslechneme to a budeme dělat.</i>
וְיִשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבַר־כִּמְהָ בְּדַבְרַתְּךָ אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי	{Dt 5:28}	Hospodin slyšel vaše slova, když jste ke mně mluvili, a Hospodin mi řekl: <i>Slyšel jsem slova tohoto lidu, která k tobě mluvili. Řekli všechno dobře.</i>
לְהַמְהָ לִירֵאָהָ אֶת־י וְלִשְׁמֹרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן	{Dt 5:29}	<i>Kéž by se stalo, že by měli taková srdce, báli se mě a po všechny dny zachovávali všechny mé příkazy, aby se navěky vedlo dobře</i>

אליהם את כל המצוה והחוקים והמשפטים אשר תלמדמם	{Dt 5:31}	<p><i>jim i jejich synům. {30} Jdi a řekni jim: Vraťte se ke svým stanům.</i></p> <p><i>Ale ty tady zůstaň se mnou. Povím ti všechny příkazy, ustanovení a nařízení, která je budeš učit, aby je plnili v zemi, kterou jim dávám, aby ji obsadili. {32} Zachovávejte a plňte je, jak vám přikázal Hospodin, váš Bůh. Neodvracejte se napravo ani nalevo. {33} Chod'te jenom po té cestě, kterou vám přikázal Hospodin, váš Bůh, abyste zůstali naživu, bylo vám dobře a dožili jste se mnoha dní v zemi, kterou obsadíte.</i></p>
[בארץ אשר אתמה באים שמה לרשתה {6:2} [למען	{Dt 6:1}	<p><i>Toto jsou příkazy, ustanovení a nařízení, která mi Hospodin, váš Bůh, přikázal vás učit, abyste je plnili v zemi, kterou tam přicházíte obsadit. / v MT i SP jiné znění ארץ אשר אתם עברים / שממה לרשתה</i></p> <p><i>{2} Aby ses bál Hospodina, svého Boha, a po všechny dny svého života zachovával všechna jeho ustanovení a jeho příkazy, které ti přikazují, ty i tvůj syn i tvůj vnuk, aby se prodloužily tvé dny. {3} Poslouchej je, Izraeli, zachovávej a plň je, aby se ti vedlo dobře a velmi jste se rozmnožili v zemi oplývající mlékem a medem, jak ti řekl Hospodin, Bůh tvých otců. {4} Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný.</i></p>
ולמ[ען יארכונו ימזכה {3} ושמעתה ישראל ושמרתה	{Dt 6:5}	<p><i>Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou silou.</i></p>

6.4.3 4Qphyl^g (4Q134)

Asi nejzajímavějším textem je 4Qphyl^g (4Q134), pocházející opět z helenisticko-římského období. Co do rozsahu jde o poměrně rozsáhlý text s kompletně dochovaným Desaterem.

Hned v prvním verši celého textu je DSS přídavek, jehož část je patrně z Dt 5:24 (oddíl Řeči Mojžíšovy), neboli z SP Ex 20:21. Je zde zdůrazněno, že Hospodin tyto zákony přikazuje, *dnes*. Dvkrát je zdůrazněno, že je lid slyší zprostředk ohně, a to v hoře. Dále se zdůrazňují slova smlouvy, a aby lid učil tato slova své syny. Velmi zajímavá je zde zmínka o hoře, která se v původním verši z Dt 5:24 neobjevuje. Jak víme, hora (Gerizim) je pro Samaritány centrálním místem jejich kultu. V této části verše jde opět o Řeči Mojžíšovy, o jeho přímou řeč, zdůraznění slov, která přicházejí od Hospodina.

Následuje dvakrát poměrně nevýznamně přehozený slovosled ve 3. a 4. verši oproti MT i SP verzi a v 5. verši je oproti MT i SP nahrazeno slovo יהוה výrazem אלהים.

Ve 12. verši se písař nejspíše držel znění z Exodu, protože verš postrádá Dt zakončení: „*jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh*“, ale kvůli značnému poškození to nelze s jistotou tvrdit.

Až do **4. přikázání** Dt 5:13 nevykazuje text žádné výrazné odlišnosti. První nesrovnalost se objevuje ve 14. verši, ve kterém je dvakrát zdůrazněno, že ani *tvá dcera* nebude dělat na šabat žádnou práci. Může jít ovšem o písařskou chybu.

Dále sice text odpovídá znění Deuteronomia, nicméně závěr verše končí podle Exodu a chybí zde Dt dodatek: „*aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak, jako ty*“.

V 15. verši se pak objevuje interpolace z Exodu 20:11. Písař nepoužil zdůvodnění zachovávání šabatu z Deuteronomia, kde se připomíná vyvedení z Egypta, ale tíhne k vysvětlení z Exodu. Zde je zachovávání šabatu zdůvodněno Hospodinovým stvořitelským činem a jeho následným odpočínutím sedmého dne.

Písař se pak drží znění z Exodu také v případě 5. přikázání. I přes značně poškozený text můžeme určit, že zde máme znění z Exodu na počátku verše, ale jeho závěr „*jak ti přikázal Hospodin*“ už opět odpovídá znění Deuteronomia. Písař tak vynechal část verše „*aby se ti dobře vedlo na zemi*“. Nevíme ovšem, z jakého důvodu.

Dále text navazuje na Deuteronomium a pokračuje v něm. Zajímavá je pak chyba ve slově שדוה, přičemž správně má být שדוה. Nejspíše další písařská chyba.

V tomto textu se stejně jako v případě 4Qmez^a, který obsahuje Desatero z Exodu, objevuje nesrovnalost ve 4. přikázání. Další výskyty tohoto jevu budeme dále sledovat.

Rozbor 4Qphyl^s (4Q134 – Recto: Dt 5:1-21), helenisticko-římská doba

{1} ויקרא
 מִן־שָׁמַיִם אֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל
 ויאמר **אליהם** שמעוהו ישראל
 את החוקים [ו]את המשפטים אשר אנכי מצוה
היום על ה דב[ר בא]זניכם היום הזה ושמרתם **לעשותם**
כי אל יהוה אלהים [שמ]עים אתם מתוך בהר מתוך האש

ואנכי [אנ]יִדְ לְדַבְרֵי בְרִי[תו היו]ם הזה ולמדתם אותם את בניכם
 [ולעשו]תם < > {2} עמ[נו] בְּחֹרֵב {3} לְחַא את אבותינו כרת יהוה
 [את הברית הזו]את כי אתנו אנחנו פֶּה אלה כלנו חיים היום {4} פנים בפנים

[דבר י]הוה עמכם מתוך בהר האש {5} וְאֲנִי אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין אֱלֹהִים

[וביני]כם בעת הַהִי, , וְלֹא עֲלִיתֶם בְּהָרַי לֵאמֹר {6} אנכי יהוה אלהיכם

[אשר הוצא]תִּיךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים {7} לא יהיה לך אלהים אחרים
 [על פני {8} ל]א תעשה לך פֶּסֶל [ל] וְכֹהֵל תמונה אשר בשמ[ים] ממעל ואשר

[בארץ מתחת ו]אשר ב[מ]ים מתחת לארץ {9} לֹא תשתחוה להם ולֹא
 [תעבדם כי אנכי יהוה א]להיך אל קנא פֶּקֶד עֲוֹנוֹן אבות על בנים ועל

přídavek	vynechání	přestavba
		V MT אָלֵהֶם
DSS přídavek		
DSS přídavek , v MT i SP chybí ולמדתם אתם אתם,		v MT לְעֲשׂוֹתָם
DSS přídavek : Část materiálu patrně z Dt 5:24 /SP Ex 20:21/) Vzhledem k odkazu na „horu“, je možný vliv SP.		
DSS přídavek		
		V MT בְּהַרְבֵּה, v MT אֲבֹתֵינוּ
		V MT i SP פה היום כלנו חיים
		V MT i SP בהר מתוך האש, v MT אֲנֹכִי, v MT i SP יהוה
		MT יהוה, SP ההיא
		MT כָּל, SP וכל

<p>מצותי {11} לוא תשא את שם] אלהיך לשוא כי לֹא ינקה יהוה את אשר ישא את [שמו לשוא {12} את יום השבֹת לֹא קדשו] {13} ששת ימים תעבֹד וע {ש} { כֹּל מלאכתך {14} וְזֶיּוֹם השביעי שבת ליהוה] הֵ אלהיך {השביעי ליהוה אלהיכה} לֹא ת[ע]שֶׁה, ..., כֹּוּל מלאכה את] הֵ ובנך ובתך <u>עֲבַד</u> בתך [ואמ]תך <u>ושורך ותמרֹךְ</u> וכול בְּהֵ [מתך וגרך א]שֶׁר בשעריך {15} <u>כי ששת</u></p>	<p>Chybi SP přídavek, בו, DSS přídavek MT i SP עבדך DSS přídavek שורך V SP, וחמורך, v Ex SP i MT בהמתך</p>
<p><u>ימים עשה</u>] יהוה את ה[ש]מים ואת ה[ארץ את ה]ים ואת כול אשר בם ויִבְרָא ב</p>	<p>DSS přídavek: Text není z Dt, ale z Ex 20:11, může být MT i SP znění</p>
<p>[יום השביעי] י על כן ב[ר]ך יהוה את [יום הש]בֹת ו[י]קדשהו {16} כב[ד את] אב[יך ואת] [אמך למען יארכו ימיך וע]ל האדמה אשר יהוה] הֵ אלהיך כֹּאשר צִוְּךָ יהוה]</p>	<p>DSS přídavek DSS přídavek: Jde o text z Ex (může být jak MT, tak SP). V Dt je znění: אמך כֹּאשר צִוְּךָ יהוה אלהיך למען יארכו ימיך Materiál z Dt z téhož verše viz. předchozí řádek.</p>
<p>[אלהיך {17} לוא תרֹצֵחַ {18} לֹוא תנאף {19} לֹוא תגנב {20} לו]א תענה ברעִיךָ [עד שוא]</p>	<p>V MT ולא, SP לא</p>
<p>{21} [לוא תחמוד בית רעיך] <u>סדהו עבדו</u> ואמתו שור[ו] <u>ותמרנו</u> וכול אשר לֹרְעִיךָ.</p>	<p>MT i SP שדהו, v MT וְעָבְדוּ, v SP וחמורו, v MT i SP, וכל i SP, v MT i SP לרעך. Text může být MT Dt nebo SP Dt, ale také SP Ex.</p>

{1} ויקרא
 מִיְהוָה אֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל
 ויאמר **אליהם** שמעוהו ישראל
 את החוקים [ו]את המשפטים אשר אנכי מצוה
היום על ה דב[ר בא]זניכם היום הזה ושמתם לעשותם
כי אל יהוה אלהים [שמ]עים אתם מתוך האש בהר מתוך האש
ואנכי [אנ]י דברי ברו[ח]ו היום הזה ולמדתם אותם את בניכם
 [ולעשו[תם] < > {2} עמ[נו] בְּתוֹרַב {3} לְהַא את אבותינו כרת יהוה
 [את הברית הז]את כי אתנו אנחנו פֶּה אלה כלנו חיים היום {4} פנים בפנים
 דבר י[הוה] עמכם מתוך בהר האש {5} וְאֲנִי אֲנִי עִמְדָּבִין אֱלֹהִים
 [וביני]כם בעת הַהַי, ולְהַא עליהם בהר לאמור {6} אנכי יהוה אלהים
 [אשר הוצא]תיך מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים {7} לא יהיה לך אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 [על פני {8} ל]א תעשה לך פֶּסֶל [ל] זָכָה תמונה אשר בשמ[ים] ממעל ואשר-
 [בארץ מתחת ו]אשר ב[מ]ים מתחת לארץ {9} לְהַא תשתחוה להם ולְהַא
 [תעבדם כי אנכי יהוה א]להיך אל קנא פֶּהקד עוֹהו אבות על בנים ועל
 [שלישים ועל רבעים לשונא]י {10} ועֲלֵה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי
 מצותי {11} לוא תשא את שמ[ם] אלהיך לשוא כי לְהַא ינקה יהוה את אשר
 ישא את [שמו לשוא {12} את יום השב[ת] ל]קדשו {13} ששת ימים תעב[ד] וע[ש]ו
 כֹּה־ל מלאכתך {14} זכ[יום] השביעי שבת ליהו[ה] אלהיך {השביעי}

A zavolał
 Mojžíš celý Izrael
 A řekl jim: „Slyš Izraeli
 nařízení a právní ustanovení, která já vám **přikazuji**
Dnes. Promlouvám ve vašich uších **tento** den, a sťežte je a číňte je
 / **DSS přídavek**, v MT i SP chybí אתם ולמדתם אתם/
kvůli Hospodinu Bohu. Slyšíte je zprostřed ohně v hoře zprostřed
ohně
 / **DSS přídavek**: Část materiálu patrně z Dt 5:24 /SP Ex 20:21/)
a já jsem oznámil slova jeho smlouvy v tento den a učte je vaše syny.
 A číňte je {2} *Hospodin náš Bůh uzavřel* s námi *smlouvu* na Chorébu {3}
 Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin
tuto smlouvu, ale s námi všemi, **kteří jsme tu dnes naživu**. {4} Tváří v tvář
 Mluvil Hospodin s vámi na hoře sprostřed ohně. {5} Já jsem stál mezi
 Bohem
A mezi vámi, abych vám oznámil slovo Hospodina, neboť jste se báli ohně
a nevystouopili jste na horu. Řekl: {6} Já jsem Hospodin tvůj Bůh
který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví {7} Nebudeš mít
 jiné bohy, před svou
tváří (před tebou). {8} Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je
 nahoře na nebi a který
je na zemi a který je ve vodách pod zemí. {9} Nebudeš se jim klanět a
 nebudeš
jím sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný).
 Trestající vinu otců na synech
do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí. {10} A učiním
 milosrdenství tisícům, kteří mě milují a sťeží
 moje příkazy. {11} *Nezneužiješ jméno Hospodina* svého Boha. Neboť
 nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo
 zneužije jeho *jméno*. {12} *Pamatuj/sťež na den šabat, abys jej světil.*
 /patrně znění z Ex, v Dt text pokračuje „ jak ti přikázal Hospodin tvůj
 Bůh/ {13} Šest dní budeš pracovat a dělat
 všechnu svou práci {14} Ale den *sedmý je šabat Hospodina*, tvého Boha.

ליהוה אלהיכה {ל}את[ע]שה, ..., כו[ל] מלאכה את[ה] ובנך ובתך **עבדך** בתך

{ואמ}תך **ושורך ותמרך** וכול בה[מתך וגרך א]שר בשעריך {15} **כי ששת**

{ימים עשה} יהוה את ה[ש]מים ואת ה[ארץ את ה]ים ואת כול אשר במ וי^בתח ב

{יום השביע}י על כן ב[ר]ך יהוה את [יום הש]בת ו[י]קדשהו {16} כב[ד את] אב[יך ואת]

{אמך למען יארכו י}מיד [ע]ל האדמה אשר יהו[ה] אלהיך **כאשר צוך יהוה**

{אלהיך} {17} לוא תר[צח] {18} **לוא** תנאף {19} **לוא** תגנב {20} [לוי]א תענה ברעיד[ך] [עד שוא]

{21} [לוא תחמוד בית רעיד] **סדהו עבדו** ואמתו שור[ו] **ותמרו** וכול אשר **לרעיו**

Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, **tvá dcera**

tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách /chybí pokračování z Dt „aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty“ text končí jako v Ex/

{15} **Nebot' v šesti**

dnech učinil Hospodin nebesa a zemi a moře a vše co je v nich a odpočinul

sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho.

/Text není z Dt, ale z Ex 20:11, může být MT i SP znění/

{16} **Cti svého otce**

/Jde o text z Ex, může být jak MT, tak SP/. V Dt je znění:

אמך כאשר צוך יהוה אלהיך למען יארכו ימך

a svou matku, aby byly prodlouženy tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh, /zde text navazuje opět na Dt/, jak ti přikázal Hospodin

tvůj Bůh. {17} Nebudeš vraždit. {18} Nebudeš cizoložit. {19} Nebudeš krást. {20} Nebudeš vydávat (namítat) *proti svému druhovi svědectví zrádné.*

{21} *Nebudeš dychtit (hořet touhou) po domě svého druha a nebudeš dychtit po ženě svého druha, po jeho poli, po jeho otroku, po jeho otrokyni, po jeho býku, a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi.*

6.4.4 4Qphyl^f (4Q137)

Svítek 4Qphyl^f (4Q137) patří stejně jako předchozí do stejné skupiny i do stejného období. Patří mezi vůbec nejdelší a nejlépe zachované texty z *tefilin* a *mezuzot* a taktéž se v něm nachází kompletní rozsah Desatera. V celém textu se objevuje několik drobnějších DSS přídavek a řada DSS tvarů.

Zajímavé je, že stejně jako v 4Qphyl^g (4Q134) je i zde v prvním verši zdůrazněno, že tato nařízení jsou dávana lidu *dnes*, a dále se na stejném místě objevuje přehozený slovosled ve 3. verši, nikoliv už ale ve 4. verši. Drobný DSS přídavek se nachází v 11. verši, kde je zdůrazněno, že Hospodin nenechá bez trestu *všechny*, kdo zneužijí jeho jméno.

Další zajímavostí, možná nemalého významu, je velmi drobný DSS přídavek ve 14. verši 4. přikázání. V první polovině verše se zde objevuje výraz בוה – „v něm (ve dnu šabat) nebudeš dělat žádnou práci“. Tento drobný přídavek se v podobě בו objevuje sice v Exodu i Deuteronomiu, ale pouze v Samaritánském pentateuchu.

Jinak text spíše souhlasí s masoretským textem, což je zejména patrné ve 21. verši 10. přikázání. Tento text souhlasí s Dt masoretského textu a zároveň toto znění nacházíme také v textu Ex i Dt v LXX. Oproti tomu v Samaritánském pentateuchu se místo slova אשת objevuje slovo ביה, a dále místo ביה máme ve druhé části verše אשת.

ולוא תחמ[ד] אשת רעיכה.ו[ל]א	Nebudeš dychtit po ženě svého druha a nebudeš
תחמ[ו]ול ב[ת] רע[כ]ה שדהו ועבדו] ואמת[ו]	dychtit po domě svého druha, po jeho poli, po jeho otroku, po jeho otrokyni,
שו[ו] ותמו[ו]רו כול אשר[ו]	po jeho býku, a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi.

	přídavek	vynechání	přestavba
{1} {ויקרא מושה} [אל כול י]שראל [ויואמר] אֱלֹהֵימָה שמעה ישראל [א]ת החוקים ואת המשפטים [א]שר אנכי דבר באזניכם היום הזה ולמדתם אתמה ושמרתם לע			MT אליהם, SP אלקם
{2} {שׁוֹתְמָה} יהוה אלהינו כרת עמנו ברית [ב]חורב {3} {ולא} את אבותינו כרת יהוה את ה' ברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פִּתְהָ כְּלָנוּ ה' י. היום {4} פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש {5} ואנכי עמד בין יהוה ו בניכם בעת הה			DSS přídavek
			V MT בקרב, v MT אבותינו
			V MT i SP פה היום כלנו חיים
			MT ואנכי, SP אנכי, MT ובניכם, SP ובינכם
			V MT דבר
[י]אה להגיד לכם את דברי יהוה כי יראתם מפני האש [ו]לא עליתם בהר לאמר {6} אנכי יהוה אלהיכם אשר הוצ אתיכם מארץ מצרים מבית עבדים {7} לא יהיה לכם אלהים אחרים על פני {8} לא תעשה לכם פסל ו גוֹל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ {9} לא תשתחוה להמה וללא תעבדו כי אנכי יהוה אלהיכם אל קנא פקד עון אבות על בנים ועל שליש ועל רבעים לשנאי {10} עושי חסד לאלפים לא אהבי ולשמרי [מצא]ותי {11} לא תש[א את ש]ם יהוה אלהיכם לאשו כי לא ינקה יהוה את כול אשר ישא את [שמו לאשו] {12} שמור את יו[ם השבת לקדשו כאשר] צוכם יהוה אלהיכם {13} ששת ימים תעבדו			MT קל, v SP Ex, SP Dt a MT Ex וכל
			V SP שלישים, v SP רביעים, v MT i SP ועשה
			v MT i SP לשו
	DSS přídavek		
			je v MT Dt, SP Dt i Ex. Pouze u Mt Ex je

	ועשיתָ אֵת	DSS přídavek
	[כול מ] לאכתסָה {14} ו {ב} יָחַם השֵׁב [יעי שבת ליהוה] אל־הִיכָה לֵאָא תעשה בַּיָּה סָלָל מלאכה	SP a DSS přídavek z SP Dt i Ex
	אתה ובנסָה ובתסָה עבדָה ו [אמ] תָּסָה שׁוֹרָה וְחִמּוֹרָה וְכָל בַּהֲמַתָּה וְגַרְזָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה [ר] יִסָּה לַמַּעַן יִנוּחַ עַבְדֶּכָה	עבדך SP, וְעַבְדְּךָ MT וְשׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ MT, שׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ SP, v Ex SP i MT בַּהֲמַתָּה MT i SP וְגַרְךָ
	ואמתסָה כּמוֹסָה {15} וּזְכָר [רתה כי עבד] הִיא [י]תָה בְּאֵרֶץ מִצְרַיִם וּיוֹצֵא אֶתָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִן הַיָּם בְּיַד חֲזָקָה וְבִאֲזִרוֹת נְטִיחָה עַל כֵּן צִוִּיתָהּ [יהוה]	MT i SP וּבִזְרָע MT i SP נְטִיחָה
	[16] {כָּבֹד אֶת אֲבִיכָה וְאֵת אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִמַּעַן יִרְאוּךָ וְיִתְּנֶה לְךָ < > {17} לְוָא תִרְצֶה {18} וְלֹא [20] {עַד שָׁנָה} וְלֹא תִחַמְּךָ [ד] אֲשֶׁת רַעִיבָה וְלֹא	MT i SP יִיטֵב MT i SP לֹא MT i SP (שׁוֹא), MT DT (לֹא SP), MT Dt a LXX Ex i Dt znění (v SP בֵּית)
	תִּחַמְּךָ וְלֹא בְּנִיתָ רַעִיבָה [שָׁנָה] שְׁדָהוּ וְעַבְדוֹ וְאִמְתּוֹ שׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ כֹּל אֲשֶׁר	MT je תִּתְּנָהּ v SP וְחִמּוֹרְךָ MT, v MT אֲשֶׁת
	[22] {ק} הִלַּכְתָּהּ בְּהַר מְתוּךְ הָאֵשׁ [חֹשֶׁךְ] עֵבֶד	SP a DSS přídavek
	וְעַרְפֵּל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יִסַּף וּיִכְתַּבְמָה עַל שָׁנָה לְוָתוֹת [אֲבָנִים וּיְתִנְמָה] [23] {יְהוָה בְּעַר בָּאֵשׁ} [24] וְתוֹאמְרוּ	MT לְוָתוֹת SP, לְוָתוֹת
	הִנֵּה הָרָאנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ [יְנוּ]	

<p>{1} [ויקרא מושה] [אל כול י]שראל [ויאמר] אלהמה שמעה ישראל [א]ת החוקים ואת המשפטים [א]שר אנכי דבר באזניכם היום הזה ולמדתם אתם ושמרתם לע [ש]ו[ת]מה {2} יהוה אלהינו כרת עמנו ברית</p>	<p><i>A zavolal Mojžíš celý Izrael A řekl jim: „Slyš Izraeli nařízení a právní ustanovení, která promlouvám ve vašich uších tento den, a učte se je a střežte je A plňte je. {2} Hospodin náš Bůh uzavřel s námi smlouvu</i></p>
<p>{3} חורב ולוא את אבותינו כרת יהוה את ה ברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פלה כללנו ה יום היום {4} פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר</p>	<p><i>na Chorébu. {3} Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, kteří jsme tu /V MT i SP פה היום כלנו חיים / dnes naživu. {4} Tváří v tvář mluvil Hospodin s vámi na hoře</i></p>
<p>מתוך האש {5} ואנכי עמד בין יהוה ובניכמה בעת הה [י]אה להגיד לכם את דברי יהוה כי יראתם מפני האש</p>	<p><i>zprostřed ohně. {5} Já jsem stál mezi Bohem a mezi vámi, abych vám oznámil slovo Hospodina, neboť jste se báli ohně</i></p>
<p>[ו]לוא עליתם בהר לאמר {6} אנכי יהוה אלהיכם אשר הוצ אתיכם מארץ מצרים מבית עבדים {7} לוא יהיה לכם אלהים אחרים על פני</p>	<p><i>a nevystoupili jste na horu. Řekl: {6} Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví {7} Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).</i></p>
<p>{8} לוא תעשה לכם פסל וכו' תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ {9} לוא תשתחוה להמה ולוא תעבדום כי אנכי יהוה אלהיכם</p>	<p><i>Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí. {9} Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh.</i></p>
<p>אל קנא פקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים לשנאי {10} עושי חסד לאלפים לאהבי</p>	<p><i>Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech do třetího i do čtvrtého <i>pokolení</i> těch kdo mě nenávidí. {10} A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují</i></p>
<p>ולשמרתי [מצא]ותי {11} לוא תש[א] את ש[ם] יהוה אלהיכם לאש כי לוא ינקה יהוה את כול</p>	<p><i>a střeží moje <i>příkazy</i> {11} Nezneužiješ <i>jméno</i> Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin všechny</i></p>

<p>אשר ישא אֵת [שמו לאשור] {12} שמור את יוֹם השבת לקדשו כאשר [צֹכֶה יהוה אֱלֹהֶיכֶם] {13} ששת ימים תעבֹד</p>	<p>ty, kdo zneužijí jeho jméno. {12} Sřež <i>den šabat, abys jej světil, jak</i> ti přikázal Hospodin tvůj Bůh</p>
<p>ועשיתָ אֵת [כול מ] לאַכְתֹּכָה {14} וְ[ב] יוֹם הַשַּׁבָּת [יעני שבת ליהוה] אֱלֹהֶיכֶם לֹא תַעֲשֶׂה בֹּנֵה סָלַל מְלֹאכָה</p>	<p>/שמור/ je v MT Dt, SP Dt i Ex. Pouze u Mt Ex/ {13} Šest dní budeš pracovat a dělat</p>
<p>אתה ובנְכֹחֶךָ ובתְּכֵיכָה עַבְדֶּכָה וְ[אמ] תִּכְתֹּב שׁוֹרְכָה וְחִמּוֹרְכָה וְכֹל בְּהֵמַתְכֶם הַגֵּרִיבָה אֲשֶׁר [ב] שְׁעָרֶיךָ לִמְעַן יָנוּחַ עַבְדְּכֶם</p>	<p>všechnu svou práci. {14} A den <i>sedmý je šabat Hospodina</i>, tvého Boha. V něm (v tom dnu) nebudeš dělat žádnou práci</p>
<p>ואמתְּכָה כְּמוֹכָה {15} וְזָכַרְתָּ כִּי עַבְדֵּךָ הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְיוֹצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִן הַיָּם יָדָאֵה לְבֵיתְךָ חֶזְקָה</p>	<p>znění z Dt SP, ale také Ex SP ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně, tvůj býk a osel a <i>žádný tvůj dobytek</i>, a tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok.</p>
<p>וּבְאַזְרוּעֵי נִטְיָה עַל כֵּן צִוְּיָהּ [יהוה] הַ</p>	<p>a tvá otrokyně tak jako ty. {15} Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi <i>egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl</i> odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje <i>Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat</i>. {16} Cti svého otce a svou matku, jak ti <i>přikázal</i></p>
<p>[16] {16} כָּבֹד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּיָהּ</p>	<p>Hospodin tvůj Bůh, aby <i>byly prodlouženy tvé dny</i> a aby se ti dobře <i>vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh</i>. {17} Nebudeš vraždit. {18} <i>A nebudeš cizoložit</i>. {19} <i>A nebudeš krást</i>.</p>
<p>[יהוה אֱלֹהֶיכֶם לִמְעַן יָרְכֶם יְמֵיכֶם וְלִמְעַן יִטַּב לָכֵן < > {17} לֹא תִרְצַח {18} וְלֹא תִרְצַח</p>	<p>{20} <i>A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi</i> falešné svědectví. {21} <i>A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druha, (MT Dt a LXX Ex i Dt znění (v SP בית) /</i></p>
<p>[עַד שָׁנָה] {20} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	<p>nebudeš dychtit po domě svého druha, <i>po jeho poli a jeho otroku</i> ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu <i>a po všem, co patří tvému druhovi</i>. /v MT Dt 5:21 je תִּחַמְדֵּם. V SP Dt je תַּחַמְדֵּם a také v MT i SP Ex 20:17/</p>
<p>וְלֹא תִחַמְדֵּם [עַד שָׁנָה] {21} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	
<p>וְלֹא תִחַמְדֵּם [עַד שָׁנָה] {21} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	
<p>וְלֹא תִחַמְדֵּם [עַד שָׁנָה] {21} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	
<p>וְלֹא תִחַמְדֵּם [עַד שָׁנָה] {21} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	
<p>וְלֹא תִחַמְדֵּם [עַד שָׁנָה] {21} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	
<p>וְלֹא תִחַמְדֵּם [עַד שָׁנָה] {21} וְלֹא תִחַמְדֵּם [ד] אֲשֶׁת רֵעִיכֶם וְלֹא תִחַמְדֵּם</p>	

	ק]הלכמה] בהר מתוך האש [חוש]ו ע]נו	{22}	{22} Tato slova promluvil Hospodin velkým hlasem k celému vašemu shromáždění na hoře z ohně, oblaku a husté temnoty
	וערפל קול גדול ולוא יסף ויכתבמה על שנ] [לוחות] [אבנים ויתנמה]		<i>a nic nepřidal. Zapsal je na dvě kamenné desky a dal mi je.</i>
{24} ותואמרו	[יהו ב]וער באש]	{23}	{23} I stalo se, když jste slyšeli ten hlas z temnoty zatímco hora plála ohněm, že jste ke mně přistoupili, všichni předáci vašich kmenů a vaši starší, {24} a řekli jste:
	הנה הראנו יהו] וה אל]ה]ינו]		<i>Hle, Hospodin, náš Bůh, nám ukázala svou slávu a svou velikost a slyšeli jsme jeho hlas z ohně. Dnes jsme viděli, že Bůh může mluvit s člověkem a ten zůstane naživu</i>

6.4.5 4Qphyl^l (4Q139)

Dalším textem z této skupiny je 4Qphyl^l (4Q139), který zachycuje Desatero od 7. verše do 21., ale je příliš fragmentární na to, aby jej bylo možné podrobit analýze.

4Qphyl^l (4Q139 – Dt 5:7-24), helenisticko-římská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
יהיה לכה אלוהי]ם אהרם ע]ל פני {8} ל]א תעשה			MT i SP אחרים
[במ]ים מתחת לארץ {9} לא]			
{10} [ועל רב]עים לשונאי			V SP שלישים
{11} [אלוהי]ל]ה לאשו] כי ל]א ינק]ה			MT i SP לשוא
{12} [אלוהי]ל]ה {13} ששת ימים תע]בוד			
{14} [א]תה ובנס]ה ובת]ל]ה]			
{15} [י]גוה עבד]ה ואמת]ה] כמוכה {15}			
[חזקה ובא]זרוע נט]יה			MT i SP ובזע
{16} [וזאת אמ]ה כאשר צו]ה]			
[נו]תן לכה {17} לו]א תרצה {18} ול]וא [תנאף {19}			MT i SP לא, MT לא, SP לא
{21} ע]יכה שדו] עבדו] ואמ]תו]			MT i SP רעך ועבדו] שדהו, v MT
{22} הר מתוך האש ה]			
{23} ועמ]כמה את ה]קול			MT i SP כשמעכם
{24} ה]גה הרא]נו			

6.4.6 4Qphyl^o (4Q142)

Podobným případem je svitek 4Qphyl^o (4Q142), který se v části Desatera zachoval jen velmi sporadicky. Zjistíme zde pouze jeden drobný DSS přídavek v 11. verši Desatera, který ovšem souhlasí se stejným přídavkem ve svitku 4Qphyl^l (4Q137) - Hospodin nenechá bez trestu všechny, kdo zneužijí jeho jméno.

4Qphyl^o (4Q142 – Recto: Dt 5:1-16), helenisticko-římská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
{1} ויקרא מ]שה אל [כול ישראל			
ושמרת]ה לעש]ותמה] {2}			MT לעש]תם, SP לעשותם
{4} [פ]נים בפנים דבר יהוה]			
{5} [ולוא ע]ליתמה] בה' לאמ]ור {6}			
{8} [וכול ת]מונה אשר ב]שמים			
{9} [אבו]ת על בנים ועל של]שים ועל רבעים לשונאי {10}			
{11} [את] כול אשר ישא <א>ת] שמו לשו {12}			DSS přídavek
{14} [ש]בת ליהוה אל]היכה			
[וא]מת]ה כ]מוכה {15}			
[ד]שו {16} כבד]			
[]° []			

4Qphyl^o (4Q142 – Verso: Dt 6:7-9)

	přídavek	vynechání	přestavba
[ושננתמה לבני]כ[ה]	{Dt 6:7}		
[ודברתה במה בשבתכה] בבית ובל			V MT בביתך
[כתכה בדרך ובש]ככ[ה ו]בְקוּמְכָה			
[וקשרתמה] לאות על ידיכָה והי	{Dt 6:8}		
[לטוטפ]ת בין עיניכָה			
[וכת]בתמה על <u>מזוזות</u> בתוכה	{Dt 6:9}		V MT מזוזות, v MT ביתך, v SP ביתך
[ובש]ע[ריכה]			

Svitkem 4QDeut^o (4Q42) opouštíme texty ze skupiny *tefilin* a *mezuzot* a dostáváme se také do doby hasmoneovské. Oba fragmenty 5, 6-7 obsahují text Desatera, ovšem velmi málo zachovaného.

4QDeut^o, fgr. 5 (4Q42– Dt 5:1-5), hasmoneovská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[אלי]הם שמעה]	{1}		
[באזני]כם היום ולמ'דתם			
[ב]רית <u>בחרב</u> {3} לא]	{2}		V SP בחורב
[אנחנו אלה ה'יום]			
[אנ]כי עמד	{5}	כלנו חיים	
[יראתם]			

4QDeut^o, frgs. 6-7 (4Q42 – Dt 5:8-9?), hasmoneovská doba

	přídavek	vynechání	přestavba
[8]ואשר במים מתחת [לארץ] {9} לא תשתחוה להם ולא			
[תעבד]ל[הם כ]י אנכי יהוה[אלהיך אל קנא פקד עון]			
[vacat[]			
[]°[]			

6.4.7 4QDeutⁱ (4Q37)

Podobný případ je také kolekce fragmentů 4QDeutⁱ (4Q37), které obsahují texty psané rukou stejného písaře, takže patrně patřily do jednoho svitku či jeho kopie. Text je datován do herodovského období,²⁹⁹ a zachoval se poměrně dobře až do 4. verše, dále je však text příliš poškozen. Bohužel zrovna v části Desatera. Zachovalo se nám tak pouze několik celých slov a řada individuálních písmen. Za zmínku snad stojí jen DSS přídavek v podobě slova הזה – *tento den* v 1. verši, který se rovněž objevuje v textech 4Qphyl^o (4Q134) a 4Qphylⁱ (4Q137).

²⁹⁹ ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 51.

4QDeut^f, col. I (4Q37- Dt 5:1-11), herodovské období

	přídavek	vynechání	přestavba
ויקרא משה אל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר [אליה] ׀ שמ׳[ע] ה׳ ישר׳אל את	{Dt 5:1}		
החֲקִים וְאֵת הַמְּשֻׁפְּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּ[אז] נִיכֵם הַיּוֹם הַזֶּה	DSS פֶּרֶד		
ולמדתם א[ו]תם [ו]שמרתם לעשותם {2} י׳ ה׳ה אל[ו]הינו כ[ר]ת עמנו ברית			V MT לְעִשְׂתֶּם
בחורב {3} לא [את אבות] יִזְנוּ כִּרְתָּהּ [יהוה את] הִבֵּר [רית ה]זאת כי אתנו			V MT בְּחֻרְבַּ
[אנחנו] אֵל[ה] פה היום כו[ל]נו חי[ים] {4} [פנים בפנים דבר] יהוה עמכם			
ההיא להגיד	{Dt 5:5}		V MT הָהוּא
[לכ] ׀ את דברי [יהוה] כ[י]			
אנכי [י]הוה אל[ה]יך א[שר]	{Dt 5:6}		
לוא יהיה לך אל[ה]ים [{Dt 5:7}		
תמונה אשר בשמ׳[י] ׀ [
מתחת לארץ {9} ל[א]			
אל[ה]יך אל קנ[א]			V SP שלישים
רבעים לשׁוֹנָא[י] {10}			v SP רביעים
לוא ת[שא]	{Dt 5:11}		

4QDeut^f, col. II (4Q37 – Dt 5:13-15, 21 /18/), herodovské období

	přídavek	vynechání	přestavba
[{13} מלאכתך [14]		
[מלאכה]		
[בהמתך]		
[{15} כי עבדך]		
[חזקה]		
[השבת {16}		
[]		
[]		
[]		

[{21} ולו] א תהמ]וד]	
[] שורו°]	

4QDeutⁱ, col. III (4Q37 – Dt 5:22-28 [5:19-25]), herodovské období

		přídavek	vynechání	přestavba
<u>ענו וערפל</u>]	{Dt 5:22}		V MT קענו וקערפל
ויתנם]			
ב]ער באש]	{Dt 5:23}		
{24} ותאמ]ר []הנה הראנ]ו]			
שמנו מתוך]			
האד]ם וחי {25} ועת]ה]			
מו]ספים אנחנו]			
כ]ול בשר אשר]	{Dt 5:26}		
<u>כ]מונו</u> ויחי {27} קרב]			V MT כמנו
אלוהי]נו <u>אליכ]ה</u> [א]אתה]		DSS přídavek	v MT ואת
אל]יכה ושמענו]			
[אלי ש]מעתי]י	{Dt 5:28}		
[היטיבו כ]לך]			

4QDeutⁱ, col. IV (4Q37 – Dt 5:29-33 [5:26-30]; 6:1-3), herodovské období

		přídavek	vynechání	přestavba
י]ה [להם ליראה א]ת]י ו]לשמ]ור את כול מצוותי כול		{Dt 5:29}		
הימ]ים למען ייטב להם]ו [לבני]הם לעולם {30} לך אמור]				

[להם] שובו לכם לאהליכם {31} ואתה] פוה עמוד עמדי ואדבר] ה
 [אליכה] את כָּל [המ] צוה הַ[ת]וּמַיִם] והמשפטים אשר תלמ] דָּם
 [ועשו] בָּארֶץ [אש]ר אַנְכִי [נ]תָּן] להם לרשתה {32} ושמרת]ם
 [לעשות כא]שר צִוִּי [וה] יהוה [א]לֵהֶם] יכם אתכם לוא תסורו ימ]י
 [ושמאול] {33} בכָּל הַדֶּרֶךְ [א]שֶׁר] צוה יהוה אלוהיכם אתכם תלכ]וּן
 [למען תחיון] וטוב ל]כם] והא]רכתם ימים בארץ אשר]
 [תירשון] {6:1} [וזאת] המצוה] החוקים והמשפטים אשר צִוִּי
 [יהוה אלוה]יכם ל]למד אתכם לעשות בארץ אשר אתם]
 [עוברים שמה] לרש]תה {2} למען תירא את יהוה אלוהיכה]
 [לשמור את] כָּל ח]וקותיו ומצוותיו אשר אנוכי מצו]ך
 [אתה ובנך] וּבֶן בְּנֶךָ] כול ימי חיך ולמען יארכו ימ]יך
 [ושמעתי י]שְׂרָאֵל]

MT, SP
 החוקים

{Dt 6:3}

6.4.8 4QDeutⁿ (4Q41)

Dalším velmi zajímavým textem je 4QDeutⁿ (4Q41), který je datován do období 30–1 př. o. l.³⁰⁰ Text se zachoval poměrně dobře a obsahuje celé znění Desatera, byť poškozeného. Tento poměrně malý rukopis obsahuje čtyři kompletní a dva částečně poničené sloupce. Vzhledem ke svému rozsahu neobsahoval nejspíše celou knihu Deuteronomium a sloužil buď ke studijním nebo liturgickým účelům.³⁰¹ V 5. verši se nachází kratší DSS přídavek – *vašeho Boha* a dále navazuje Desaterem, které nevykazuje žádné výrazné odlišnosti od společné textové tradice až do 14. verše **4. přikázání**. Zde se opět objevuje drobný přídavek ב, který máme jak v Exodu, tak i Deuteronomiu, ale Samaritánského pentateuchu. Následuje velmi překvapivé znění druhé části 4. přikázání.

Připomeňme si znění této části z Exodu 20:11: „*Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho.*“

A znění v Deuteronomiu 5:15: „*Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin, tvůj Bůh, tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin, tvůj Bůh, činit (zachovávat) den šabat.*“

Písař či editor tohoto svitku vhodnou změnou slovosledu spojil dohromady oba verše až vzniklo originální znění: (Dt 5:15) „*Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin, tvůj Bůh, tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin, tvůj Bůh, strážiti /v MT i SP činit/ den šabat, abys ho světil, (Ex 20:11) neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat, abys jej světil*“

Dále text pokračuje podle deuteronomistického textu a nevykazuje žádné odlišnosti.

Je patrné, že 4. přikázání a odůvodnění dodržování šabatu uvedené v odlišném znění v Dt a v Ex činilo editorům těchto textů značné potíže, nicméně vyrovnali se s ním poměrně originálním způsobem.

³⁰⁰ WHITE, Sidnie Ann. The all souls Deuteronomy and The Decalogue. *Journal of Biblical Literature*. 1990, 109(2), 193-206 [cit. 2016-04-13], s. 193.

³⁰¹ CRAWFORD, Sidnie White. 4QDeutⁿ. In: ULRICH, Eugene. *Discoveries in the Judaean Desert XIV: Qumran Cave 4 IX Deuteronomy, Joshua, Judges, Kings*. Oxford: Clarendon Press, 1995, s. 117-128, s. 117.

4QDeutⁿ, col. II (4Q41 – Dt 5:1-6) proto-SP, herodovské období

	přídavek	vynechání	přestavba
ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם שמעוהו ישראל את החוקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם	{Dt 5:1}		V MT אלהם
יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחורב {3} לא את אבותינו כרת יהוה את הברית הזאת כי	{Dt 5:2}		V MT לעשותם V MT קרב V MT אבותינו, MT i SP הזאת
אתנו אנחנו אלה פה היום כללנו חיים היום פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש {5} ואנוכי עמד בין יהוה ובניכם בעת	{Dt 5:4}		MT ואנכי, SP ואנכי, v SP ובניכם
ההיא // // // // להגיד לכם את דברי יהוה			V MT והוא, v MT דבר
אלוהיכם כי יראתם מפני האש ולוא עליהם	DSS přídavek		
בהר // // // לאמר {6} אנכי יהוה אלהיך אשר			

4QDeutⁿ, col. III (4Q41– Dt 5:6-14) proto-SP

	přídavek	vynechání	přestavba
הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים {7} לוא יהיה לך אלהים אחרים על פני {8} לא תעשה לך פסל וכנל	{Dt 5:6}		v MT Dt כל, v Mt Ex, SP Ex i SP Dt וכל
תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ {9} לוא תשתחוה להם ולוא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פוקד עון אבות על בנים על שלישים ועל רבעים לשנאי {10} עושה חסד לאלפים			v SP שלישים, v SP רבעים

לאֱלֹהֵי וּלְשָׁמַרֵי מִצְוֹתַי {11} לֵאמֹר תִּשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֵאמֹר יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוֹא שְׁמוֹר //////////////// אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כְּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ {13} שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מְלֹאכְתְּךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵאמֹר תַּעֲשֶׂה בּוֹ כָּל מְלֹאכְתְּךָ אֵתָּה בְּנֶךָ בְּתוּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ שׂוֹרֵךְ וְחֹמְרֵךְ	{Dt 5:12}	V SP לקדשהו
		DSS přídavek
	{Dt 5:14}	v MT i SP ויום, v MT i SP מלאכה v MT i SP ובגך וְעַבְדְּךָ, v MT ובתך v MT שורך וחומרך

4QDeutⁿ, col. IV (4Q41– Dt 5:14-21) proto-SP,

	přídavek	vynechání	přestavba
{14} וּבְהַמְתֵּךְ גְרִיךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ // למען ינוח עבדך ואמתך כמוך {15} וּזְכַרְתָּהּ כִּי עַבְדָּהּ הִייתָ // בארץ מצרים וּיִצְיֵאָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשֵּׁם בֵּיד //////////////// חֲזָקָה וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמְרָהּ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת			MT וְיִצְאָהּ SP ויוציאך
לְקַדְּשׁוֹ כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֵת הַיָּם, וְכָל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנְחָח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ //////////////// {16} כָּבֵד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ //////////////// לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ {17} לֵאמֹר תִּרְצַח {18} לְוָא תִּנְאֹף {19} לְוָא תִּגְנֹב {20} לְוָא תַּעֲנֶה בְּרַעֲיִנְךָ עַד שׂוֹא {21} לְוָא תַּחְמֹן אֵשֶׁת רַעֲיִנְךָ לֵאמֹר תַּחְמוֹד בֵּית רַעֲיִנְךָ שְׂדֵהוּ עַבְדּוֹ אִמְתּוֹ	DSS přídavek z Ex 20:11.	chybí ואת které je v SP a MT Ex	v MT i SP ויקדשו V MT יֵאָרִיכוֹן MT לא, SP לא v MT i SP ברעך, MT לא, SP לא „žena“ je také v LXX Ex i Dt, v SP Dt, SP Ex a MT Ex בית, v MT i

שורו חמורו וכל אשר להענינה

SP תחמד (רעך), SP
MT תתאנה, v SP
אשה, v MT i SP
רעך, v MT ועבדו
MT ונתמרו, SP
והמורו, v MT i SP
רעך

Překlad 4QDeutⁿ, col. II – col. IV (4Q41 - Dt 5:1-21) proto-SP, herodovské období

4QDeutⁿ, col. II

ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם שמעה ישראל את החוקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחורב {3} לא את אבותינו כרת יהוה את הברית הזוה כי אתנו אנחנו אלה פה היום כל לנו חיים היום פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש {5} ואנוכי עמד בין יהוה ובניכם בעת היא // // // להגיד לכם את דברי יהוה אלוהיכם כי יראתם מפני האש ולא עליהם בהר // // // לאמר {6} אנכי יהוה אלהיך אשר	{Dt 5:1} A zavolał Mojžíš celý Izrael a řekl Jim: „Slyš Izraeli nařízení a Právní ustanovení, která já promlouvám do vašich uší Dnes a učte a střežte je a číňte je. {Dt 5:2} Hospodin náš Bůh uzavřel s námi smlouvu na Chorebu. {3} Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, kteří jsme tu dnes naživu dnes {Dt 5:4} Tvář v tvář mluvil Hospodin s vámi na hoře zprostřed Ohně. {5} Já jsem stál mezi Bohem a mezi vámi abych vám oznámil slovo Hospodina, Vašeho Boha , neboť jste se báli ohně a nevystoupili jste na horu. Řekl: {6} Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který
---	--

4QDeutⁿ, col. III

הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים {7} ללא יהיה לך אלהים אחרים על פני {8} לא תעשה לך פסל ובנול	{Dt 5:6} který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví {7} Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou). {8} Neuděláš sobě modlu, žádného
---	--

תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר
במים מתחת לארץ {9} לֹא תשתחוה להם וְלֹא תַעֲבֹדֵם
כי אֲנִי־הִי הַיְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֲוֹנוֹת אֲבוֹת עַל
בָּנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים לְשָׁנָיִם {10} עוֹשֶׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים
לְאֱלֹהֵי וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתַי {11} לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשׂוּא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוּא
שְׁמוֹר //////////////// אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ {13} שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ אֶת כָּל־מְלַאכְתְּךָ
וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה בּוֹ כֹּל מְלַאכְתְּךָ
אֶתָּה בְּנֹה. בְּתֵךְ. עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ שׂוֹרֵךְ וְחֹמֹרֶךָ

{Dt 5:12}

{Dt 5:14}

který je nahoře na nebi a který je na zemi a který
je ve vodách pod zemí. {9} Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit
neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu
otců na
Synech do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí. {10} A
učiním milosrdenství tisícům,
kteří mě milují a střeží moje příkazy. {11} Nezneužiješ jméno
Hospodina svého Boha.
Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin
Tvůj Bůh. {13} Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci
Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. **V něm** (v tom dnu –
přídavek objevující se jen v SP Ex i Dt) nebudeš dělat žádnou práci ty,
tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně, tvůj býk a osel

4QDeut^a, col. IV

{14} וְבַהֲמַתְךָ גְרִיד אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ /// לְמַעַן יִנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ
כַּמוֹךָ {15} וּזְכַרְתָּהּ כִּי עַבַד הֵייתָ //////////////// בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֵּצֵאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד //////////////// חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה
עַל כֵּן צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ //////////////// לְשַׁמֵּרָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
לְקַדְּשׁוֹ כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
אֶת הַיָּם ,... וְכֹל־אֲשֶׁר בָּם וַיְנַחֵחַ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה
אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ //////////////// כִּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כַּאֲשֶׁר
צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ //////////////// לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב
לְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ {17} לֹא תִרְצַח {18} לֹא
תִנְאַף {19} לֹא תִגְנֹב {20} לֹא תַעֲנֶה בְרַעֲיִנָּה עַד שׂוֹא {21} לֹא תַחַמֵּן
אֶשֶׁת רַעֲיִנְךָ לֹא תַחַמֹּד בֵּית רַעֲיִנְךָ שְׂדֵהוּ עַבְדּוֹ אִמְתּוֹ
שׂוֹרוֹ חֹמֹרֶךָ וְכֹל־אֲשֶׁר לְרַעֲיִנְךָ

{14} a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby
odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně
tak jako ty. {15} Pamatuj, že ji byl otrokem v zemi egyptské
a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží.
Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh **střežit** /v MT i SP činit/ den šabat.
/následuje text z Ex 20:11/ **abys ho světil, neboť v šesti dnech učinil
Hospodin nebesa a zemi
moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal
Hospodin den šabat abys jej světil.** {16} Cti svého otce a svou matku
jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se
ti dobře
vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh. {17} Nebudeš
vraždít. {18} Nebudeš
Cizoložit. {19} Nebudeš krást. {20} Nebudeš vydávat (namítat) proti
svému druhovi *svědectví zrádné*. {21} Nebudeš dychtit (hořet touhou)
po ženě svého druha, nebudeš toužit po domě svého druha, po jeho poli a
jeho otroku ani jeho otrokyni
jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi.

6.4.9 8QPhyl (8Q3)

Posledními dvěma texty, které uchovávají Desatero, jsou opět texty ze skupiny *tefilin* a *mezuzot*, z herodovského období. 8QPhyl (8Q3), fig. 10. Fragment začíná v Dt 10:12 v oddílu Řeči Mojžíšovy, ovšem za Dt 10:19 se nachází interpolace z Ex 12:42 – 51, a dále text pokračuje přeskočením do Dt 5:1 s navazujícím Desaterem.

V Dt 10:14 se nachází poněkud nesrozumitelný DSS přídavek a dále v 19. verši – *ve svém městě*.

Obsahově tedy text začíná Mojžíšovou přímou řečí k lidu a připomínáním, že Hospodin bude milosrdný k těm, kdo plní jeho přikázání. Oddíl končí veršem: „*Proto milujte hosta ve svém městě, neboť jste byli hosty v egyptské zemi.*“ Text zde pokračuje skokem do Ex 12:42-51, do narativu o poslední egyptské ráně do noci bdění pro Hospodina, kdy pomřelo vše prvorozené, a pokračuje popisem způsobu slavení pesachu. Poté text volně navazuje na předání Desatera v Dt 5:1. Zde je zajímavé vynechání - *na hoře* ve 4. verši při popisu, že Mojžíš stál tváří v tvář Hospodinu, který mluvil na hoře zprostřed ohně. Další vynechání je ve 2. přikázání v Dt 5:8: „*Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.*“ Proč písař vynechal zemské tvary, nevíme. Mohlo jít o nepozornost při opisování textu.

Ve 4. přikázání se pak nachází DSS přídavek, ovšem není dobře čitelný a část z něj chybí. Ve druhé části **4. přikázání** se nachází opět změna, kdy písař vysvětluje dodržování šabatu textem z Exodu 20:11, který připomíná Hospodinův stvořitelství čin.

Je zajímavé, že se právě zde písař nedržel vysvětlení z Deuteronomia – vyvedením z Egypta, protože by toto vysvětlení lépe odpovídalo celému kontextu fragmentu.

Rozbor 8QPhyl, Fig. 10 (8Q3 – Dt 10:12-19; Ex 12:43-51; Dt 5:1-14; Ex 20:11), herodovské období

	přídavek	vynechání	přestavba
ועתה ישראל מה	{Dt 10:12}		
יהוה אלהיך שואל מעמד]			V MT i SP שאל
ללכת בכל דרכ [יו ו]לאהבה אתו ולעבד את יהוה אלהיך כי אם ליראה את יהוה אלהיך	DSS přídavek		
בכל לבבך ובכל [נפ]שך {10:13} לשמור את מצותה יהוה אלהיך ואת חקיך אשר אנכי מצוך		V MT chybí אלהיך	V MT לשמר, v SP ולשמר, v MT i SP מצות, V MT i SP חקתי
היום לטוב [לך] {10:14} הנה ליהו[ה] אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בם עלכן בעיאת	DSS přídavek		V MT i SP הן v MT i SP בה
[באב] תלכמה] [בגב בזרעם אחר [יהם] בכ[ם] מכל העמי]ם כ[יום הזה	{Dt 10:15}		V MT באבתיך, v SP באבותיך V MT i SP ויבחר, ערלת v MT i SP
ו]מלתם את א[ע] רל לבבכם	{Dt 10:16}		v MT i SP
[וערפכם לא תק]שו עוד {10:17} כי י[הוה אלהיכם הוא אלהי האלהים]			
האל הגדל ,...		V MT הגבר, v SP והגיבור	V MT הגדל, v SP הגדול
והנורא [הגבר והנורא אשר ל]א יש[א פנים ולא יקח שחד	{Dt 10:19}		
ואהבתם] את הגר בעריך [כי גרי	DSS přídavek		
ליהוה להוציאם מארץ מצרים {12:43} וי[הב]ה יהוה אל משה ,..., ואהרן זאת חקת	{Ex 12:42}	V SP ואל	V MT i SP ויאמר, v MT ואהרן, v SP אהרן
הפס]ח כל נאט לא [יאכל בו			V MT i SP בן נכר
יאכל בו {12:44} ומלתה א[תו א]ז יאכל בו {12:45} תושב ושכיר לא י[אכל בו]			
בב[ית אחד [יאכל ל]א תוציאן [מן הבית מן הבשר חוצה	{Ex 12:46}		V MT תוציא, v SP תוציאו
כ[ל עדת ישראל יעש]ו אתו {12:48} וכי י[גור	{Ex 12:47}		
י[אכל בו {12:49} תור[ה אחת יהיה] לנזכר ולגר הגר בתוכם	{Ex 12:48}		V MT i SP לאזרה
	{Ex 12:50}		V MT i SP ויעשו

	{Dt 10:19}	<i>Proto milujte hosta ve svém městě, neboť jste byli hosty v egyptské zemi.</i>
ואהבתם] את הגר בעריד [כי גרי		
ליהוה להוציאם מארץ מצרים {12:43} וי[דב[ר יהוה אל משה, ,..., ואהרן זאת חקת	{Ex 12:42}	<i>To byla noc Hospodinova bdění, aby je vyvedl z egyptské země. A tato noc je Hospodinova, noc bdění pro všechny syny Izraele po všechny generace. {43} Hospodin řekl Mojžíšovi a Áronovi: Toto je ustanovení</i>
הפס]ח כל נאט לא [יאכל בו		<i>o pesachu: Žádný ??</i>
יאכל בו {12:44} ומלתה א]תו א]ז יאכל בו {12:45} תושב ושכיר לא י]אכל [בו		<i>z něho nebude jíst. {44} Ale každý otrok, muž koupený za peníze, když jsi ho obřezal, potom bude z něho jíst. {45} Příchozí ani najatý z něho jíst nebude.</i>
בב]ית אחד [יאכל ל]א תווצא]ן [מן הבית מן הבשר חוצה	{Ex 12:46}	<i>Bude sněden v tomtěz domě, nic z jeho masa nevynesesh ven z domu; žádnou kost v něm nezlámete.</i>
כ]ל עדת ישראל יעש]ו אתו] {12:48} וכי י]גור	{Ex 12:47}	<i>Toto bude dělat celá pospolitost Izraele. {48} Bude-li u tebe pobývat cizinec a bude chtít slavit velikonoční oběť Hospodinu, musí se dát obřezat všichni jeho lidé mužského pohlaví. Potom se přiblíží, aby ji slavil, a bude jako domorodec. Ale žádný neobřezanec nebude z ní jíst. {49} Stejný zákon bude platit pro cizince i pro hosta, který bude pobývat mezi vámi.</i>
י]אכל בו {12:49} תור]ה אחת יהיה] ל]נוכרי] ולגר הגר בתוכם	{Ex 12:48}	<i>Pak všichni synové Izraele učinili tak, jak Hospodin přikázal Mojžíšovi a Áronovi; přesně tak učinili.</i>
יעש]ו כ]ל בני ישראל כאשר צוה יהוה] את משה ואת [א]הרן כן עשו	{Ex 12:50}	<i>A právě ten den Hospodin vyvedl syny Izraele po jejich oddílech z egyptské země.</i>
ויהי בעצם היום הזה הוציא]ן יהוה את [בני ישראל מארץ מצרים] על [צב]אתם	{Ex 12:51}	<i>Mojžíš svolal celý Izrael a řekl jim: Slyš, Izraeli, ustanovení</i>
ויקרא משה אל] כל ישר]אל ויא]מר א]להם] שמע ישראל [א]ת הח]וקים ואת	{Dt 5:1}	<i>a nařízení,</i>
המשפט]ים אש]ר אנכי		<i>kteřá k vám dnes mluvím. Učte se je, zachovávejte a plňte je.</i>
דבר באזניכם היום] ה]זה ולמ]דתם א]תם [ושמר]תם לעשותם		<i>Hospodin, náš Bůh, s námi uzavřel na Chorébu smlouvu. {3} Nejenom</i>
יהוה אלהינו כרת עמרת] ברי]ת בתורב] {5:3} לא את	{Dt 5:2}	<i>s našimi oci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, kteří jsme tu dnes nazívu.</i>
אבותינו כרת יהוה א]ת הברית ה]זאת כי [אתנו] אנחנו אלה פה, ,..., כלנו חיים		<i>Tváří v tvář s vámi Hospodin mluvil na hoře z ohně.</i>
פנים בפנים דבר יהוה עםכם, ,..., מתוך [האש	{Dt 5:4}	<i>Stál jsem v té době mezi Hospodinem a vámi, abych vám oznámil Hospodinovo slovo, neboť jste se báli</i>
אנכי עמד בין י]הוה ובנינכם] [בע]ת הה]וא לא להגיד לכם את דבר] יהוה, ,..., מפני	{Dt 5:5}	

6.4.10 XQPhyl 3

Posledním textem je XQPhyl 3, No. 3., taktéž ze skupiny textů *tefillin* a *mezuzot*. Datován je do první poloviny 1. stol. o. l.³⁰² Desatero je zde zachyceno od Dt 5:6 do Dt 5:21 a dále pokračuje textem z Exodu. Tento svitek zachovává Desatero plně, chybí zde jen velmi málo materiálu. Jde o velmi zachovaný text, který také nevykazuje žádné výrazné odlišnosti od společné textové tradice až do 8. přikázání 19. verše, kde máme zvláštní znění: *לֹא בֵית תִּגְנוֹב*, tedy *nebudeš krást dům*, což je ovšem poměrně nelogický příkaz.

Dále text v 9. přikázání nepoužívá text z Dt 5:20: „*A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví*“, ale přechází do Ex 20:16: „*Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví zrádné*“. Následně se text vrací opět do Deuteronomia, čímž se Desatero uzavírá. Poté následuje text z Ex 13:11 – 16.

Interpolace začíná veršem: „*Až tě Hospodin uvede do země Kenaanců, jak přísahal tobě a tvým otcům, a až ti ji dá...*“, který se velmi podobá začátku interpolace v Samaritánském pentateuchu, která následuje taktéž po Desateru, respektive je součástí samaritánského 10. přikázání.

Samaritánský text zde začíná: „*A stalo se, že tě přivede Hospodin, tvůj Bůh, do země Kenaanu, do které ty vstupuješ, abys ji obsadil*“ (převzato z Dt 11:29a).

Zatímco samaritánský text v 10. přikázání pokračuje dalšími interpolacemi z Deuteronomia ohledně umístění kamenů se zákonem, stavby oltáře na Gerizim a obětování zápalných obětí, text svitku XQPhyl 3 pokračuje textem Exodu o zasvěcení prvorozených, a textem, který se stal později základem pro text v Tefilin: „*Bude to znamením na tvé ruce a značkou mezi tvýma očima, protože silnou rukou nás Hospodin vyvedl z Egypta.*“.

³⁰² YADIN, Yigael. *Tefillin from Qumran (X Q Phyl 1-4)*. 1969. Jerusalem: The Israel Exploration Society and the Shrine of the Book, s. 22.

Rozbor XQPhyl 3, Slip No. 3 (Dt 5:1-21; Ex 13:11-16), herodovské období

[ויקרא]
 משה
 אל כל יש
 ראל ויאמר
אלהם שמעה
 ישראל את הַחֶקֶק
 וְ[א]ת הַמְשֻׁפְּטִים אשר ים

א[נכי ד]בר באזניכם היום ה[זה] (?)

ולמדתם אתם [ו]שְׁמַרְתֶּם לעשותם {5:2} יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בְּחַוֵּי

לא את אבותינו כרת יהוה את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה [ב]

היום כלנו חלים {5:4} פנים בפנים דבר יהוה עמכם בה' מתוך האש {5:5} אנכי

עמד בין יהוה ובנינוכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר יהוה כ[י יר]

אתם מפני האש ולא עליכם בה' ל[א]מ' {5:6} אנכי יהוה אלהיך א[ש]ר

הוציא אתך מארץ מצרים מבית עבדים {5:7} לא יהיה לך אלהים אחרים

על פני {5:8} לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל אשר ב[אר]ץ

מתחת אשר המים מתחת לארץ {5:9} לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי

יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשון

	přídavek	vynechání	přestavba
{Dt 5:1}			
			V MT אלהם, v SP אליהם
			V MT i SP החקים
	DSS přídavek		
	DSS přídavek		
			V MT לעשתם, v SP בחרב, v MT לעשותם, v SP בחורב
{Dt 5:3}			V MT אבותינו, v SP אבותינו
			V MT ואנכי, v SP ואנכי
	V MT ההוא		V MT וביניכם, v SP ההוא, v MT וביניכם, v SP ההיא, v MT דברי SP דבר
			V MT i SP הוצאתיך
			V MT i SP וכל, v MT i SP ואשר
			V MT i SP ואשר, v MT תשתחוה, v SP תשתחוי
			V MT ועל, v SP שלשים, v MT שלשים, v SP רבעים, v SP רבעים

ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי {5:11} לא תשא את שם יהוה אֱלֹ	{Dt 5:10}	DSS přídavek	
אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא {5:12} שמור את יֹזֵם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ כאשר צוּךְ יהוה אלהיך {5:13} ששת ימים תעבד ועשי			V MT לקדשו, v SP לקדשהו
כל מלאכתך {5:14} וּבַיּוֹם השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תַעֲשֶׂה, ..., כל מ(!)תה מלאכה אתה וּבְנֶךְ ובתך וְעַבְדְּךָ ואמתך <u>שׁוֹרְךָ</u> וְחַמֹּרְךָ וְכָל בהמתך וגר			V SP בו V MT i SP ויום
אשׁוּׁ בְשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן ינוח עבדך ואמתך כמוך {5:15} וְזָכַרְתָּ כִּי עַבְדֵּךָ הִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְיִזְצַדֵּךָ יהוה אלהיך משם (ו?) בִּיד הַזֹּקֵה וּבְאֲזוֹרֹעַ יָד			V MT ויצאך, v SP v MT i SP ויציאך ובזרע
נטויה על כן צוּךְ יהוה אלהיך לעשות את יום השבת {5:16} כָּבֵד ... אביך וא אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צוּךְ יהוה אלהיך לַמַּעַן יֵאָרִיכוֹן יִמֶיךָ וְלִמַּעַן אַתְּ יֵיטֵבְתָּ		DSS přídavek	V MT את אביך V MT ויצאך, v SP v MT i SP ויציאך ובזרע
לך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך {5:17} לא תרצח {5:18} לֹא תנאף {5:19} לא בית		DSS přídavek	V MT יאריכון, v SP יאריכון
תגנב {5:20} לֹא תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד שִׁקְרֶךָ {5:21} לֹא תחמד אִשְׁתְּךָ רַעַךְ לא תחמד ... רַעַךְ		DSS přídavek	V MT ולא, V MT ולא, V MT i SP שוא v MT i SP v MT תתאוה בית רַעַךְ
שדהו עֲבָדוּ ואמתו שורו וְחַמְרוֹ כָּל אשר לרַעַךְ {13:11} והיה כי יִבְיֵא	{Ex 13:11}		V MT ועבדו, v SP וחמרו, v MT v SP וחמורו, v MT i SP וכל, v MT יבאיך v SP
יהוה ... אל אֶרֶץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך {13:12} והעברת בְּיָד פֶּטֶר רַחֵם לַיהוָה וְכָל פֶּטֶר שָׁגַר בַּהֲמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזֹּכָרִים לַיהוָה {13:13} וְכָל ל			V SP אלהיל
פֶּטֶר חַמֹּר [ת] פְּדֹה בְּשֶׂה וְאִם לֹא תַפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָן תַּפְדֶּה			V MT יהיה, v SP יהיו
והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הַוּצִיא	{Ex 13:14}		V MT חמר, v SP תפדה, v MT תפדנו v SP
			V MT i SP הוציאנו

יהוה ממצרים מבית עבדים {13:15} ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ח נו
יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זב ליה

כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני ... אפדה {13:16} והיה ... לאות על

ידכה ולטון טפת וה

בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים

	V MT מבכר, v SP ועד, v MT מבכור, v SP עד, V MT i SP ליהוה
v SP אדם בבני, v SP והיו לך	V MT בני, v MT והיה,
	v MT ידכה, v SP ולטוטפת, v MT ידיך, v SP ולטטפות
	V MT הוציאנו, v SP הוציאך

Překlad XQPhyl 3, Slip No. 3 (Dt 5:1-21; Ex 13:11-16), herodovské období

[ויקרא]
משה
אל כל יש
ראל ויאמר
אלהם שמעה
ישראל את החוק
ו[א]ת המשפטים אשר ים

א[נכי ד]בר באזניכם היום ה[זה] (?)

ולמדתם אתם [ו]שמרתם לעשותם {5:2} יהוה אלהינו כרת עמנו ברית בחר

לא את אבותינו כרת יהוה את הברית הזאת כי אתנו אנחנו אלה פה [ב]

היום כלנו חיים {5:4} פנים בפנים דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש {5:5} אנכי

עמד בין יהוה ו**בנינוכם** בעת ההיא להגיד לכם את דבר יהוה כ[י יר]

אתם מפני האש ולא עליתם בהר ל[א]מר {5:6} אנכי יהוה אלהיך א[ש]ר

{Dt 5:1}

A svolal
Mojžiš
Cely
Izrael, řekl
jim: Slyš,
Izraeli ustanovení
a nařízení, která
k vám dnes mluvím.

Učte se je, zachovávejte a plňte je. {2} Hospodin, náš Bůh, s námi uzavřel na *Chorébu* smlouvu.

{Dt 5:3}

Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, kteří jsme tu dnes naživu. {4} Tváří v tvář s vámi Hospodin mluvil na hoře z ohně. {5} Já jsem stál v té době mezi Hospodinem a vámi, abych vám oznámil Hospodinovo slovo, neboť *jste se báli* ohně a nevystoupili jste na horu. Řekl: {6} Já jsem Hospodin tvůj Bůh,

הוֹצִיאֲתֶךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים {5:7} לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵר [ים]
על פני {5:8} לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל אֲשֶׁר בְּ[אר]ץ
מִתַּחַת אֲשֶׁר הַמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ {5:9} לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל בָּנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים לְשָׁנָה
וְעֵשָׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים לֹאֲהַבִּי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי {5:11} לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֵי
אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹאֵא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שֵׁמוֹ לְשׂוֹאֵא {5:12} שְׁמוֹר אֶת
יְוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כֹּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ {5:13} שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂי
כָּל מְלֹאכְתְּךָ {5:14} וּבְיוֹמָם הַשְּׁבִיעִי שִׁבַת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה ,..., כָּל מְלֹאכְתְּךָ
מִלֹּאכָה אַתָּה וּבְנֶךָ וּבְתוֹךְ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ שׁוֹרְךָ וְתַמְרוֹךְ וְכָל בְּהֵמַתְךָ וְגַר
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יְנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כִּמוֹךָ {5:15} וְזָכַרְתָּ כִּי עַבְדֵּךָ הוּא
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיּוֹצֵאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם (?) בְּיַד חֲזָקָה וּבְאֲזֵרוֹ יָתִיב
נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת {5:16} כְּבֹד ... אֲבִיךָ וְאִמְךָ
כְּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ וְלִמְעַן אֶת יִיטְבַת
לְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ {5:17} לֹא תִרְצַח {5:18} לֹא תִנְאַף {5:19} לֹא תִבְנוֹת
תִּגְנוֹב {5:20} לֹא תִעֲזֹב בְּרֵעֶךָ עַד שִׁקְרָה {5:21} לֹא תַחְמַד אִשְׁתֵּךָ רֵעֶךָ לֹא תַחְמַד ... רֵעֶךָ

který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví. {7} Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou). {8} Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí. {9} Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého *pokolení* těch kdo mě nenávidí. {10} A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy. {11} Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno. {12} Sřež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh. {13} Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci {14} Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty. {15} Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat. {16} Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh. {17} Nebudeš vraždit. {18} A nebudeš cizoložit. {19} A nebudeš krást **dûm** (??) Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví **zrádné**. /Ex MT i SP/ {21} A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druha, nebudeš toužit po *domě* svého druha,

שדהו עבדו ואמתו שורו ו**חמרו** כל אשר לרעך {13:11} והיה כי יביא
 יהוה... אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך {13:12} והעברת ג.ה.
 פטר רחם ליהוה וכל פטור שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה {13:13} וכל ל
 פטר חמור [ת] פלה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה
 והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציא
 יהוה ממצרים מבית עבדים {13:15} והיה כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ח נו
 יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זב ליה
 כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני ... אפדה {13:16} והיה ... לאות על

ידכה ולטון טפת וה
 בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים

{Ex 13:11} po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi. {11} Až tě Hospodin uvede do země Kenaanců, jak přísahal tobě a tvým otcům, a až ti ji dá /**podobné znění jako v Dt 5:21 SP/** {12} pak všechno, co otvírá lůno, převedeš Hospodinu. Všechno prvorozené z tvého dobytka, co bude mužského pohlaví, bude patřit Hospodinu. {13} Každého prvorozeného osla vyplatíš beránkem, a nemůžeš-li vyplatit, zlomíš mu vaz. Každého prvorozeného mezi svými syny vyplatíš.
 {Ex 13:14} Až se tě později tvůj syn zeptá, co to znamená, řekneš mu: Silnou rukou nás Hospodin vyvedl z Egypta, z domu otroctví. {15} A protože se faraó zatvrdil a nechtěl nás propustit, Hospodin pobil v egyptské zemi všechno prvorozené, od prvorozených u lidí až po prvorozené z dobytka. Proto všechny samce otvírající lůno obětují Hospodinu a každého prvorozeného ze svých synů vyplácím. {16} Bude to znamením na tvé ruce a značkou mezi tvými očima, protože silnou rukou nás Hospodin vyvedl z Egypta.

6.5 Závěr rozboru textů Deuteronomia

Z textů Deuteronomia, které uchovávají Desatero, jsme měli k dispozici jedenáct svitků, z nichž devět fragmentů obsahuje Desatero. Z těchto jedenácti jsou pouze dva považovány za proto-samaritánské texty – 4QDeutⁿ a 4QRP^a. Nejstarší svitky z doby helenisticko-římské patří do skupiny *tefilin* a *mezuzot*. Z doby hasmoneovské máme pouze dva fragmenty svitku 4QDeut^o (4Q42), které jsou ale velmi poškozeny. Další svitky pak pocházejí až z herodovského období.

Dochovalo se několik svitků, které sdílejí stejné přídavky. Dva texty ze skupiny *tefilin* a *mezuzot* (4Qphyl^g, 4Qphyl^l) z helenisticko-římské doby a jeden proto-samaritánský text z herodovského období (4QDeutⁿ) obsahují v Dt 5:1 stejný přídavek *tento den*. Stejně tak tři texty ze skupiny *tefilin* a *mezuzot* z helenisticko-římské doby sdílejí stejný přehozený slovosled v Dt 5:3 – *kterí jsme tu dnes nazívu*. Další přídavek sdílejí i dva texty (4Qphyl^l a 4Qphyl^o) ze stejné skupiny a období, a to v Dt 5:11. Jde jen o drobný přídavek – *všechny*, ovšem nacházíme jej také v Desateru z Ex 20:7 ve svitku 4Qmez^a z hasmoneovského období. Nejzajímavější jsou ovšem společné změny ve 4. přikázání. Dva texty, jeden ze skupiny *tefilin* a *mezuzot* (4Qphyl^l), druhý proto-samaritánský (4QDeutⁿ) z herodovského období sdílejí stejný drobný přídavek - ׀, který je jak v Exodu, tak i Deuteronomiu v Samaritánském pentateuchu.

V 15. verši 4. přikázání máme dva texty 4Qphyl^g (helenisticko-římská doba) a 8QPhyl ze stejného období, které jako vysvětlení slavení šabatu využívají znění z Ex 20:11, kde s zdůrazňuje Hospodinův stvořitelský čin. Originální výjimkou je proto-samaritánský text 4QDeutⁿ z herodovské období, který spojuje jak verzi z Deuteronomia, tak verzi z Exodu. Dále text 4Qphyl^b se také blíží spíše znění e Exodu 20:11, byť je text neúplný. Svitek 4Qphyl^g o sobě dává vědět ještě v případě 5. přikázání, kdy v Dt 5:16 začíná text zněním z Exodu, ale závěr verše se vrací zpět do Deuteronomia.

Nejvíce společných změn si můžeme všimnout v textech z doby helenisticko-římské ze skupiny *tefilin* a *mezuzot*, což zle považovat za logické, neboť tyto texty byly nejspíše vzájemně opisovány, a tudíž se zde promítají stejné prvky. Proto-samaritánský text 4QDeutⁿ z pozdější doby se zde textově prolíná s textem 4Qphyl^l a také se Samaritánským pentateuchem a zároveň sdílí s texty z *tefilin* a *mezuzot* stejnou náklonost k textu Exodu v případě znění 4. přikázání.

Všechny společné prvky je možné vidět v následujícím přehledu. Verše, které sdílely text beze změn, jsou vynechány.

		4Qphyl ^a (4Q128 – Recto: Dt 5:5- 14), helenisticko- římská doba	4Qphyl ^b (4Q129 – Recto: Dt 5:6- 17), helenisticko- římská doba	4Qphyl ^g (4Q134 – Recto: Dt 5:5- 21) helenisticko- římská doba	4Qphyl ^l (4Q137 – Recto: Dt 5:1- 24) helenisticko- římská doba	4Qphyl ^o (4Q142 – Recto: Dt 5:1-16), helenisticko- římská doba	4QDeut ^j , col. I (4Q37- Dt 5:1-11), herodovské období	4QDeut ⁿ , col. II – col. IV (4Q41 – Dt 5:5-21) proto- SP, herodovské období	8QPhyl, Fig. 10 (8Q3 – Dt 5:5-11), herodovské období	XQPhyl 3, Slip No. 3 (Dt 5:5- 21), herodovské období
	Dt 5:1			<i>Dnes. Promlouvám ve vašich uších tento den, a střežte je a čiňte je kvůli Hospodinu Bohu. Slyšíte je zprostřed ohně v hoře zprostřed ohně a já jsem oznámil slova jeho smlouvy v tento den a učte je vaše syny. <u>Bohem</u></i>	<i>Promlouvám ve vašich uších tento den, a střežte je a čiňte je kvůli Hospodinu Bohu. Slyšíte je zprostřed ohně v hoře zprostřed ohně a já jsem oznámil slova jeho smlouvy v tento den a učte je vaše syny.</i>		<i>Promlouvám ve vašich uších tento den, a střežte je a čiňte je kvůli Hospodinu Bohu. Slyšíte je zprostřed ohně v hoře zprostřed ohně a já jsem oznámil slova jeho smlouvy v tento den a učte je vaše syny.</i>			

	Dt 5:3	Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, <u>kteří jsme tu dnes naživu.</u>		Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, <u>kteří jsme tu dnes naživu.</u>	Nejenom s našimi otci uzavřel Hospodin tuto smlouvu, ale s námi všemi, <u>kteří jsme tu dnes naživu.</u>					
	Dt 5:4			Tváří v tvář Mluvil Hospodin s vámi <u>na hoře zprostřed ohně</u>					Tváří v tvář s vámi Hospodin mluvil na hoře z ohně. /chybí „na hoře“/	
2.	Dt 5:8	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.			Neuděláš sobě modlu, žádného, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí /chybí „na zemi“/	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.
3.	Dt 5:11	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin všechny ty,	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin všechny ty,		Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin <i>toho, kdo</i>	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo

		<i>zneužije jeho jméno</i>	<i>zneužije jeho jméno.</i>	<i>zneužije jeho jméno</i>	<i>kdo zneužijí jeho jméno.</i>	<i>kdo zneužijí jeho jméno</i>		<i>zneužije jeho jméno.</i>	<i>zneužije jeho jméno</i>	<i>zneužije jeho jméno.</i>
4.	Dt 5:12	<i>Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh.</i>	<i>Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh.</i>	<i>Pamatuj/střež na den šabat, abys jej světil. /patrně znění z Ex, v Dt text pokračuje, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh/</i>	<i>Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh</i>			<i>Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin Tvůj Bůh.</i>	<i>Střež den šabat, abys jej světil, jako ve dne, kdy ses měl na pozoru ???</i>	<i>Střež den šabat, abys jej světil, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh</i>
4.	Dt 5:14	<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a</i>	<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok,</i>	<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá</i>	<i>A den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. V něm (v tom dnu) nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj</i>			<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. V něm (v tom dnu) nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá</i>	<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá</i>	<i>Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok,</i>
4.		<i>tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</i>	<i>tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</i>	<i>dcera, tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách /chybí pokračování z Dt, ale text končí jako v Ex/</i>	<i>otrok, tvá otrokyně, tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, a tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok. a tvá otrokyně tak jako ty.</i>			<i>dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně, tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně</i>	<i>otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</i>	<i>tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</i>

					/text z SP Dt i Ex/					
4.	Dt 5:15		<i>Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud</i>	Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi a moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den.	<i>Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou</i>			<i>Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou</i>	<i>Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře a vše co je v nich a odpočinul</i>	<i>Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou</i>
4.			<i>pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat, abys jej světil. (znění je blíže k Ex 20:11)</i>	Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho. <i>/Text je z Ex 20:11/</i>	<i>a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat</i>			<i>a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh střežit /následuje text z Ex 20:11/ abys ho světil, neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat abys jej posvětil.</i>	<i>sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil (ho) všechno. /text z Ex 20:11/</i>	<i>a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat.</i>
5.	Dt 5:16		<i>Cti svého otce a svou matku,</i>	<i>Cti svého otce a svou matku,</i>	<i>Cti svého otce a svou matku,</i>			<i>Cti svého otce a svou matku,</i>		<i>Cti svého otce a svou matku,</i>

			<i>jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou</i>	<i>aby byly prodlouženy tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh, /text je z Ex /, jak ti</i>	<i>jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou</i>			<i>jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou</i>		<i>jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou</i>
5.			<i>ti dává Hospodin tvůj Bůh.</i>	<i>přikázal Hospodin tvůj Bůh. /znění z Dt /.</i>	<i>ti dává Hospodin tvůj Bůh.</i>			<i>ti dává Hospodin tvůj Bůh.</i>		<i>ti dává Hospodin tvůj Bůh.</i>
8.	Dt 5:19		<i>A nebudeš krást</i>	<i>Nebudeš krást.</i>	<i>A nebudeš krást.</i>			<i>Nebudeš krást.</i>		<i>A nebudeš krást dům (??)</i>
9.	Dt 5:20		<i>A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví</i>	<i>Nebudeš vydávat (namítat) <i>proti svému druhovi svědectví zrádné</i></i>	<i>A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví.</i>					<i>Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví zrádné. /text z Ex/</i>

7 SAMARITÁNSKÉ DESATERO – KOMPARACE

Po podrobné analýze a překladu všech dostupných textů obsahujících Desatero bude následovat porovnání všech pramenů s textem Samaritánského pentateuchu a masoretským textem v Exodu i Deuteronomiu. Budeme zde tedy sledovat jakýsi textový vývoj Desatera.

		1. PŘIKÁZÁNÍ
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	Ex 20:2	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	SP	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	Dt 5:6	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	SP	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ [אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים]	4QPhyl ^s	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, <i>kteřý jsem</i> tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	4QPhyl ^l	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	4QDeut ^a	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	8QPhyl	Já <i>jsem Hospodin tvůj Bůh</i> , který jsem tě vyvedl ze země <i>egyptské</i> z domu otroctví.
אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים	XQPhyl 3	Já jsem Hospodin tvůj Bůh, který jsem tě vyvedl ze země egyptské z domu otroctví.

V případě 1. přikázání nemáme bohužel materiál pro komparaci Desatera v Exodu. Lepší situace je v případě Deuteronomia. Na první pohled si můžeme všimnout společného rysu u textů *tefilin a mezuzot* v použití většího počtu *mater lectionis*, a to i jako koncových písmen. Tyto texty pocházejí z helenisticko-římské doby. Oproti tomu zbylé dva texty, které jsou ortograficky blíže současnému textu SP nebo MT, pocházejí z herodovského období. Obsahově zde není žádný rozdíl od kanonických textů MT či SP.

2. PŘIKÁZÁNÍ

לא-יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי	Ex 20:3	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא יהיה לך אלהים אחרים על פני	SP	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא-יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל-פְּנֵי	Dt 5:7	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא יהיה לך אלהים אחרים על פני	SP	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא יהיה לך אלהים אחרים [על פני]	4QPhyl ^g	Nebudeš mít jiné bohy, před svou <i>tváří</i> (<i>před tebou</i>).
לֹא יִהְיֶה לְכֶהֱאֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל פְּנֵי	4QPhyl ^l	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל פְּנֵי	4QDeut ⁿ	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא יהיה לך אלהים אחרים על פְּנֵי	8QPhyl	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא יהיה לך אלהים אחרים] על פני	XQPhyl 3	Nebudeš mít jiné bohy, před svou tváří (před tebou).
לא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאָרֶץ	Ex 20:4	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.
לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ	SP	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.
לא-תַעֲשֶׂה-לְךָ פֶסֶל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאָרֶץ	Dt 5:8	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.
לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ	SP	Neuděláš sobě modlu, a žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.
אשר בשמים ממעל ואשר ב[ארץ מתחת]	4QPhyl ^a	<i>Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.</i>
אשר במים מתחת לארץ	4QPhyl ^b	<i>Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.</i>
ל[א תעשה לך פסל] וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל מִמַּעַל וְאֲשֶׁר-בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאָרֶץ	4QPhyl ^g	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.
ל[א תעשה לך פסל] וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ	4QPhyl ^l	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.

לא תעשה לך פסל וְכֵן תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ	4QDeut ^a	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí
[לא] תעשה [לך פסל כל תמונה] אשר ב[שמ]ים מ[מעל ו]אשר , , , , במים מתחת לארץ	8QPhyl	Neuděláš <i>sobě modlu, žádného tvaru,</i> který je <i>nahoře na nebi</i> a který je <i>na zemi</i> a který je ve vodách pod zemí
לא תעשה לך פסל וְכֵן תמונה אשר בשמים ממעל אשר ב[אר]ץ מתחת אשר המים מתחת לארץ	XQPhyl 3	Neuděláš sobě modlu, žádného tvaru, který je nahoře na nebi a který je na zemi a který je ve vodách pod zemí.

Zde máme stejné ortografické proměny jako v předchozím případě. Text se obsahově neliší, až na případ 8QPhyl, kde je zajímavé vynechání části přikázání pojednávajícího o zákazu vytvoření modly podle zemského tvaru. Použití či vynechání spojky ם ve slově כל není příliš podstatné, neboť nemění význam textu. Dále změna ve slově המים místo במים může být pouhá záměna písmene, tudíž písařská chyba z nepozornosti.

לא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל-בְּנֵים עַל-שְׁלִישִׁים וְעַל- רְבִיעִים לְשִׁנְאֵי	Ex 20:5	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech do třetího i do čtvrtého <i>pokolení</i> těch kdo mě nenávidí.
לא תשתחוי ³⁰³ להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים ועל ³⁰⁴ שלישים ועל רביעים ³⁰⁵ לשנאי	SP	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého <i>pokolení</i> těch kdo mě nenávidí.
לא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל-בְּנֵים וְעַל-שְׁלִישִׁים וְעַל- רְבִיעִים לְשִׁנְאֵי	Dt 5:9	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého <i>pokolení</i> těch kdo mě nenávidí.
לא תשתחוי ³⁰⁶ להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלישים ועל רביעים לשנאי	SP	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech do třetího i do čtvrtého <i>pokolení</i> těch kdo mě nenávidí.
רביעים לשנאי	4Qphyl ^a	<i>Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>

³⁰³ V edici Avrahama a Ratsona Sadaqy nacházíme formu: תשתחוי

SADAQA, Avraham a Ratson SADAQA. *Ewish and Samaritan Version of the Pentateuch: With Particular Stress on the Differences between both Texts*. Tel Aviv, 1966.

³⁰⁴ Sadaqa edice: על

³⁰⁵ Sadaqa edice: רביעים

³⁰⁶ Sadaqa edice: תשתחוי

לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶֹמָּה וּלְאֵתְעֹבְדֵמָּה [כי אֵלֵי כִי	4Qphyl ^b	Nebudeš se jim klanět <i>a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech i do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וּלְאֵתְעֹבְדֵמָּה [תְּעַבְדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה אֵלֵי־הַיָּד אֵל קָנָא פִּקְדוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים לְשׁוֹנְאִי	4Qphyl ^g	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech <i>do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶמָּה וּלְאֵתְעֹבְדֵמָּה כִּי אֲנִי־יְהוָה אֵלֵי־הַיָּד אֵל קָנָא פִּקְדוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים לְשׁוֹנְאִי	4Qphyl ^l	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech <i>do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וּלְאֵתְעֹבְדֵמָּה כִּי אֲנִי־יְהוָה אֵלֵי־הַיָּד אֵל קָנָא פִּקְדוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים לְשׁוֹנְאִי	4QDeut ⁿ	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na Synech <i>do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תְעַבְדֵם כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פִּקְדוֹן [אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים וְלְשׁוֹנְאִי	8QPhyl	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech <i>i do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תְעַבְדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פִּקְדוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבַעִים לְשׁוֹנְאִי	XQPhyl 3	Nebudeš se jim klanět a nebudeš jim sloužit, neboť já jsem Hospodin tvůj Bůh. Bůh žárlivý (přísný). Trestající vinu otců na synech <i>i do třetího i do čtvrtého pokolení těch kdo mě nenávidí.</i>
וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	Ex 20:6	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.
וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	SP	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.
וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	Dt 5:10	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.
וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	SP	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.
וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְ[אֵלֵפִים]	4Qphyl ^a	A učiním milosrdenství <i>tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy</i>
וּלְ[שֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי]	4Qphyl ^b	A učiním milosrdenství <i>tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.</i>
וְעַל־שְׁלֹשִׁים חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	4Qphyl ^g	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.
וְעַל־שְׁלֹשִׁים חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	4Qphyl ^l	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje <i>příkazy.</i>
וְעַל־שְׁלֹשִׁים חֶסֶד לְאֵלֵפִים לְאֶהְבִּי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי	4QDeut ⁿ	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.

...שָׁה חסד לא־לִפְיָם לֹא־הָבִי וְלִ[שֹׁמְרֵי] מִצְוֹ[תוֹי]	8QPhyl	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a <i>střeží</i> moje příkazy.
וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֻלְפִים לֹא־הָבִי וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתַי	XQPhyl 3	A učiním milosrdenství tisícům, kteří mě milují a střeží moje příkazy.

I v případě pokračování 2. přikázání si můžeme všimnou převažujícího *plene* čtení v případě Kumránských textů a jeho postupného přechodu k *defective* u posledních dvou svitků. Nejasnost je Dt 5:9 kde SP používá tvar תִּשְׁתַּחֲוֶי přičemž v MT je תִּשְׁתַּחֲוֶה. Nicméně edice Avrahama a Ratsona Sadaqy obsahuje stejnou formu jako v MT.

3. PŘIKÁZÁNÍ

לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוּא	Ex 20:7	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוּא	SP	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
יְהוָה אֵת כָּל אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוּא [כִּי] לְ[וֹא] יִנְקָה	4Qmez ^a	<i>Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin každého</i> toho, kdo zneužije jeho jméno.
לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוּא	Dt 5:11	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוּא *	SP	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה	4Qphyl ^b	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
[לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם] אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת [שְׁמוֹ לְשׁוּא]	4Qphyl ^g	<i>Nezneužiješ jméno Hospodina</i> svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.
לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת [שְׁמוֹ לְשׁוּא]	4Qphyl ^l	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin všechny ty, kdo zneužijí jeho jméno.
[אֶת] לְשׁוּא אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא <א> תִּשָּׂא שְׁמוֹ לְשׁוּא	4Qphyl ^o	<i>Nezneužiješ jméno Hospodina</i> svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin všechny ty, kdo zneužijí jeho jméno.
לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוּא	4QDeut ⁿ	Nezneužiješ jméno Hospodina svého Boha. Neboť nenechá bez trestu Hospodin toho, kdo zneužije jeho jméno.

שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֹאכֶתְךָ	Ex 20:9	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ	SP	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
[שֵׁשֶׁת יָמִים] תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ אֵת כָּל מְלֹאכֶתְךָ	4Qmez ^a	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלֹאכֶתְךָ	Dt 5:13	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ	SP	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ אֵת כָּל מְלֹאכֶתְךָ	4Qphyl ^b	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ	4Qphyl ^g	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ אֵת כָּל מְלֹאכֶתְךָ	4Qphyl ^l	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ אֵת כָּל מְלֹאכֶתְךָ	4QDeut ⁿ	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ	8QPhyl	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֹאכֶתְךָ	XQPhyl 3	Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci.

V části 4. příkázání Ex 20:9/Dt 5:13 zaznamenáváme drobný přídavek v použití větného členu אֵת pro zdůraznění 4. pádu. Zajímavý je opět výskyt v případě 4Qmez^a (Exodus – hasmoneovská doba) a textů *tefilin a mezuzot* 4Qphyl^b, 4Qphyl^l (Deuteronomium – helenisticko-římská doba), a dokonce proto-samaritánského textu 4QDeutⁿ (herodovské období). Můžeme pouze spekulovat, zda se tento gramatický přídavek objevuje i v dalších textech *tefilin a mezuzot*. Bohužel tuto část textu nemáme dochovanou v případě dalších svitků. Přestože je text XQPhyl 3 také z doby 1. stol. o l. jako 4QDeutⁿ, tento přídavek se zde neobjevuje a text je také ortograficky identický s SP i MT.

וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תַעֲשֶׂה... כָּל-
מְלֶאכֶה אֲתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ

Ex 20:10 Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně nebo tvůj dobytek, tvůj host, který je ve tvých branách.

וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה בוּ כָל
מְלֶאכֶה אֲתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ

SP A den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. **V něm**³⁰⁷ (v tom dnu) nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně, tvůj dobytek nebo tvůj host, který je ve tvých branách.

יָוִם
[וּבִנְכָה וּבִתְךָ] עִבְדְּךָ [כָּה] וְאִמָּתְךָ [שְׁוֹרָה] וְגֵרְךָ
וְהֵמָתְךָ

4Qmez^a *Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.*

וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה ... כָּל-
מְלֶאכֶה אֲתָהּ וּבִנְךָ-וּבִתְךָ וְעִבְדְּךָ-וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֵמָרְךָ
וְכָל-בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עִבְדְּךָ
וְאִמָּתְךָ כְּמוֹךָ

Dt 5:14 Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, **aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.**

וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה בוּ כָל
מְלֶאכֶה אֲתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ שׁוֹרְךָ וְחֵמָרְךָ
וְכָל בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עִבְדְּךָ
וְאִמָּתְךָ כְּמוֹךָ

SP A den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. **V něm**³⁰⁸ (v tom dnu) nebudeš dělat žádnou práci ty a tvůj syn a tvá dcera, tvůj otrok a tvá otrokyně, tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, a tvůj host, který je ve tvých branách, **aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.**

וְיָזַן [וְהַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה] אֱלֹהֶיךָ []
[אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ] לְמַעַן [וְ] יָנוּחַ עִבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ
כְּמוֹכָה

4Qphyl^b Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. *Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.*

וְז' יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ {הַשְּׁבִיעִי
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ} לְאֵת [ע]שָׂה, ..., כֹּל מְלֶאכֶה אֲתָהּ
וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ בְּתֶד [וּאִמָּתְךָ] וְשׁוֹרְךָ וְחֵמָרְךָ וְכָל
בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ

4Qphyl^e Ale den *sedmý je šabat Hospodina*, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, **tvá dcera** tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách /chybí pokračování z Dt „aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty“/

וְז' יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לְאֵת תַעֲשֶׂה
בוֹה כֹּל מְלֶאכֶה אֲתָהּ וּבִנְכָה וּבִתְךָ עִבְדְּךָ
וְ[אִמָּתְךָ] וְשׁוֹרְךָ וְחֵמָרְךָ וְכָל בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עִבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ
כְּמוֹכָה

4Qphyl^f A den *sedmý je šabat Hospodina*, tvého Boha. **V něm** (v tom dnu) nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok tvá otrokyně, tvůj býk a osel a *žádný tvůj dobytek*, a tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok. a tvá otrokyně tak jako ty.

³⁰⁷ LXX sleduje SP verzi v přídávku „v něm“.

³⁰⁸ LXX sleduje SP verzi v přídávku „v něm“.

<p>וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה בֵּן כָּל מְלֵאכֶתְךָ אֲתָה בִּבְנֶךָ בֵּתְךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ שׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ וְבַהֲמַתְךָ גֵרִיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כַּמּוֹךָ</p>	<p>4QDeutⁿ Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. V něm (v tom dnu – přídavek objevující se jen v SP a LXX Ex i Dt) nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera, tvůj otrok, tvá otrokyně, tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</p>
<p>וּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה, ..., כָּל מְלֵאכֶתְךָ אֲתָה וְבִבְנֶיךָ וְבִבְתֶיךָ וְעַבְדְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ וְכָל בְּהֵמַתְךָ וְגַיְוֶיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ, ...,</p>	<p>8QPhyl Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. <i>Nebudeš</i> dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</p>
<p>וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה, ..., כָּל מְלֵאכֶתְךָ אֲתָה וְבִבְנֶיךָ וְבִבְתֶיךָ וְעַבְדְּךָ וְשׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ וְכָל בְּהֵמַתְךָ וְגַיְוֶיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כַּמּוֹךָ</p>	<p>XQPhyl 3 Ale den sedmý je šabat Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ty, tvůj syn, tvá dcera a tvůj otrok, tvá otrokyně a tvůj býk a osel a žádný tvůj dobytek, ani tvůj host, který je ve tvých branách, aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak jako ty.</p>

Tato část 4. přikázání v Ex 20:10/Dt 5:14 nabízí ještě více změn. První je přídavek בּוּ v SP, který se objevuje pouze u textu SP (Ex i Dt), dále v LXX (Ex i Dt) a dále v proto-samaritánském textu 4QDeutⁿ a 4Qphyl^l v případě textu Dt. Zajímavé je v 4Qmez^a zakončení verše, které neodpovídá znění z Exodu. V Exodu je použit výraz בהמתך, kdežto v textu Deuteronomia je použito konkrétnější vyjádření שׁוֹרְכָה וְחִמּוֹרְכָה. Text 4Qmez^a je tedy nejspíš harmonizován s Deuteronomiem. V textu 4Qphyl^l pak z nějakého důvodu chybí pokračování verše – aby odpočinul tvůj otrok a tvá otrokyně tak, jako ty.

<p>כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיָּנוּחַ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ</p>	<p>Ex 20:11 Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho.</p>
<p>כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנוּחַ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ</p>	<p>SP Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi a moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho.</p>
<p>[עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ] אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנוּחַ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ</p>	<p>4Qmez^a Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře (pl.) a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho.</p>

³⁰⁹ Sadaqa edice: אַת

וְזָכַרְתָּ כִּי-עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל-כֵּן צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת

Dt 5:15 Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat.

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך יהוה
 אלהיך משם ביד חזקה ובזרע³¹⁰ נטויה על כן צוך
 יהוה אלהיך לעשות את יום השבת

SP Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat.

[וזכרת] תה כי
 אלוהיך לעשות את יום השבת לקדשו

4QPhyl^b Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat, **abys jej světil. (blíže k Ex)**

כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת
 הארץ את הים ואת כול אשר במ וינח ביום
 השביעי על כן בברך יהוה את יום השבת
 ויקדשהו

4QPhyl^g Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi a moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil ho. (Ex)

וזכרתה כי עבד ה[י]תה בארץ מ[צ]רים ויוציא[ך]
 יהוה אלוהיכה מ[ש]מה ביד חזקה ה[ו] באזורוע נטויה על
 כן צו[ך]תה יהוה

4QPhyl^l Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat.

וזכרתה כי עבד היית // // // // בארץ מצרים ויוציאך
 יהוה אלהיך משם ביד // // // // // חזקה ובזרוע
 נטויה על כן צוך יהוה אלהיך // // // // // לשמנה את
 יום השבת לקדשו כי ששת ימים עשה יהוה את
 השמים ואת הארץ את הים, ..., וכול אשר במ
 וינח ביום השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת
 לקדשו // // //

4QDeutⁿ Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh střežit /v MT i SP činit/ den šabat. /následuje text z Ex 20:11/ **abys ho světil, neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat abys jej světil.**

כי ששת ימים [עשה יהוה את] השמים ואת הארץ את
 הים ואת כל אשר במ וינח ביום הש[ב]עי על כן
 בברך יהוה את יום השבת ויקדשהו כל

8QPhyl Neboť v šesti dnech učinil Hospodin nebesa a zemi, moře a vše co je v nich a odpočinul sedmý den. Proto požehnal Hospodin den šabat a posvětil (ho) všechno. (Ex)

וזכרת כי עבד הי בארץ מצרים ויוציאך יהוה אלהיך
 משם (?) ביד חזקה ובאזורוע ית נטויה על כן צוך
 יהוה אלהיך לעשות את יום השבת

XQPhyl 3 Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské a Hospodin tvůj Bůh tě vyvedl odtamtud pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikazuje Hospodin tvůj Bůh činit (zachovávat) den šabat.

V případě závěru 4. přikázání ve verši Ex 20:11/Dt 5:15 vidíme nesrovnalost v textu 4Qmez^a, kde se vyskytuje nejspíše plurální tvar הימים. Písmena jsou ale nejistě čitelná.

³¹⁰ Sadaqa edice: ובזרוע

První větší rozpor je v 4Qphyl^b, kde je znění textu bližší spíše Exodu, přestože jde o Deuteronomium. V Exodu se zdůrazňuje posvěcení šabatu, které se v Deuteronomiu neobjevuje. Poslední dvě písmena v 4Qphyl^b nejsou dobře čitelná a zbytek textu chybí. Podobná harmonizace s textem Exodu není ale ojedinělá. Objevuje se také v případě 4Qphyl^g, 8QPhyl a proto-samaritánském textu 4QDeutⁿ, kde došlo dokonce ke spojení verše z Exodu i Deuteronomia a vznikl tak unikátní text. Zajímavé je, že většinou je text Exodu harmonizován s textem Deuteronomia. V případě 4. přikázání je tomu naopak a vysvětlení slavení šabatu je upřednostněno verzí z Exodu, tedy zdůraznění Hospodinova stvořitelského činu. Texty 4Qphyl^b, 4Qphyl^g, 8QPhyl a proto-SP 4QDeutⁿ tedy sledují Exodus, kdežto ostatní zbylé texty *tefilin a mezuzot* zachovávají znění Deuteronomia.

5. PŘIKÁZÁNÍ

כָּבֵד אֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכֶוּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּתוֹךְ אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ	Ex 20:12	Cti svého otce a svou matku, aby byly prodlouženy tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך	SP	Cti svého otce a svou matku, aby byly prodlouženy tvé dny na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
[כ]בד את [אביכ] ואת [אמכה] כַּאֲשֶׁר [ר] [י] יהוה [אלו]היכֶה נָתַן	4Qmez ^a	Cti svého <i>otce</i> a <i>svou matku</i> , aby byly <i>prodlouženy tvé dny na zemi</i> , kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
את אבי כֶה ואת אמֶה	4QRP ^a	Cti svého otce a svou matku, <i>aby byly prodlouženy tvé dny na zemi</i> , kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
כָּבֵד אֶת-אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יָאָרְכֶוּךָ יְיָ וְלִמְעַן יִיטַב לְךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ	Dt 5:16	Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh , aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
כבד את אביך ואת אמך כאשר צוה יהוה אלהיך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך	SP	Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh , aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
כבד את אביכֶה ואת אמֶה	4Qphyl ^b	Cti svého otce a svou matku, <i>jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh</i> , aby byly <i>prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě)</i> , kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.
כב[ד את] אב[יך ואת] [אמך למען יאריך וי]מיד [ע]ל האדמה אשר [יהוה]ה אלהיך. כאשר צוה [יהוה] [אלהיך]	4Qphyl ^g	Cti svého otce a svou matku, aby byly prodlouženy tvé dny na zemi , kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh, /text Ex zde navazuje opět na Dt/, jak ti přikázal Hospodin

<p>כָּבֵד אֶת אֲבִי־כָה וְאֶת אִמְכָה כְּאֲשֶׁר צִוְּיָהּ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיכֶם וְלִמְעַן יִשָּׁב לָכֶּה < ></p>	<p>4Qphyl^l</p>	<p>Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.</p>
<p>כָּבֵד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כְּאֲשֶׁר צִוְּיָהּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ ////////// לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ וְלִמְעַן יִשָּׁב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נֹתֵן לָךְ</p>	<p>4QDeutⁿ</p>	<p>Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.</p>
<p>כָּבֵד ... אֲבִיךָ וְאִמְךָ כְּאֲשֶׁר צִוְּיָהּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ וְלִמְעַן יִשָּׁב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נֹתֵן לָךְ</p>	<p>XQPhyl 3</p>	<p>Cti svého otce a svou matku, jak ti přikázal Hospodin tvůj Bůh, aby byly prodlouženy tvé dny a aby se ti dobře vedlo na zemi (půdě), kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.</p>

V 5. přikázání máme nejvýraznější změnu v 4Qphyl^g, kde text odpovídá znění Exodu, ovšem závěr verše je opět podle Deuteronomia. Znovu zde tedy narážíme na harmonizaci opačného směru. Deuteronomium využívá text Exodu.

6. PŘIKÁZÁNÍ

<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>Ex 20:13</p>	<p>Nebudeš vraždit.³¹¹</p>
<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>SP</p>	<p>Nebudeš vraždit.</p>
<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>Dt 5:17</p>	<p>Nebudeš vraždit.³¹²</p>
<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>SP</p>	<p>Nebudeš vraždit.</p>
<p>[לֹא תִרְצָח]</p>	<p>4Qphyl^b</p>	<p><i>Nebudeš vraždit.</i></p>
<p>[לֹא תִרְצָח]</p>	<p>4Qphyl^g</p>	<p>Nebudeš vraždit.</p>
<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>4Qphyl^l</p>	<p>Nebudeš vraždit.</p>
<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>4QDeutⁿ</p>	<p>Nebudeš vraždit.</p>
<p>לֹא תִרְצָח</p>	<p>XQPhyl 3</p>	<p>Nebudeš vraždit.</p>

7. PŘIKÁZÁNÍ

<p>לֹא תִנְאָף</p>	<p>Ex 20:14</p>	<p>Nebudeš cizoložit.³¹³</p>
<p>לֹא תִנְאָף</p>	<p>SP</p>	<p>Nebudeš cizoložit.</p>

³¹¹ LXX uvádí „nebudeš cizoložit“.

³¹² LXX uvádí „nebudeš cizoložit“.

³¹³ LXX uvádí „nebudeš krást“.

וְלֹא תִצְלוֹחַ	Dt 5:18	A nebudeš cizoložit. ³¹⁴
לֹא תִצְלוֹחַ	SP	Nebudeš cizoložit.
וְלֹא תִצְלוֹחַ	4Qphyl ^b	<i>Nebudeš cizoložit.</i>
לֹא תִצְלוֹחַ	4Qphyl ^g	Nebudeš cizoložit.
לֹא תִצְלוֹחַ	4QDeut ⁿ	Nebudeš Cizoložit.
לֹא תִצְלוֹחַ	XQPhyl 3	A nebudeš cizoložit.

8. PŘIKÁZÁNÍ

לֹא תִגְנוֹב	Ex 20:15	Nebudeš krást. ³¹⁵
לֹא תִגְנוֹב	SP	Nebudeš krást.
וְלֹא תִגְנוֹב	Dt 5:19	A nebudeš krást.
לֹא תִגְנוֹב	SP	Nebudeš krást.
וְלֹא תִגְנוֹב	4Qphyl ^b	<i>A nebudeš krást.</i>
לֹא תִגְנוֹב	4Qphyl ^g	Nebudeš krást
לֹא תִגְנוֹב	4QDeut ⁿ	Nebudeš krást
לֹא בֵּית תִּגְנוֹב	XQPhyl 3	A nebudeš krást dům (??)

9. PŘIKÁZÁNÍ

לֹא-תַעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שִׁקָּר	Ex 20:16	Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví zrádné.
לֹא תַעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שִׁקָּר	SP	Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví zrádné.
בְּרַעַךְ [כִּה] עַד שִׁקָּר	4QRP ^a	<i>Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi svědectví zrádné.</i>
וְלֹא-תַעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שְׂוֵא	Dt 5:20	A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví.
לֹא תַעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שְׂוֵא	SP	Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví.
וְלֹא תַעֲנֶה בְּרַעַךְ [כִּה] עַד שְׂוֵא	4Qphyl ^b	A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi <i>falešné svědectví.</i>
[לֹא] תַעֲנֶה בְּרַעַךְ [עַד]	4Qphyl ^g	Nebudeš vydávat (namítat) <i>proti svému druhovi falešné svědectví.</i>
[] עַד שְׂוֵא	4Qphyl ^l	<i>A nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi falešné svědectví.</i>
לֹא תַעֲנֶה בְּרַעַךְ עַד שְׂוֵא	4QDeut ⁿ	Nebudeš vydávat (namítat) proti svému druhovi <i>falešné svědectví.</i>

³¹⁴ LXX uvádí „nebudeš vraždit“.

³¹⁵ LXX uvádí „nebudeš vraždit“.

V případě 6. až 9. přikázání nepozorujeme žádné velké změny. S výjimkou textu v XQPhyl 3, v němž se objevuje poměrně zvláštní přídavek בית. Nicméně může jít o chybu písaře. Další změnou je opět harmonizace deuteronomistického textu pomocí Exodu v případě XQPhyl 3.

10. PŘIKÁZÁNÍ

<p>לא תחמד בית רעך {ס} לא-תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך {פ}</p>	<p>Ex 20:17</p>	<p>Nebudeš dychtit (hořet touhou) po domě³¹⁶ svého druha. Nebudeš dychtit po ženě³¹⁷ svého druha, po jeho otroku, po jeho otrokyni, po jeho býku, a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi.“</p>
<p>לא תחמד בית רעך ולא תחמד אשת רעך שדהו עבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך * והיה כי יביאך יהוה אלהיך אל ארץ הכנעני אשר אתה בא שמה לרשתה³¹⁸ והקמת לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיד וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת * והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר גריזים³¹⁹ ובנית שם מזבח ליהוה אלהיך מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל אבנים שלמות תבנה את מזבח יהוה אלהיך והעלית עליו עלות ליהוה אלהיך וזבחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני יהוה אלהיך³²⁰ ההר ההוא בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני הישב³²¹ בערבה מול הגלגל אצל אלון מורא³²² מול שכם *</p>	<p>SP</p>	<p>Nebudeš dychtit (hořet touhou) po domě svého druha a nebudeš dychtit po ženě svého druha, po jeho poli, po jeho otroku, po jeho otrokyni, po jeho býku, a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi. A stalo se, že tě přivede Hospodin tvůj Bůh do země Kenaanu, do které ty vstupuješ, abys ji obsadil. * Umístíš k sobě velké kameny a obilíš je vápnem. A napíšeš na ty kameny všechna slova tohoto zákona. A stane se s překročením Jordánu, že umístíš tyto kameny, které já jsem vám přikázal dnes v hoře Gerizim. A tam postavíš oltář Hospodinu, svému Bohu. Kamenný oltář, ale nebudeš nad nimi zvedat žádné železo. Postavíš oltář Hospodinu, svému Bohu z neporušených kamenů. A budeš obětovat na něm zápalné oběti Hospodinu svému Bohu. Budeš obětovat pokojné oběti a jíst tam a radovat se před Hospodinem, svým Bohem.³²³ Ta hora v Zajordání, za cestou k západu slunce v zemi Kenaanců, kteří sídlí v pustině naproti Gilgálu při božišti Móre³²⁴ naproti Šekemu.</p>

³¹⁶ LXX uvádí „po ženě“.

³¹⁷ LXX uvádí „po domě“.

³¹⁸ Interpolace z Dt 11:29a.

³¹⁹ Interpolace z Dt 27:4a.

³²⁰ Interpolace z Dt 27:5-7.

³²¹ Sadaqa edice: הישב

³²² Interpolace z Dt 11:30b. v MT verš začíná הלא-המה בעבר.

³²³ Interpolace z Dt 27:5-7.

³²⁴ Interpolace z Dt 11:30b.

<p>לֹא תַחֲמַד אִשָּׁת רֵעֵךְ עֵכָה</p>	<p>4QRP^a A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě. {Dt 5:21} svého druha, nebudeš dychtit po domě svého druha, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi.</p>
<p>וְלֹא תַחֲמַד אִשָּׁת רֵעֵךְ {ס} וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֵךְ שְׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ שׂוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֵךְ</p>	<p>Dt 5:21 A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druha, nebudeš toužit po domě svého druha, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi.</p>
<p>לֹא תַחֲמַד בֵּית רֵעֵךְ וְלֹא תַחֲמַד אִשָּׁת רֵעֵךְ שְׂדֵהוּ עַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ שׂוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֵךְ [*] וְהָיָה כִּי יִבְיֵאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אַתָּה בֹּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ³²⁵ וְהִקַּמְתָּ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וּשְׂדֵת אַתָּם בְּשֵׂיךְ וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת * וְהָיָה בְּעַבְרַכֶּם אֶת הִירְדֵן תִּקְיְמוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר גְּרִיזִים³²⁶ וּבְנִיתָ שֵׁם מִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם בְּרֹזֶל אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָעֲלִיתָ עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּזְבַחַת שְׁלָמִים וְאִכְלַת שֵׁם וּשְׂמַחַת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ³²⁷ הַהַר הַהוּא הָעֵבֶר הִירְדֵן אַחֲרַי דְּרֹךְ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאַרְץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּעַרְבָה מִן הַגְּלִיל אֶצֶל אֵלוֹן מֹרְאָ³²⁸ מִן הַשָּׁמַיִם *</p>	<p>SP Nebudeš dychtit (hořet touhou) po domě tvého druha a nebudeš dychtit po ženě svého druha, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi. A stalo se, že tě přivede Hospodin tvůj Bůh do země Kenaanu, do které ty vstupuješ, abys ji obsadil. * Umístíš k sobě velké kameny a obilíš je vápnem. A napíšeš na ty kameny všechna slova tohoto zákona. A stane se s překročením Jordánu, že umístíš tyto kameny, které já jsem vám přikázal dnes v hoře Gerizim. A tam postavíš oltář Hospodinu, svému Bohu. Kamenný oltář, ale nebudeš nad nimi zvedat žádné železo. Postavíš oltář Hospodinu, svému Bohu z neporušených kamenů. A budeš obětovat na něm zápalné oběti Hospodinu svému Bohu. Budeš obětovat pokojné oběti a jíst tam a radovat se před Hospodinem, svým Bohem. * Ta hora v Zajordání, za cestou k západu slunce v zemi Kenaanců, kteří sídlí v pustině naproti Gilgálu při božišti Móre* naproti Šekemu.</p>
<p>[לֹא תַחֲמַד בֵּית רֵעֵךְ] [סְדֵהוּ] [עַבְדּוֹ] וְאִמָּתוֹ שׂוֹרוֹ [ו] וְחֲמֹרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֵךְ</p>	<p>4Qphyl^g Nebudeš dychtit (hořet touhou) po domě svého druha a nebudeš dychtit po ženě svého druha, po jeho poli, po jeho otroku, po jeho otrokyni, po jeho býku, a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi.</p>
<p>וְלֹא תַחֲמַד [ד] אִשָּׁת רֵעֵכָה וְ[ל]א תִתְאַוֶּה [ו]ל בֵּית רֵעֵךְ [ה] שְׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ [ו] וְחֲמֹרוֹ [ו] שׂוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ [ו] כָּל אֲשֶׁר לְרֵעֵךְ [אשר]</p>	<p>4Qphyl^j A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druha, nebudeš dychtit po domě svého druha, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi.</p>

³²⁵ Interpolace z Dt 11:29a
³²⁶ Interpolace z Dt 27:4a.
³²⁷ Interpolace z Dt 27:5-7
³²⁸ Interpolace z Dt 11:30b. v MT verš začíná הָאֵלֶּה הַבְּעֵבֶר.

<p>לֹא תַחַמְדֵּךְ אִשְׁתֵּי הָעֵינִי. לֹא תַחַמְדֵּךְ בֵּית הָעֵינִי. שְׂדֵהוּ עֲבָדוּ אִמַּת שׂוֹרוֹ וְחַמְרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרַעְיָהּ</p>	<p>4QDeutⁿ Nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druhu, nebudeš dychtit po domě svého druhu, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi.</p>
<p>לֹא תַחַמְדֵּךְ אִשְׁתֵּי רַעַךְ לֹא תַחַמְדֵּךְ... רַעַךְ שְׂדֵהוּ עֲבָדוּ וְאִמַּתוֹ שׂוֹרוֹ וְחַמְרוֹ כֹּל אֲשֶׁר לְרַעַךְ</p>	<p>XQPhyl 3 A nebudeš dychtit (hořet touhou) po ženě svého druhu, nebudeš dychtit po domě svého druhu, po jeho poli a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi</p>

10. přikázání patří mezi vůbec nejbohatší na zásadní proměny textu a interpolace. Prvním rozdílem mezi texty SP a MT je přídavek שְׂדֵהוּ v SP, který souhlasí s MT i SP v Dt. Z Kumránských textů se nám dochoval pouze jeden ze svitků obsahující 10. přikázání z Exodu – proto-samaritánský text 4QRP^a. V tomto textu je odlišné pořadí toho, po čem by člověk neměl toužit. Jak MT tak SP uvádí nejprve בית a poté אִשְׁתֵּי, ale 4QRP^a mění pořadí, čímž buď provádí harmonizaci s textem Deuteronomia nebo se také může držet znění, které máme v LXX. Bohužel zbytek textu není dochovaný, takže nevíme, jak text dále pokračuje a kterého znění se drží.

Stejný přídavek je také v Dt SP. Navíc je tu zajímavá harmonizace mezi texty SP a Ex MT, protože pouze text Dt MT používá sloveso תַּחַמְדֵּךְ, naproti tomu ostatní prameny mají תַּחַמְדֵּךְ. Můžeme říct, že SP verze 10. přikázání v Dt je bližší verzi MT v Exodu.

Žádný z Kumránských textů pak neobsahuje přídavek typický pro Samaritánský pentateuch v podobě 10. přikázání, které se v masoretském textu nevyskytuje. Tato interpolace se skládá z textů Dt 11:29a, Dt 27:4a, Dt 27:5-7 a Dt 11:30.³²⁹

Pro Samaritány je první verš: *Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví* – pouze jakousi preambulí, která ani nemůže být přikázáním sama o sobě, neboť jde spíše o Hospodinovu sebedefinici. A tak prvním přikázáním je pro Samaritány vlastně přikázání druhé. Ne ve všech středověkých rukopisech Samaritánského pentateuchu bylo nalezeno 10. přikázání a také jej není možné rekonstruovat z fragmentů Svitků od Mrtvého moře – z toho důvodu musíme některé z těchto textů označovat jako proto-samaritánské, nikoliv čistě samaritánské. Postrádají totiž typické samaritánské vsuvky, jakou je například právě 10. přikázání. Na druhou stranu se ale dochovaly kamenné nápisy z byzantské doby, které 10. přikázání obsahují. Otázkou tedy je, kdy bylo 10. přikázání do textu přidáno. Mezi badateli

³²⁹ GALLAGHER, Edmond L. Is the Samaritan Pentateuch a Sectarian Text? In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* [online]. De Gruyter, 2015, s. 96-107 [cit. 2016-12-27]. 127 (1). DOI: 10.1515/zaw-2015-0007. Dostupné z: https://www.academia.edu/11644693/Is_the_Samaritan_Pentateuch_a_Sectarian_Text_Zeitschrift_f%C3%BCr_die_alttestamentliche_Wissenschaft_127_2015_96_107, s. 101.

je zatím rozpor ohledně doby vložení 10. přikázání (od 2. stol. př. o. l. do 1. stol. o. l.).³³⁰ Biblický text podléhal proměnám a reagoval do určité míry na nové potřeby, jak historické, sociální, potické a samozřejmě náboženské a liturgické.³³¹ Lze tedy očekávat, že patrně došlo k momentu, kdy vznikla uvnitř komunity potřeba o rozšíření Desatera.

Samaritáni se přidáním 10. přikázání patrně snažili o jakési zarámování a ohraničení celého Dekalogu tak, aby bylo možné jej použít i samostatně bez návaznosti na další texty. V tomto rámci je jasně definován základní rys a těžiště samaritánské víry, tedy že hora Gerizim je zde identifikována jako jediné legitimní místo pro bohoslužbu, na níž má být postaven kamenný oltář pro oběti Hospodinu. A dále, že tato slova jsou zákonem – Tórou, jež je třeba vepsat na kamenné desky tak, jak byla předána Mojžíšovi. Samaritáni tedy v Dekalogu zdůrazňují svatost prostoru, tedy konkrétního místa, a vazbu svého kultu na toto místo – na horu Gerizim - nikoliv na Jeruzalém. Na rozdíl od Židů, kteří se vlivem diaspory upnuli na svatost času, tedy na slavení svátků bez ohledu na místo kultu.

V samaritánské komunitě má Dekalog specifické místo. Je součástí jak šabatové, tak i další sváteční liturgie, nikdy se nečte bez úvodního požehnání a vždy se recituje vestoje. Je také velmi často vepsán na kamenné desce nad vchodem do samaritánského obydlí jakožto mezuzá.³³² V praxi je vidět, že Desatero má u Samaritánů funkci základního textu, který je schopen fungovat samostatně jako uzavřený celek, v němž je obsažena základní definice jejich víry.

³³⁰ ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 103.

³³¹ ULRICH. The Evolutionary Production and Transmission of the Scriptural Books. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period*, s. 53.

³³² HAYYIM, Ze'ev Ben. The tenth commandment in the SP. CROWN, Alan David, Lucy DAVEY a Guy Dominique SIXDENIER. *Essays in honour of G.D. Sexdenier: New Samaritan studies of the Société 'te' d'études samaritaines*: III. Sydney: Mandelbaum Pub., The University of Sydney, 1995, 618 p. Studies in Judaica (Sydney, N.S.W.), no. 5. ISBN 0-86758-980-9, s. 491.

8 ZÁVĚR

Na začátku práce jsme měli možnost se obecně seznámit s jednou z nejstarších dosud žijících komunit na Blízkém východě, díky níž se nám dochovala specifická verze Tóry, a která dala tak vzniknout novým teoriím o vývoji biblického textu.

Dále je představen základní přehled o dějinách bádání v oblasti samaritánských studií v jednotlivých oblastech, jako je například liturgie, jazykověda a samaritánské písemnictví.

V další části disertace bylo představeno základní samaritánské písemnictví, kterému nebyla dosud v českém prostředí věnována prakticky žádná pozornost, a které je přitom důležité pro dotvoření kompletního obrazu o komunitě Samaritánů. Samaritáni nebyli v minulosti tak malou skupinou, jakou jsou bohužel dnes, ale jejich členové byli rozprostřeni po celém Blízkém východě a oblasti Středoziemního moře, což dokládají četné archeologické nálezy z těchto lokalit. Kromě těchto artefaktů se dochovalo i poměrně bohaté písemnictví, ze kterého je patrné, že Samaritáni nemají svou teologii zafixovanou pouze v Pentateuchu, ale i v dalších textech, ať už historických kronikách nebo samaritánských halachických sbírkách.

Těžiště práce se pak nachází ve 4. kapitole, která začíná úvodem do Kumránských textů a podává základní informace o těchto pramenech, s jejichž částí jsem pracovala. V této kapitole zmiňuji dvě důležité specifické kategorie Kumránských textů, a to proto-samaritánský text a Reworked pentateuch, protože z obou kategorií pochází část použitých textů v další části práce. Poté se věnuji specifikům Samaritánského pentateuchu, ať už z hlediska ortografie, tak i z hlediska typických harmonizací.

V 6. kapitole pak následuje samotná analýza vybraných textů z Kumránských svitků. Zabývám se zde texty Exodu a Deuteronomia, které obsahují Desatero. Texty nejprve podrobně analyzuji a poté následuje překlad a shrnutí poznatků ke každému fragmentu. Tento přístup mi tak zajistil určitý náhled na každý text zvlášť a podchycení jeho specifik v rámci alespoň jedné kapitoly, tedy 20. v Exodu a 5. v Deuteronomiu.

V 7. kapitole pak provádím komparaci všech použitých fragmentů a porovnávám jejich jednotlivé verše Desatera s jejich textovými dvojčaty z masoretského a Samaritánského textu.

U textů Exodu, kterých bylo podstatně méně, byla patrná jasná harmonizace s Deuteronomiem v případě proto-samaritánských textů. Ty obsahovaly interpolace z oddílu Řeči Mojžíšovy. A dále byl text Desatera ve 4. a 10. přikázání harmonizován taktéž s Deuteronomiem.

Jak už bylo řečeno v kapitole Specifika Samaritánského pentateuchu, obecně jsou texty Samaritánského pentateuchu harmonizovány pomocí Deuteronomia.

Ve většině případů Desatero v Ex SP sleduje své textové dvojce v Ex MT. Odlišné tendence vidíme pouze v případě 4. příkázání v Exodu, kdy SP upřednostňuje výraz שמור z Dt, před כּוּר z Ex. Stejně je tomu i v případě 10. příkázání, kde je Ex SP bližší Ex MT, ale zároveň zde vkládá část textu "po jeho poli", který je z Dt MT. Zajímavé je, že Dt MT zde souhlasí i s LXX.

- Ex 20:17 Nebudeš dychtit (hořet touhou) po **domě**³³³ svého druha. Nebudeš **dychtit po ženě**³³⁴ svého druha, po jeho otroku, po jeho otrokyni, po jeho býku a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi.“
- SP Nebudeš dychtit (hořet touhou) po **domě** svého druha a nebudeš **dychtit po ženě** svého druha, **po jeho poli**, po jeho otroku, po jeho otrokyni, po jeho býku a jeho oslu a po všem co patří tvému druhovi,
- Dt 5:21 A nebudeš dychtit (hořet touhou) po **ženě** svého druha, nebudeš **toužit po domě** svého druha, **po jeho poli** a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi
- SP Nebudeš dychtit (hořet touhou) po **domě** svého druha a nebudeš **dychtit po ženě** svého druha, **po jeho poli** a jeho otroku ani jeho otrokyni, jeho býku ani jeho oslu a po všem, co patří tvému druhovi, ...

Celá interpolace, která tvoří základ 10. příkázání v SP je pak kompilace různých veršů z Dt. Zde tedy harmonizace odpovídají obecným tendencím ohledně využívání Deuteronomia. V případě Desatera v Samaritánském pentateuchu nás vede harmonizace do Exodu a ve větší míře do Deuteronomia.

U Kumránských textů Deuteronomia, které Desatero uchovávají, jsou harmonizace s Exodem ještě patrnější, a to především v případě 4., 5., 9. a 10. příkázání u textů: 4Qphyl^b, 4Qphyl^g, 4Qdeutⁿ a XQPhyl 3.

4. příkázání v Exodu je pak harmonizováno podle Deuteronomia, a to v případě textů SP a 4Qmez^a. A dále je 10. příkázání v Exodu harmonizováno dle Deuteronomia v proto-SP textu a 4QRP^a, který zároveň souhlasí v určitém ohledu i s LXX.

V následujícím přehledu můžeme vidět všechny nejzásadnější proměny v jednotlivých svitcích od doby jejich předpokládaného vzniku. Můžeme tak sledovat jakýsi textový vývoj Desatera v jednotlivých pramenech.

³³³ LXX uvádí „po ženě“.

³³⁴ LXX uvádí „po domě“.

	4. příkázání z Dt	4. příkázání z Ex	5. příkázání z Ex	9. příkázání z Ex	10. příkázání v MT - z Ex	přídavek 72	přídavek 7K	přídavek 7L	přehozený slovosled v Dt 5:3
Helenisticko-římská doba (250-150 př. o. l.)		4Qphylg 4Qphylb	4Qphylg		4Qphylg 4Qphylj	4Qphylj 4Qphylb 4Qphylo	4Qphylj 4Qphylb	4Qphylj	4Qphylg 4Qphylj 4Qphyla
Hasmoneovská doba (150-30 př. o. l.)	4Qmeza (proto-SP)					4Qmeza (proto-SP)	4Qmeza (proto-SP)		
doba Heroda Velikého (30 př. o. l. – 68/70 o. l.)		4QDeutn (prot-SP) 8Qphyl			4QDeutn (prot-SP)		4QDeutn (prot-SP)	4QDeutn (prot-SP)	
				XQphyl 3	XQphyl 3				
								SP (Ex i Dt) LXX (Ex i Dt)	

Nejvíce společných změn vykazují texty *tefilin a mezuzot* z helenisticko-římské doby, které sdílejí některé přídavky s textem Exodu z hasmoneovské doby, a dále proto-SP, LXX i SP textem. Největší shoda je tu v přídavku 7L. Je vidět, že první harmonizace Desatera v Dt dle Exodu probíhala už v helenisticko-římské době v případě textů *tefilin a mezuzot* a přetrvává nebo se opět objevuje v proto-SP textu z doby 1. stol. o. l., a to jak v případě 4., 5. i 10. příkázání (pouze MT znění).

Je patrné, že biblické texty Desatera byly až do doby své kanonizace značně flexibilní a přebíraly ortografické, gramatické i morfologické tendence jeden od druhého. Harmonizace jsou zde patrné v celé historii vývoje od nejstarších textů *tefilin a mezuzot* až po texty 8Qphyl a XQphyl 3, které bychom mohli označit za „proto-masoretské“, protože ortograficky i obsahově jsou velmi blízké dnešnímu masoretskému textu a vykazují minimum odlišností.

Pokud bychom chtěli naznačit jakýsi vývoj textu Desatera museli, bychom tedy začít u *tefilin a mezuzot*, které patří mezi nejstarší. Tyto texty sice nejsou zařazovány mezi proto-samaritánské texty, není ovšem možné přehlížet jejich podobnost s pozdějšími proto-samaritánskými texty z doby hasmoneovské a z herodovského období. Sdílí jak podobné harmonizační tendence, tak i drobné přídavky. Z jakési společné textové tradice Desatera, kterou v základu sdílí všechny prameny, se postupně oddělilo několik specifických skupin, mezi něž patří *tefilin a mezuzot*, z nichž se patrně dalším vývojem vytvořila skupina proto-samaritánská se zástupcem v 4Qmez^a a 4QDeutⁿ – v 10. příkázání souhlasí se zněním v LXX. Souběžně s proto-samaritánskou větví působila i větev proto-masoretská, kam bychom mohli řadit texty 8Qphyl a XQphyl 3. I přes některé společné prvky Kumránských textů s proto-samaritánským textem nemáme žádný svitek, který by odpovídal přesnému znění Samaritánského pentateuchu, a který by tedy obsahoval především velkou interpolaci v 10. příkázání. Otázkou tedy stále zůstává, kdy bylo 10. příkázání do Samaritánského pentateuchu

přidáno. Jak už bylo zmíněno, mezi badateli nepanuje v tomto ohledu shoda, a tak se obecně uvádí široké rozmezí od 2. stol. př. o. l. do 1. stol. o. l.³³⁵ Pokud bychom ale vzali v potaz pouze textovou podobu pramenů obsahující Desatero, pak bychom se mohli přiklonit spíše k herodovskému období. Když se totiž podíváme na proměnu textů z hlediska ortografie, můžeme jasně vidět její postupné ustalování a redukci *mater lectionis* (jak uprostřed slova, tak i jako koncových znaků), které se v hojném počtu objevují v nejstarších textech *mezuzot a tefilin* a přetrvávají v případě 4Qmez^a až do hasmoneovské doby. Naopak v textech z herodovského období už narážíme na tento jev poměrně zřídka, a to zejména u proto-samaritánského textu 4QDeutⁿ a prakticky vůbec v textech 8Qphyl a XQphyl 3, které de facto kopírují masoretský text. Všechny tři zmíněné texty jsou sice ze stejného období, nicméně 4QDeutⁿ je přece jen řazen mezi proto-samaritánské texty, a pokud jde o výskyt *mater lectionis*, je zde podobná frekvence jako v případě Samaritánského pentateuchu. Ortograficky je tedy 4QDeutⁿ blízký Samaritánskému pentateuchu. Přidání jak 10. přikázání, tak i další zásadní zásahy do obsahu, předpokládají práci jediného písaře, který tedy patrně působil v době vzniku 4QDeutⁿ – konec 1. stol. př. o. l. až počátek 1. stol. o. l. – protože používá ortografii právě tohoto období. Tento písař velmi pečlivým a uváženým způsobem vybral vhodné pasáže z Deuteronomia, které následně propojil a narouboval na již známý text Desatera a vytvořil tak jeho originální zakončení, kterým celý text orámoval tak, aby souzněl se samaritánskou ideologií a posiloval její identitu.

³³⁵ ANDERSON. *The Samaritan pentateuch*, s. 103.

REJSTRÍK JMEN

- Aaron, s. 9, 26, 30
Abisha, s. 26, 30
Abū l-Ḥasan aṣ-Šūrī, s. 29, 35, 36, 37
Abu Sa'īd, s. 28, 29, 36
Abu'l Fath, s. 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34
Adam, s. 30, 31, 33, 34
Adler, E. N., s. 33
Albright, William F., s. 49
Allegro, John, s. 61
Anderson, Robert T, s. 14
Anderson, Roberta T., s. 14
Baba Raba, s. 24, 33
Barberini de Peiresc, s. 27
Ben-Zvi, Yitzhak, s. 14, 26
Bernstein, Moshe J., s. 43
Bóid, Iain Ruairidh Mac Mhanainn, s. 18
Bruneau, Philippe, s. 20
Castell, Edmund, s. 27, 28
Cowley, Arthura E, s. 12, 15
Crane, Oliver Turnbull, s. 31, 32, 33
Cross, Frank Moore, s. 38
Crown, Alan D, s. 17, 18
Cyril Jeruzalémský, s. 9, 25
Della Valle, Pietro, s. 11, 25, 27
Eleazar (syn velekněze Amrama), s. 29
Epifanus, s. 9, 25
Eusebios z Kaisareje, s. 9, 25
Flavius, Josefus, s. 9, 31, 42
Florentin, Moshe, s. 17, 18, 29, 32, 34
Fraisse, P., s. 20
Ganneau, Clermont, s. 21
Gaster, M., s. 32, 34
Gesenius, Wilhelm, s. 12, 13, 15
GILES, Terry, s. 14
Gilese, Terry, s. 14
Glaue, Paul, s. 26
Hayyim, Ze'ev Ben, s. 15, 16, 17, 34, 44
Heidenheim, M., s. 15, 29
Iṣḥaq, s. 35
Ishmael, Jacob b., s. 29, 30
Jeroným, s. 9, 25
Jitro, s. 51
Juynboll, Theodor G. J., s. 31
Kahle, Paul Ernst, s. 13
Kaplan, Jakov, s. 24
Lagrang, Marie-Joseph, s. 22, 23
Macdonald, John, s. 14, 15
Magen, Yitzhak, s. 20
Mikolášek, Adrian, s. 18
Misgav, H., s. 21
Mojžiš, s. 22, 30, 32, 34, 36, 39, 41, 44, 45, 50, 54, 55, 56, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 71, 77, 81, 85, 90, 101, 103, 106, 107, 112, 137, 138
Montgomery, James Alan, s. 10, 12, 14
Morin, Jean, s. 12, 25, 27
Neubauer, A., s. 29
Nicole, Jules, s. 27
Noe, s. 30
Origenes, s. 9, 25
Petermann, Julius Heinrich, s. 15
Pinkas (velekněz), s. 26, 30
Rahlf's, Alfred, s. 27
Sa'adja Ga'on, s. 28

Sadaqa, Avraham, s. 12, 125
Sadaqa, Ratson, s. 12, 125
Scaliger, Josefem J., s. 31
Seligson, M., s. 33
Shehadeh, Haseeb, s. 28
Sobernheim, s. 23
Stenhouse, Paul, s. 30
Šét, s. 30
Tal, Abraham, s. 12, 18, 27
Tov, Emanuel, s. 40
Tsedaka, Benyamim, s. 12
Vermès, Géza, s. 42
Vilmar, E., s. 30
Von Gall, August Frh, s. 12, 25, 26
Wedel, Gerhard, s. 36
Yūsuf ibn Salāmah, s. 36
Zahn, Molly M., s. 42, 47, 61

BIBLIOGRAFIE

Prameny

ALLEGRO, John M. (ed). *Qumrân Cave 4: 1 (4Q158-4Q186)*. Oxford: Clarendon Press, 1968, 111, 31 S: Ill. Discoveries in the Judaean desert of Jordan V. ISBN 01-982-6314-7.

BARTHÉLEMY, D. (ed.). *Qumran cave 1*. Oxford: Clarendon Press, 1955, 165 S. Discoveries in the Judaean desert of Jordan I. ISBN 01-982-6301-5.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Ediderunt K. Elliger, W. Rudolph. 5. Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. 1574 s. ISBN 978-3-438-05222-3.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad. Přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 1985. 287 s. ISBN neuvedeno.

EISENMAN, Robert H. a Michael Owen WISE. *The Dead Sea scrolls uncovered: the first complete translation and interpretation of 50 key documents withheld for over 35 years*. New York, N.Y., U.S.A.: Penguin Books, 1993. ISBN 01-402-3250-8.

FITZMYER, Joseph A. *A guide to the Dead Sea scrolls and related literature*. Rev. and expanded ed. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Pub. Co., 2008. Studies in the Dead Sea scrolls and related literature. ISBN 978-080-2862-419.

MARTÍNEZ, Florentino García. *The Dead Sea scrolls translated: the Qumran texts in English*. 2nd ed. Grand Rapids: W.B. Eerdmans, 1996. ISBN 08-028-4193-7.

MARTÍNEZ, Florentino García a Eibert J. C. TIGCHELAAR. *The Dead Sea scrolls study edition*. Paperback ed. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2000. ISBN 08-028-4493-6.

PAR M. BAILLET, J.T. MILIK, ET R. DE VAUX. AVEC UNE CONTRIBUTION DE H.W. BAKER., Par M. Baillet, J.T. Milik, et R. de Vaux. Avec une contribution de H.W. Baker. *Les "petites grottes" de Qumran: exploration 2Q, 3Q, 5Q, 6Q, 7Q à 10Q: le rouleau de cuivre : le rouleau de cuivre*. Reprinted. Oxford: Clarendon Press, 1962. ISBN 01-982-6946-3.

SADAQA, Avraham a Ratson SADAQA. *Ewish and Samaritan Version of the Pentateuch: With Particular Stress on the Differences between both Texts*. Tel Aviv, 1966.

TSEDAKA, Benyamim. *The Israelite Samaritan version of the Torah: first English translation compared with the Masoretic version*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans, c2013. ISBN 08-028-6519-4.

ULRICH, Eugene Charles (ed.). *The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and Textual Variants*. Reprint. Boston: Brill, 2010, xvi, 796 p. Supplements to Vetus Testamentum, v. 134. ISBN 978 90 04 18038 3.

VAUX, R. De a J. T. MILIK (eds.). *Qumran Grotte 4: 2 Archéologie, Tefillin, Mezuzot et Targums (4Q128-4Q157)*. Oxford: Clarendon Press, 1977, VI, 93, XXVIII S. : Ill. Discoveries in the Judaean Desert VI. ISBN 01-982-6317-1.

VERMÈS, Géza. *The complete Dead Sea scrolls in English*. Rev. ed. London: Penguin Books, 2004. ISBN 01-404-4952-3.

WASHBURN, David L. *A catalog of biblical passages in the Dead Sea scrolls*. Boston: Brill, 2003. Text-critical studies (Brill Academic Publishers), v. 2. ISBN 90-041-2705-4.

YADIN, Yigael. *Tefillin from Qumran (X Q Phyl 1-4)*. 1969. Jerusalem: The Israel Exploration Society and the Shrine of the Book.

Sekundární literatura

ABEGG, Martin G., Peter W. FLINT a Eugene Charles ULRICH. *The Dead Sea scrolls Bible: the oldest known Bible*. San Francisco, Calif.: HarperSan Francisco, c1999. ISBN 00-606-0064-0.

ADLER, Yonatan. The Content and Order of the Scriptural Passages in Tefillin: A Reexamination of the Early Rabbinic Sources In Light of the Evidence From the Judean Desert. In: BAUMGARTEN, Albert I. *Halakhah in Light of Epigraphy*. Oakville, CT: Vandenhoeck, c2011, s. 205-229. ISBN 9783525550175.

ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *Tradition kept: the literature of the Samaritans*. Peabody: Hendrickson, c2005, xiv, 432 s. ISBN 1-56563-747-x.

ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The keepers: an introduction to the history and culture of the Samaritans*. 1st print. Peabody: Hendrickson Publishers, c2002, xvi, 165 s. ISBN 1-56563-519-1.

ANDERSON, Robert T a Terry GILES. *The Samaritan pentateuch: an introduction to its origin, history, and significance for biblical studies*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2012, ix, 225 p.

BERNSTEIN, Moshe J. *Reading and re-reading scripture at Qumran*. Boston: Brill, 2013, 744 s. ISBN 978-900-4244-153.

BLENKINSOPP, Joseph. *Wisdom and law in the Old Testament: the ordering of life in Israel and early Judaism*. Reprinted. New York: Oxford University Press, c1983, ix, 172 s. ISBN 0-19-213253-9.

BÓID, Iain Ruairidh Mac Mhanainn. *Principles of Samaritan halachah*. New York: Brill, 1989, xiv, 362 p. ISBN 9004074791.

BÓID, Iain Ruairidh Mac Mhanainn. The Samaritan Halachah. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 624-649, 865 s. ISBN 3161452372.

BOWMAN, John. *Samaritan documents: relating to their history, religion, and life*. Pittsburgh: Pickwick Press, 1977, vii, 370 s. ISBN 09-151-3827-1.

BRUNEAU, Philippe. "Les Israelites de Delos et la juiverie delienne." *Bulletin de correspondance hellénique* 106 (1982).

CAMPBELL, Jonathan G. *The exegetical texts*. London: T&T Clark International, 2004. ISBN 978-056-7045-287.

COHEN, Jeffrey M. *Horizons of Jewish prayer*. London: United Synagogue, 1986, 368 p. ISBN 09-071-0408-8.

COWLEY, A. *The Samaritan Liturgy*. Oxford: Oxford University 1909.

CRANE, Oliver Turnbull. *The Samaritan chronicle, or, The book of Joshua, the son of Nun*. New York: John B. Alden, 1890, 178 s. ISBN 0790506939.

CRAWFORD, Sidnie White. *Rewriting Scripture in Second Temple times*. Grand Rapids, Mich.: William B. Eerdmans Pub. Co., 2008. ISBN 08-028-4740-4.

CRAWFORD, Sidnie White. 4QDeutⁿ. In: ULRICH, Eugene. *Discoveries in the Judaean Desert XIV: Qumran Cave 4 IX Deuteronomy, Joshua, Judges, Kings*. Oxford: Clarendon Press, 1995, s. 117-128.

CROWN, Alan D. *The Samaritans*. [1. vyd.]. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1989, 865 s. ISBN 3-16-145237-2.

CROWN, Alan D. New Light on the Interrelationships of Samaritan Chronicles from Some Manuscripts in the John Rylands University Library of Manchester. *Bulletin of the John Rylands University Library of Manchester* 55 (1972): 1-58.

CROWN, Alan D. The Abisha Scroll of the Samaritans. *Bulletin of the Rylands University Library of Manchester* 58 (1975): 36-65.

CROWN, Alan D. Redating the Schism between the Judeans and the Samaritans. *Jewish Quarterly Review* 82 (1991): 17-50.

CROWN, Alan D. The Samaritan Diaspora to the End of the Byzantine Era. *Australian Journal of Biblical Archaeology* 2.3 (1974-1975): 107-23.

CROWN, Alan D. Samaritan Religion in the Fourth Century A.D. *Nederlands theologisch tijdschrift* 41 (1986): 29-47.

CROWN, Alan D. The Samaritans in the Byzantine Orbit. *Bulletin of the Rylands University Library of Manchester* 69 (1986): 96-138.

della VALLE, Pietro. *Viaggi*. Rome: Appresso Vitale Macarde, 1650-1663.

DUFOUR, Sharon Sullivan, Variants in the Samaritan Pentateuch of the Hebrew Bible as Compared to the Masoretic Text (2009). *Senior Honors Theses*. Paper 247.

EGGER, Rita. Josephus flavius and the samaritans. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

FLINT, Peter W. *The Dead Sea Scrolls*. Nashville, TN: Abingdon Press, 2013. ISBN 06-874-9449-4.

FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 293-303, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

FLORENTIN, Moshe. *Late Samaritan Hebrew: a linguistic analysis of its different types*. Boston: Brill, xxix, 393 p. ISBN 9004138412.

GESENIUS, Wilhelm. *De Pentateuchi Samaritani origine, indole atque auctoritate*, 1815.

HAYYIM, Ze'ev Ben. The tenth commandment in the SP. CROWN, Alan David, Lucy DAVEY a Guy Dominique SIXDENIER. *Essays in honour of G.D. Sexdenier: New Samaritan studies of the Socie'te' d'e'tudes samaritaines*: III. Sydney: Mandelbaum Pub., The University of Sydney, 1995, 618 p. Studies in Judaica (Sydney, N.S.W.), no. 5. ISBN 0-86758-980-9.

HAYYIM, Ze'ev Ben a Abraham TAL. *A grammar of Samaritan Hebrew: based on the recitation of the Law in comparison with the Tiberian and other Jewish traditions*. Rev. ed. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, c2000, xviii, 491 p. ISBN 15-750-6047-7.

HAYYIM, Ze'ev Ben. *Tibat Marqe. A Collection of Samaritan Midrashim*. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities, 1988 (Hebrew).

JUYNBOLL, Theodor G. J. *Chronicon Samaritanum cui titulus est Liber Josuae*. Leiden: Luchtmans, 1848.

KARTVEIT, Magnar. *The origin of the Samaritans*. Leiden: Brill, 2009, xii, 405 s. ISBN 978-90-04-17819-9.

KARTVEIT, Magnar. Josephus on the Samaritans - his Tendenz and purpose. In: ZSENGELLÉR, József. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistics*. Boston: De Gruyter, c2011, s. 109-120. Studia Judaica (Walter de Gruyter, Bd. 66. ISBN 978-3-11-026804-1.

MACDONALD, John. *The Theology of the Samaritans*. London: SCM, 1964.

MACDONALD, John. *The Samaritan Chronicle No II (or Sepher Ha-Yamim) from Joshua to Nebuchadnezzar*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 107. Berlin: de Gruyter, 1969.

MACDONALD, John. *Memar Marqah*. 2 vols. Berlin: Topelmann, 1963.

MACUCH, Rudolf. The importance of samaritan tradition for the hermeneutics of the pentateuh. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

MIKOLÁŠEK, Adrian. *Kdo jsou Samaritáni? aneb Jisrael Zákona a co z něho zůstalo*. Praha, 1986. 159 s. Disertační práce. Komenského evangelická fakulta bohoslovecká.

MONTGOMERY, James Alan. *The Samaritans: the earliest Jewish sect: their history, theology, and literature*. Eugene, Or: Wipf, 2006, 358 s. ISBN 15-975-2965-6.

NOJA, Sergio. The Samareitikon. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 408-412, 865 s. ISBN 3161452372.

PARKER, Benjamin H. a (eds.). Fingerprinting the Scribes: Patterns of Scribal Practice in The Biblical Texts from The Judean desert, with Special Reference to the Tefillin. In: FLINT, Peter W., Jean. DUHAIME a Kyung S. BAEK. *Celebrating the Dead Sea Scrolls: a Canadian collection*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2011, s. 77-103. ISBN 1-589-83603-0.

PERRIN, Andrew B. a (eds.). Toward a New Edition of 4QReworked Pentateuch (4Q158): Text, Translation, Notes, and Variants. In: FLINT, Peter W., Jean. DUHAIME a Kyung S. BAEK. *Celebrating the Dead Sea Scrolls: a Canadian collection*. Atlanta: Society of Biblical Literature, c2011, s. 59-76. ISBN 1-589-83603-0.

PETERMANN, Julius Heinrich. *Reisen im Orient*. Leipzig. 1865.

PUMMER, Reinhard. Samaritan Material Remains and Archaeology. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 135-177, 865 s. ISBN 3161452372.

PUMMER, Reinhard. Inscriptions. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 190-194, 865 s. ISBN 3161452372.

ROFÉ, Alexander (ed.). Historico-Literary Aspects of the Qumran Biblical Scrolls. In: SCHIFFMAN, Lawrence H. *The dead sea scrolls: fifty years after their discovery: proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25, 1997*. Jerusalem: Israel Exploration Soc. [u.a.], 2000, s. 30-39. ISBN 965-221-038-2.

SEGERT, Stanislav. *Synové světla a synové tmy: svědectví nejstarších biblických rukopisů*. Praha: Orbis, 1970.

SHEHADEH, Haseeb. *The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch: Edited from the Manuscripts with an Introductory Volume 1. Genesis-Exodus*. Jerusalem: Israel Academy of Sciences and Humanities, 1989.

SHEHADEH, Haseeb. The Arabic Translation of the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 481-516, 865 s. ISBN 3161452372.

SHOULSON, Mark. *Ha-Torah: girsah Yehudit ye-girsah Shomronit be-hashya'ah: ha-Torah lefi shene ha-nusahim 'im ha-hevdelim benehem mudgashim / ne'erakh 'al yede Mikhah Sha'ulson = The Torah : Jewish and Samaritan versions compared*. 2nd ed. Leac an Anfa, Co. Mhaigh Eo, Éire: Evertype, 2008. ISBN 19-048-0818-2.

SCHORCH, Stefan. The Samaritan Version of Deuteronomy and the Origin of Deuteronomy in: ZSENGELLER, Jozsef. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistic*. Berlin: De Gruyter, 2008, s. 23-37. ISSN 0585-5306.

- STENHOUSE, Paul. Samaritan Chronicles. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 218-265, 865 s. ISBN 3161452372.
- STENHOUSE, Paul. *The Kitab al Tarikh of Abu'l Fath*. Sydney: Mandelbaum Trust, 1985.
- TAL, Abraham. Samaritan Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 414-467, 865 s. ISBN 3161452372.
- TAL, Abraham. *The Samaritan Pentateuch edited according to MS 6 (C) of the Shekhem Synagogue*, Tel-Aviv University Press, 1994.
- TAL, Abraham. *The Samaritan Targum of the Pentateuch*, vols. I-III, Tel-Aviv University Press, 1980—1983.
- TAL, Abraham. *Samaritan Aramaic*, Ugarit Verlag, Münster 2013.
- TAL, Abraham. *The Language of the Targum of the Former Prophets and its Position within the Aramaic Dialects*, Tel-Aviv University Press, 1975 (in Hebrew).
- TAL, Abraham. *Samaritan Marriage Contracts* (with R. Pummer), Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1998, pp. 181-255.
- TAL, Abraham. *A Dictionary of Samaritan Aramaic*, vols. I-II, E. J. Brill, Leiden 2000.
- TAL, Abraham. *The Pentateuch, The Samaritan Version and the Masoretic Version, Edited and Annotated* (with Moshe Florentin), Tel-Aviv 2010.
- TOV, Emanuel. *Textual criticism of the Hebrew Bible*. 2nd rev. ed. Minneapolis: Fortress, c2001, xl, 456 s. ISBN 0-8006-2687-7.
- TOV, Emanuel. Textual Harmonizations in the Ancient Texts of Deuteronomy. In: TOV, Emanuel. *Hebrew Bible, Greek Bible and Qumran: collected essays*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 271-282. ISBN 31-614-9546-2.
- TOV, Emanuel. Proto-Samaritan Texts and the Samaritan Pentateuch. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 397-407, 865 s. ISBN 3161452372.
- TOV, Emanuel. *The Samaritans*. 1st. Edited by Alan D. Crown. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1989, 865 s. ISBN 3-16-145237-2.
- TOV, Emanuel. *Rewritten Bible Compositions And Biblical Manuscripts, With Special Attention Paid To The Samaritan Pentateuch* [online]. 2008, 1-15 [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.emanueltov.info/>.
- TOV, Emanuel. *A new understanding of the Samaritan pentateuch in the wake of the discovery of the Qumran scrolls*. FLORENTIN, Moshe a TAL. Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines : Tel-Aviv, April 293-303, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

TSEDAKA, Benyamin. Special samaritan traditions in non-samaritan sources. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

ULRICH, Eugene (ed.). The Qumran Scrolls and the Biblical Text. In: SCHIFFMAN, Lawrence H. *The dead sea scrolls: fifty years after their discovery: proceedings of the Jerusalem Congress, July 20-25, 1997*. Jerusalem: Israel Exploration Soc. [u.a.], 2000, s. 51-59. ISBN 965-221-038-2.

ULRICH, Eugene. The Evolutionary Production and Transmission of the Scriptural Books. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period*. Berlin: De Gruyter, 2011, s. 47-64. ISBN 978-3-11-024048-1.

VERMÈS, Géza. *Scripture and tradition in Judaism*. Leiden, E.J. Brill, 1961.

VON GALL, August Frh. *Der hebräische Pentateuch der Samaritaner*. Giessen: Töpelmann, 1914-1918. Repr., 1966.

WEDEL, Gerhard. Abu l-Hasan as Suri Kitab al-Tabbah. FLORENTIN, Moshe a TAL. *Proceedings of the first International Congress of the Societe d'etudes samaritaines*: Tel-Aviv, April 11-13, 1988. Tel-Aviv: Tel-Aviv: Chaim Rosenberg School for Jewish Studies, 1991.

WEDEL, Gerhard. Halachic Literature. In: CROWN, edited by Alan D. *The Samaritans*. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1989, s. 468-480, 865 s. ISBN 3161452372.

WEDEL, Gerhard. *Kitāb aṭ-Ṭabbāḥ des Samaritaners Abū l-Ḥasan aṣ-Ṣūrī: Kritische Edition und kommentierte Übersetzung des ersten Teils*. Freie Universität Berlin, 1987. Diss.

WHITE, Sidnie Ann. The all souls Deuteronomy and The Decalogue. *Journal of Biblical Literature*. 1990, 109(2), 193-206 [cit. 2016-04-13].

ZAHN, Molly M. *Rethinking rewritten scripture: composition and exegesis in the 4QReworked Pentateuch manuscripts*. Boston: Brill, 2011, xiv, 280 p. Studies on the texts of the desert of Judah, v. 95.

ZAHN, Molly M. Talking about Rewritten Texts: Some Reflections on Terminology. In: WEISSENBERG, Hanne von. *Changes in scripture: rewriting and interpreting authoritative traditions in the Second Temple Period*. Berlin: De Gruyter, 2011, s. 93-119. ISBN 978-3-11-024048-1.

ZSENGELLÉR, József. An Elusive Samaritan Manuscript in Utrecht. In: ZSENGELLÉR, József. *Samaria, Samaritans, Samaritans: studies on Bible, history and linguistics*. Boston: De Gruyter, c2011, s. 237-242. Studia Judaica (Walter de Gruyter, Bd. 66. ISBN 978-3-11-026804-1.

Elektronické zdroje

BOWMAN, John. *Contact between Samaritan Sects and Qumran?* *Vetus Testamentum* [online]. Brill, 1957, 7(2), pp. 184-189 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1515842>.

Browsing Manuscripts. *The Leon Levy Dead Sea Scrolls Digital Library* [online]. [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: http://www.deadseascrolls.org.il/explore-the-archive/search#q=manuscript_type:'Tefillin and Mezuzot

COWLEY, A. *The Samaritan Liturgy, and Reading of the Law*. *The Jewish Quarterly Review*, [online]. University of Pennsylvania Press, 7 (No. 1), 1894: pp. 121-140 [cit. 2015-05-17]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1450335>

GALLAGHER, Edmond L. *Is the Samaritan Pentateuch a Sectarian Text?* In: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* [online]. De Gruyter, 2015, s. 96-107 [cit. 2016-12-27]. 127 (1). DOI: 10.1515/zaw-2015-0007. Dostupné z: https://www.academia.edu/11644693/_Is_the_Samaritan_Pentateuch_a_Sectarian_Text_Zeitschrift_f%C3%BCr_die_alttestamentliche_Wissenschaft_127_2015_96_107.

SHOMRON & OSHER SASSONI. *The Samaritan- Israelites and Their Religion*. Holon, Israel, 2004, pp. 34. Dostupné z: www.The-Samaritans.com.

TIGAY, Jeffrey H. An Empirical Basis for the Documentary Hypothesis. *Journal of Biblical Literature* [online]. 1975, 94(3), 329-342 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3265156>.

TOV, Emanuel. *The Nature and Background of Harmonizations in Biblical Manuscripts*. In: *Journal for the Study of the Old Testament* [online]. 31, 1985, s. 3-29 [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/29566035/49._The_Nature_and_Background_of_Harmonizations_in_Biblical_Manuscripts_JSOT_31_1985_3_29.

SUMMARY

Starověká teologie Samaritánů: specifická funkce interpolací, duplikací a dalších textových změn v Samaritánském pentateuchu

Ancient Theology of the Samaritans: Specific Interpolation, Duplication, and Other Text Changes in the Samaritan Pentateuch

Klára Verzichová

This thesis focuses primarily on the development of the Ten Commandments in the Samaritan Pentateuch, which is relatively neglected in the Czech Republic. The Samaritan Pentateuch belongs to fascinating text witnesses like the Qumran texts, whose discovery has been a major shift in the theories of biblical texts.

A specific feature of the Samaritan Ten Command is the addition of the 10th commandment, which is the compilation of several verses from Deuteronomy. Who and when added the 10th commandment is still the subject of speculation. The aim of the dissertation was to concentrate all relevant text witnesses from the Qumran texts, to analyze them, to provide a probable translation (due to fragmentary form of many of them) and then to compare each other with the Samaritan and Masoretic texts. The aim is, therefore, a biography of the Decalogue - the reconstruction of the textual development of the Samaritan Decalogue and its transformation over time.

The text of the work also deals with the general introduction of the Samaritan community and the Samaritan literature, which has practically no attention and which is important for completing the image of the Samaritan community. The Samaritans have not been such a small group in the past as they are today, but their members have been spread throughout the Middle East and the Mediterranean region, as evidenced by numerous archaeological finds from these locations. In addition to these artifacts, a relatively rich literature has survived. The Samaritans do not have their theology fixed only in the Pentateuch, but also in other texts, whether historical chronicles or Samaritan halachic collections.

The focus of the thesis is in Chapter 4, which starts with the introduction to the Qumran texts and provides basic information about these sources with which I have worked. In this chapter, I mention two important specific categories of Qumran texts, namely the Proto-Samaritan text and the Reworked Pentateuch. From both categories comes the texts used in the thesis. Then I focus on the specifics of the Samaritan Pentateuch in terms of orthography and typical harmonization. The analysis of selected texts from Qumran scrolls follows. I deal with

the texts of Exodus and Deuteronomy that contain the Decalogue. I first analyze the texts in detail, followed by a translation and a summary of each fragment. This approach gave me a certain insight into each text separately and its specific features within at least one chapter, the 20th in Exodus and 5th in Deuteronomy. In conclusion, I compare all the fragments and compare individual verses of the Decalogue with their text twins from the Masoretic and Samaritan texts.

Based on this analysis, I conclude that the addition of the 10th commandment presupposes the work of a single scribe, which probably appeared at the time of the 4QDeutⁿ - end of 1st century BCE to the beginning of the 1st century CE - because it uses the orthography of this period. This scribe has carefully chosen the appropriate passages of Deuteronomy, linked them to the well-known text of the Decalogue. He created original conclusion, which framed the whole text to agree with the Samaritan ideology and strengthen its identity.